

VILNIAUS UNIVERSITETAS

FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Agnė Grigaitė

Literatūros antropologijos ir kultūros studijų programa

**F. Nietzsche's antžmogis vampyrų literatūros kontekste:
interpretacijos galimybės**

Magistro darbas

Darbo vadovas: doc. dr. Regimantas Tamošaitis

Vilnius, 2023

Agnė Grigaitė, *F. Nietzsche's antžmogis vampyrų literatūros kontekste: interpretacijos galimybės* (F. Nietzsche's *übermensch* in the context of vampire literature: possibilities of interpretation) Literatūros antropologija ir kultūra / magistro darbas, vadovas doc. dr. Regimantas Tamošaitis, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2023, p. 78.

Anotacija: Šiame darbe, pristacius interpretacijas, lyginančias vampyro figūrą su Friedricho Nietzsche's antžmogiū, bandoma atsakyti į klausimą, ar tokios interpretacijos yra pagrįstos. Kadangi dauguma egzistuojančių interpretacijų remiasi B. Stokerio *Drakula*, darbe siekiama ne tik patikrinti grafo Drakulos kaip antžmogio interpretaciją, tačiau ir pabandyti ją pritaikyti kitiems skirtingų laikotarpių kūriniams. Dėl šios priežasties, aptarus pagrindinius antžmogio bruožus F. Nietzsche's filosofijoje, pristatoma trijų skirtingų romanų – Bramo Stokerio *Drakula*, Anne'ės Rice *Interviu su vampyru* bei Charlainės Harris *Miręs iki sutemų* – analizė.

Antžmogis, remiantis F. Nietzsche's filosofija, apibrėžiamas kaip žmogus, nuolat įveikiantis save ir nihilizmą, griaunantis senąsias vertybes ir moralę, kuriantis naujas vertybes bei pasižymintis *amor fati*. Nors darbe teigiama, kad nors vampyro kaip antžmogio interpretacija yra galima tam tikrais aspektais (pvz., moralės peržengimo), vis dėlto konstatuojama, jog tokia interpretacija nutolsta nuo F. Nietzsche's antžmogio sampratos.

Raktiniai žodžiai: Friedrichas W. Nietzsche, Bramas Stokeris, Anne Rice, Charlainė Harris, vampyras, antžmogis, nihilizmas

Abstract: In this paper, by presenting different interpretations comparing the figure of the vampire with Nietzsche's *übermensch*, I attempt to answer the question whether such interpretations are valid. Since most of the existing interpretations are based on Stoker's *Dracula*, the aim of this paper is not only to test the interpretation of Count Dracula as a *übermensch*, but also to try to apply the same concept to other works of vampire literature from different periods (such as A. Rice's *Interview with the Vampire* and Charlainė Harris *Dead Until Dark*). Thus, after the analysis of main features of the *übermensch* in Nietzsche's philosophy I attempt to verify whether the various vampires share the same characteristics as Nietzsche's *übermensch*.

The *übermensch*, according to Nietzsche's philosophy, is defined as a person who constantly overcomes himself and nihilism, destroys old values and transgress traditional morality, creates new values, and is characterized by *Amor fati*. I argue that although the

interpretation of the vampire as *übermensch* is possible in certain aspects (e.g., transgression of morality), such an interpretation departs from Nietzsche's notion of *übermensch*.

Keywords: Friedrich W. Nietzsche, Bram Stoker, Anne Rice, Charlaine Harris, vampire, *übermensch*, nihilism

SANTRAUKA

Šiame darbe, atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje egzistuojančias interpretacijas, siekiama atsakyti klausimą, ar vampyro figūra gali būti interpretuojama kaip F. Nietzsche's antžmogio įsikūnijimas bei ar tokia interpretacija yra pagrįsta. Tą siekiama padaryti pristatant ir aptarus egzistuojančias interpretacijas, išanalizavus F. Nietzsche's filosofijos pagrindines idėjas bei išgryninus antžmogio savybes bei, galiausiai, nagrinėjant tris skirtingus romanus – Bramo Stokerio *Drakula*, Anne'ės Rice *Interviu su vampyru* bei Charlaine'os Harris *Miręs iki sutemų* – bandant nustatyti, ar šiuose kūriniuose veikiantys vampyrai pasižymi antžmogiui būdingomis savybėmis.

Darbe ginama tezė, kad vampyro figūros kaip F. Nietzsche's antžmogio įsikūnijimo interpretacija, net jei remiasi vokiečių filosofo mintimis, yra nepagrįsta dėl pamatinės skirties tarp vampyro figūros ir antžmogio: vampyro figūra įkūnija jau mirusią ir prisikėlusią būtybę, kuri privalo savintis kitų būtybių gyvybę, kad pati gyventų, o antžmogis, skatindamas gyvybines jėgas savyje ir save nuolat įveikdamas, yra nepriklausomas.

Pirmajame skyriuje aptarus egzistuojančias vampyro kaip antžmogio interpretacijas, išgryninamos pagrindinės „antžmogiškos“ vampyro savybės: atstovavimas „blogiui“ (žengiant anapus moralės), nemirtingumas, hiperžmogiškumas, realybės suvokimas, nesivadovavimas krikščioniškomis vertybėmis ir nuolatinis savęs tobulinimas.

Antrajame skyriuje, aptarus F. Nietzsche's įžvalgas ir mintis, išskiriamos šios antžmogiui būdingos savybės: savęs įveikimas, gyvenimo teigimas, žengimas anapus moralės, senų vertybių įveikimas ir pervertinimas, *amor fati*, linksmumas ir galia, kančios ir kaltės nejautimas. Šiame skyriuje taip pat atkreipiamas dėmesys į Nietzsche's vartojamą „vampyro“ metaforą, kurią filosofas vartoja kritikuodamas krikščionybę, moralę ir jusles neigiančią filosofiją.

Trečiajame skyriuje, bandant pritaikyti minėtąsias savybes skirtingų romanų vampyrams, konstatuojama, kad grafas Drakula, nors dažniausiai pristatomas kaip galimas antžmogio įsikūnijimas, neturėtų būti vertinamas kaip toks, nes net jei pasižymi aristokratiškumu ir savo instinktų suvaldymu bei elgiasi priešingai vampyrų medžiotojų moralei, priešingai, nei būtų galima tikėtis iš antžmogio, – siekia keršto ir jaučia pyktį savo priešams ir pasižymi savęs įveikimo stoka, kuria interpretuotinas jo pabėgimas iš Londono vampyrų medžiotojams ėmus grafą medžioti. Aptariant *Interviu su vampyru* pastebima, kad pagrindinis romano veikėjas ir pasakotojas Luisas negali būti interpretuojamas kaip antžmogio pavyzdys – jo nuolatinė kančia, kuri baigiasi jo visišku tuštumu, pasyvumas ir nuolatinis

svyravimas tarp savo instinktų neigimo ar visiško jiems pasidavimo, nuolatinis susirūpinimas „gyvenimo prasmės“ bei „blogio“ klausimais lemia, jog Luisas nepasižymi jokia antžmogiška savybe. Kitas pasyvus vampyras, sutinkamas romane *Miręs iki sutemų*, – žmogaus „meilužis“ Bilas. Bilas yra pasyvus vampyras konformistas, kuris bando asimiliuotis žmonių visuomenėje paisydamas jos normų ir neigdamas savo instinktus, tuo pačiu griežtai laikydamasis vampyrų pasaulio įstatymų. Darbe pastebima, kad nors *Interviu su vampyru* ir *Miręs iki sutemų* sutinkami charizmatiški vampyrai (Lestatas ir Erikas) galbūt pasižymi kai kuriomis antžmogiškomis savybėmis, kūrinuose apie juos pateikiamos detalės nesuteikia pakankamai pagrįstos informacijos, leidžiančios juos taip interpretuoti. Darbe teigiama, kad išlieka tikimybė, jog jų elgesys – tai aktyvaus ar pasyvaus nihilizmo pasireiškimas.

Remiantis šia analize darbe pateikiamos šios išvados:

1) Kai kurios egzistuojančios vampyrų kaip Nietzsche's antžmogio įsikūnijimų interpretacijos nesiremia išsamia filosofo minčių analize, todėl antžmogui priskiriamos savybės, kurių pats F. Nietzsche nevystė (pvz.: hiperseksualumas ir žmogiškųjų idealų atitikimas);

2) Nietzsche's „vampyro“ metaforos vartojimas kritikuojant dalykus, kuriuos antžmogis turėtų įveikti, – morale, krikščionybę ir juslių neigimą – leidžia teigti, kad vampyro sąvoka atspindi tai, kam antžmogis turi priešintis ir su kuo negali sutapti;

3) Net jei kai kurios antžmogiškos savybės vampyru gali būti būdingos, nes antžmogis yra kūryba užsiimanti būtybė, o iš analizuotų kūrinių neįmanoma išvelgti vampyrų kuriamosios galios, vampyrų ir antžmogių sutapatinimas nėra įmanomas.

TURINYS

SANTRAUKA	3
TURINYS.....	5
ĮVADAS.....	7
I SKYRIUS	11
II SKYRIUS	21
2.1. Kodėl reikalingas antžmogis?.....	21
2.1.1. Krikščionybė ir platonizmas.....	22
2.1.2. Moralė.....	24
2.1.3. Bažnyčios kritika arba vampyrizmas F. Nietzsche's raštuose.....	27
2.1.4. Nihilizmas.....	29
2.1.5. Paskutinis žmogus	34
2.2. Kas yra Antžmogis?.....	35
2.2.1. Antžmogis ir žmogus.....	36
2.2.2. Kaip iš žmogaus tampama antžmogių?	38
2.2.2.1. Sielos virsmai	38
2.2.2.2. Übermensch.....	41
III SKYRIUS	46
3.1. Bramo Stokerio romanas <i>Drakula</i>	47
3.1.1. Romano siužetas	48
3.1.2. Analizė	49
3.2. Anne'ės Rice <i>Interviu su vampyru</i>	54
3.2.1. Romano siužetas	54
3.2.2. Analizė	56
3.3. Charlaine'os Harris <i>Miręs iki sutemų</i>	62
3.3.1. Romano siužetas	62
3.3.2. Analizė	63
3.4. Apibendrinimas.....	68

IŠVADOS.....	71
BIBLIOGRAFIJA	72
SUMMARY	77

IVADAS

Vampyro figūra, plačiai paplitusi populiariojoje Vakarų kultūroje šiandien, kyla iš Rytų Europos folkloro, kuriame vampyro figūra buvo įkūnyta mirties baimė bei bandymas paaiškinti staigių ligų plitimą uždaroje bendruomenėje¹. Romantizmo laikotarpiu ši folkloro figūra buvo perkelta į literatūrą, pakeičiant kelis vampyru būdingus bruožus. Visų pirma, pasikeitė vampyro socialinė klasė – iš valstiečio jis tapo aristokratu, tai „iš karto atvėrė galimybes politiškam [teksto – A. G.] perskaitymui“². Antra – viena pagrindinių vampyro savybių tapo jo deviacinis, netradicinis seksualumas. Apibendrintai net būtų galima pasakyti, kad vampyro figūra *per se* simbolizuoja nustatytų ribų peržengimą ir galiojančios tvarkos kvestionavimą bei neigimą. Dėl šios priežasties iki 1975 metų³ vampyro figūra pasitelkiama kaip priemonė užtvirtinti egzistuojančias normas, mat jis, vampyras, atstovaudamas blogiui bei nuodėmei pasakojime, yra sunaikinamas gerų ir teisingųjų vampyrų medžiotojų.

Vis dėlto, neatsižvelgiant į vampyrų medžiotojų pastangas juos sunaikinti, paslapčia ar atvirai vampyrai randa būdų įsilieti į žmonių visuomenę, išryškindami dar vieną jiems būdingą bruožą – prisitaikomumą. Pirmieji literatūriniai vampyrai, tokie kaip lordas Rutvenas (sutinkamas John William Polidori kūrinyje *The vampire* (liet. *Vampyras*) (1819)) ar Karmila (Sheridan Le Fanu apysaka *Carmilla* (liet. *Karmila*) (1871-1872)), įsismelkia į bendruomenę, apsigyvendami tarp žmonių ir tapdami jų draugais ar meilužiais. Kaip pastebi Nina Auerbach, Drakula⁴ yra nuokrypis nuo iki jo egzistavusios vampyrų tradicijos, nes jis yra visiškai svetimas, visiškai nepažįstamas savo aukoms. Jis yra priešiškas „kitas“⁵. Tačiau kai pirmieji literatūriniai vampyrai turėjo būti sunaikinti ir atskirti nuo žmonių kaip jiems keliantys grėsmę, dabartiniai vampyrai asimiliuojasi postmodernioje visuomenėje. Šiuolaikiniai vampyrai yra mūsų „gelbėtojai, mūsų saugotojai, mūsų draugai ir meilužiai“⁶.

Tokios vampyrų savybės kaip aristokratiškumas, tradicinių normų griovimas ir, bent jau iš pirmo žvilgsnio, vadovavimasis instinktais (jei tuo būtų galima laikyti aiškiai išreikštą seksualumą bei jo nesivaržymą) neturėtų sukelti nuostabos, kad viena iš sutinkamų vampyro

---

¹ David Punter, Byron Glennis, *The Gothic*, Malden, Mass: Blackwell, 2011, p. 268.

² *Ibid.*, p. 269.

³ Iki 1975 metų Fredo Saberhageno romano *The Dracula Tape* vampyrų literatūroje pasakotojas niekuomet pats nebūdavo vampyras. Minėtasis kūrinys, kartu su 1976 metais išleistu Anne'ės Rice romanu *Interviu su vampyru*, pristatė visiškai naują pasakojimo perspektyvą, vampyro perspektyvą. Žr. daugiau: Sorcha Ní Fhlainn, *Postmodern Vampires: Film, Fiction, and Popular Culture*. London: Palgrave Macmillan UK, 2019, p. 7.

⁴ Šiame darbe remiamasi Kęstučio Šidiškio atliktu veikėjų vardų vertimu į lietuvių kalbą. Bram Stoker, *Drakula: Romanas*, iš anglų k. vertė Kęstutis Šidiškis, Kaunas: Obuolys, 2020.

⁵ Nina Auerbach, *Our Vampires, Ourselves*. Chicago: University of Chicago Press, 1996, p. 64.

⁶ Sorcha Ní Fhlainn, *op. cit.*, p. 5.

figūros interpretacijų yra jį lyginanti su Friedricho Wilhelmo Nietzsche's antžmogiu. Visgi antžmogis, anot F. Nietzsche's, yra ateities žmogus, kuris turėtų įveikti nihilizmą ir sukurti naujas vertybes, kurios vėl orientuotų į gyvenimą, o ne į „anapusybę“ (t. y. Niekį). Kadangi sąvoka „antžmogis“ atrodo neatsiejama nuo sąvokos „gyvenimas“, kyla **probleminis klausimas**: Ar vampyro figūra gali būti interpretuojama kaip F. Nietzsche's antžmogio įsikūnijimas ir ar tokia interpretacija yra pagrįsta?

Dėl tokių interpretacijų šio **darbo tikslas** yra patikrinti vampyro, kaip F. Nietzsche's antžmogio, interpretacijos pagrįstumą. Siekiant šio tikslo darbe bus stengiamasi įvykdyti tris **uždavinius**:

- 1) apibendrinti egzistuojančias tarpusavyje nesusijusias vampyro kaip antžmogio interpretacijas bei išgryninti esmines vampyro savybes, kurios grindžia tokią interpretaciją;
- 2) išskirti pagrindines antžmogio savybes Nietzsche's filosofijoje;
- 3) remiantis išgryninta antžmogio samprata, išanalizuoti trijų skirtingų laikotarpių literatūrinius vampyro figūros paveikslus bandant atsakyti į probleminį šio darbo klausimą.

Minėtieji uždaviniai implikuoja ir magistrinio **darbo struktūrą**: pirmasis skyrius yra skirtas pristatyti populiariojoje kultūroje ir mokslinėje literatūroje egzistuojančias vampyro kaip antžmogio interpretacijas bei aptarti šių interpretacijų panašumus ir skirtumus. Atsižvelgiant į tai, kad F. Nietzsche's antžmogio samprata panašesnė į filosofinę mįslę nei išvystytą ir aiškia charakteristika pasižyminčią sąvoką, antrajame šio darbo skyriuje bus aptariamoms pagrindinėms F. Nietzsche's filosofinėms idėjoms, siekiant jas apibendrinti sąsajoje su antžmogio figūra. Trečiame darbo skyriuje, remiantis įžvalgomis iš pirmojo bei antrojo skyriaus, bus analizuojami trys gotikinės vampyrų literatūros kūriniai – Bramo Stokerio *Drakula*⁷, Anne'ės Rice *Interviu su vampyru*⁸ ir Charlaine'os Harris *Miręs iki sutemų*⁹. Remiantis šia analize ir bendromis įžvalgomis, bus stengiamasi atsakyti į probleminį šio darbo klausimą.

Kadangi literatūrinė vampyro figūra yra įsivaizduojama kaip jau miręs ir prisikėlęs žmogus, o antžmogis F. Nietzsche's filosofijoje gali būti interpretuojamas kaip gyvenimo sinonimas, kuris nuolat įveikdamas save įveikia nihilizmą, šiame darbe ginama **tezė**: vampyro figūros kaip F. Nietzsche's antžmogio įsikūnijimo interpretacija, net jei remiasi vokiečių filosofo mintimis, yra nepagrįsta dėl pamatinės skirties tarp vampyro figūros ir antžmogio: vampyro figūra reiškia jau mirusią ir prisikėlusią būtybę, kuri privalo savintis kitų būtybių

---

⁷ Bram Stoker, *Dracula*, San Francisco: Ignatius Press, 2012.

⁸ Anne Rice, *Interview with the Vampire*, New York: Ballantine books, 1977.

⁹ Charlaine Harris, *Dead Until dark*, New York: Ace Books : Berkley Pub. Group, 2001.

gyvybę, kad pati gyventų, o antžmogis, skatindamas gyvybines jėgas savyje ir save nuolat įveikdamas, yra nepriklausomas nuo kitų būtybių.

Tyrimo naujumas: nors nagrinėjamos interpretacijos suponuoja egzistuojančią mokslinę diskusiją šia tema, svarbu pastebėti, kad nė vienas iš prieinamų šaltinių¹⁰ autorių, įvardijančių vampyrą kaip galimą antžmogį, nerefereuoja į kitus panašią nuomonę išsakančius autorius. Nors nerefereavimas į kitus autorius nereiškia, kad šios interpretacijos yra viena nuo kitos nepriklausomos, tačiau tai išryškina mokslinės diskusijos trūkumą. Šiuo darbu siekiama pradėti šią diskusiją kartu išsakant priešingą nuomonę vyraujančiai interpretacijai.

Taip pat šiame darbe, kitaip nei minėtose interpretacijose, atkreipiamas dėmesys į tai, kad pats F. Nietzsche savo filosofijoje vartojo vampyro metaforą. Šios metaforos vartojimo aplinkybės suteikia galimybę pagrįstai spekuliuoti vampyro kaip antžmogio interpretacija.

Lietuvoje tyrimai šia tema nėra atlikti.

Literatūra: Šiuo darbu diskutuojama su Chriso McWade¹¹, Nicolas Michaud¹², Philipo Redpatho¹³, Tomo Pollardo¹⁴, Jeffrey'o Andrew Weinstocko¹⁵ bei Clive'o Leadtherdale'io¹⁶ interpretacijomis. F. Nietzsche's antžmogio sampratai išsiginčyti pasitelkiamos filosofo idėjos išsakytos šiuose kūriniuose: *Also sprach Zarathustra* (liet. *Štai taip kalbėjo Zarathustra*), *Die fröhliche Wissenschaft* („la gaya scienza“) (liet. *Linksmasis mokslas*), *Jenseits von Gut und Böse* (liet. *Anapus gėrio ir blogio*), *Zur Genealogie der Moral* (liet. *Apie moralės genealogiją*), *Der Antichrist* (liet. *Antikristas*), *Ecce homo bei Der Wille Zur Macht* (liet. *Valia galiai*). Interpretuojant F. Nietzsche's filosofines idėjas remiamasi Jūratės Baranavos, Arūno Sverdiolo, Arvydo Šliogerio, Arūno Mickevičiaus, Ritos Šerpytytės ir Juozo Girniaus įžvalgomis bei Arturo C. Danto, Alexanderio Nehamas, Dirko R. Johnsono, Martino Heideggerio, Walterio Arnoldo Kaufmanno, Walterio Niggo ir kt. paaiškinimais.

---

¹⁰ Vienas iš analizėje minimų šaltinių šio darbo autorei yra prieinamas tik iš pirminio šaltinio recenzijos. Žr. 43 išnašą.

¹¹ Chris McWade, „Bram Stoker's Dracula as Saviour: Nietzschean Reading“, in: *Journal of Literary Studies* 29, nr 4, 2013, p. 36–57.

¹² Nicolas Michaud, „The Denial of Dracula“, in: *Dracula and Philosophy: Dying to Know*, Popular Culture and Philosophy, t. 90, sudarė Nicolas Michaud, Janelle Pöttsch, Chicago: Open Court Publishing Company, 2015.

¹³ Philip Redpath, „All Drifting Reefwards Now“: Nietzsche, Stoker, and the Shock of the New“, in: *Philosophy and Literature*, 36, nr. 2, 2012, p. 316–29.

¹⁴ Tom Pollard, *Loving vampires: our undead obsession*, Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2016.

¹⁵ Jeffrey Andrew Weinstock, *The Vampire Film: Undead Cinema*, New York: Wallflower, 2012.

¹⁶ Clive Leatherdale, *Dracula: The Novel & the Legend: A Study of Bram Stoker's Gothic Masterpiece*. Westcliff-on-Sea, Essex: Desert Island Books, 2012.

Darbe nagrinėjami trijų skirtingų laikotarpių gotikiniai vampyrų romanai: B. Stokerio *Drakula* (1897), A. Rice *Interviu su vampyru* (1976) bei C. Harris *Miręs iki sutemų* (2001). Romano *Drakula* personažas grafas Drakula, kaip bus galima matyti iš pirmajame skyriuje aptariamų interpretacijų, yra dažniausiai interpretuojamas kaip galimas antžmogio įsikūnijimas. Tuo pačiu šiame kūrinyje vampyras pristatomas kaip visiškai svetimas „Kitas“, kurio sunaikinimo siekia pasakotojai – vampyrų medžiotojai. Priešingai nei romane *Drakula*, romanas *Interviu su vampyreu*, kaip sufleruoja kūrinio pavadinimas, pasitelkus interviu žanrą leidžia pačiam vampyru papasakoti savo istoriją. Tai yra antrasis romanas vampyrų literatūros istorijoje, kuriame pasakotojas yra pats vampyras. Nors toks pasakojimo būdas atveria galimybes, kurios nėra prieinamos *Drakula* atveju (t. y. pažvelgti į „neiškraipytą“ vampyro motyvaciją), tačiau jos taip pat sukuria naują vampyro tipą – „simpatišką vampyrą“ (ang. „Sympathetic Vampire“)¹⁷. Galiausiai *Miręs iki sutemų*, nors pasakotoju vėl tampa žmogus, jis nebėra vampyru priešiškas. Šiame romane vaizduojamas pasaulis po to, kai vampyrai nusprendžia viešai informuoti žmones apie savo egzistavimą ir tapti visuomenės mažuma. Minėtasis pasakojimas atskleidžia vampyrų elgesį siekiant adaptuotis žmonių visuomenėje, vampyrų ir žmonių tarpusavio santykius bei šių santykių keliamus iššūkius. Tuo pačiu tai atskleidžia vampyro pokyčius siekiant adaptuotis.

Atsižvelgiant į šio **darbo** objektą, svarbu išskirti egzistuojančius **ribotumus**: visų pirma, kadangi šiame darbe nagrinėjamos egzistuojančios vampyrų, kaip antžmogių, interpretacijos, už tyrimo ribų patenka kūriniai, kuriuose vampyro personažas kurtas pagal antžmogio sampratą¹⁸. Nors šie kūriniai yra paminimi pirmojo skyriaus pabaigoje, jie darbe nėra nagrinėjami.

Antra, kadangi šiame darbe aptariamos interpretacijos nereferuoja viena į kitą, išlieka teorinė galimybė, kad egzistuoja vampyro kaip antžmogio interpretacija, kuri nepakliuvo į šią analizę. Todėl šiame darbe pristatytų interpretacijų sąrašas nebūtinai yra išbaigtas.

Naudojami trumpiniai: Šiame darbe kai kurių nagrinėjamų tekstų pavadinimai dėstyje yra trumpinami atitinkamai:

Interviu su vampyru – *Interviu*;

Štai taip kalbėjo Zaratustra – *Zaratustra*;

Apie moralės genealogiją – *Genealogija*.

---

¹⁷ Detaliau žr. 3.2 poskyryje.

¹⁸ Tokie kaip George Sylvester Viereck'o romanas *House of the Vampire* (1907) bei Viktor Pelevin romanas *Empire V: Apysaka apie tikrąjį antžmogį* ([2006] 2009). Detaliau žr. pirmo skyriaus pabaigą.

I SKYRIUS

Viena iš ankstyvųjų vampyro kaip antžmogio interpretacijų yra Clive Leatherdale'o knygoje *Dracula: The Novel and the Legend* (liet. *Drakula: romanas ir legenda*) ([1985] 2012)¹⁹, kur teigiama, kad „Drakula galėtų beveik būti Nietzsche's antžmogio prototipas“²⁰, atsižvelgiant į tai, kad aristokratas Drakula yra pranašesnis už mases, nejaučiantis joms jokios užuojautos ir esantis nuožmus savo tikslo – elito gerinimo – siekėjas. M. Y. Hallab, referuodamas į Leatherdale'o ankstyvąją interpretaciją, teigia, kad Drakula interpretuotinas kaip antžmogis, nes yra „nesilpninamas krikščioniškos atjautos ar meilės, ar [...] kaltės“²¹. Taigi, šiame tekste grafo antžmogiškumas apibrėžiamas per jo aristokratiškumą, savanaudiškumą ir priešpriešą krikščionybei.

Svarbu pastebėti, kad knygoje Leatherdale'as Drakulą taip pat įvardija kaip Darwin'o teoriją iliustruojančią būtybę, kuri ne tik savo išvaizda panaši į beždžionę (savo plaukuotais delnais, siaurėjančiomis ausimis, plaukuotu veidu ir pan.), tačiau kartu galėtų būti interpretuotina kaip išlikusi stiprioji rūšis. Remdamasis Charleso S. Blindermano pavartotu terminu „Darvinistinis antžmogis“²², Leatherdale'as neįžvelgia egzistuojančio prieštaravimo tarp šių dviejų – darvinistiškos ir Drakulos kaip F. Nietzsche's antžmogio – interpretacijų. Visgi svarbu atkreipti dėmesį, kad pats F. Nietzsche kritikuoja darvinizmą ir „mokytais pusgalviais“²³ vadina tuos, kurie darvinistiškai interpretuoja jo antžmogį. Dėl šios priežasties Leatherdale'o interpretacija ne tik nėra išsami, bet kertasi ir su paties F. Nietzsche's mintimi.

Be C. Leatherdale'o, grafa Drakulą kaip galimą antžmogio įsikūnijimą taip pat aiškina Philip Redpath bei Nicolas Michaud. Tokią interpretaciją iš dalies implikuoja ir Chrisas McWade.

Philipas Redpathas teigia, kad Drakulos personaže galima įžvelgti įkūnytą modernią filosofiją. Kadangi romane grafas yra vaizduojamas kaip grėsmė, kurią reikia sunaikinti,

---

¹⁹ Kadangi šis knygos leidimas man nebuvo prieinamas, šios interpretacijos paliudijimu remiuosi iš Mary Y.Hallab, *Vampire God: The Allure of the Undead in Western Culture*. NY: SUNY Press, 2009, p. 61. Visgi šią interpretaciją C. Leatherdale išlaiko, tik kitame kontekste, tos pačios knygos 2012 leidime, kuriuo remiamasi šiame darbe.

²⁰ Clive Leatherdale, *op. cit.*, p. 36.

²¹ Mary Y.Hallab, *op. cit.*

²² Charles S Blinderman, „Vampurella: Darwin and Count Dracula“, in: *The Massachusetts Review* 21.2, 1980, p. 411–428.

²³ Friedrich Nietzsche, *Ecce homo kaip tampama tu, kas esi*, iš vokiečių k. vertė Rūta Jonynaitė, Vilnius: Apostrofa, 2007, p. 61.

Redpatho teigimu, *Drakula*, atvirkščiai nei įprasta manyti, nėra progresyvus kūrinys, tačiau, priešingai, atspindi Stokerio bandymą tradicines vertybes įtvirtinti nuvertinant moderniąsias. Iš pradžių straipsnyje aptaręs F. Nietzsche's filosofijos pagrindines idėjas²⁴, autorius teigia, kad reaguodamas į modernią pasaulėžiūrą, „Stokeris išsišaukia vampyrą reprezentuoti žmogų, kuris žengė anapus gėrio ir blogio bei egzistuoja anapus bet kokio moralinio imperatyvo. Bet ten, kur F. Nietzsche'ei šis žmogus yra pasaulis ir gyvenimą patvirtinantis, Stokeriui jis siejasi su žiaurumu ir bejausmiškumu; antžmogis (superman) tampa velniu“²⁵. P. Redpathas tinkamai atkreipia dėmesį į paties F. Nietzsche's mintį *Zaratuastroje*: „Aš įtariu, kad mano antžmogį jūs – velniu pavadinsit!“²⁶.

Redpathas pastebi, kad *Drakulos* veikėjų neapykanta ir baimė tokia stipri, jog jie yra pasiryžę mieliau mirti, nei tapti vampyrais: Jonathanas Harkeris, kad netaptų vampyru, rizikuoja pulti į bedugnę bėgdamas iš Drakulos pilies. Jam geriau mirti „atsiduodant į Dievo rankas“, nei vaikščioti „amžinai pasmerktam“ šioje žemėje. Būtent dėl sielos išganymo vampyrų medžiotojai – Dr. Džonas Sjuardas, Kvinsis P. Morisas, Artūras Holmvudas bei Dr. Abraomas Van Helsingas – nusprendžia sunaikinti vampyre patapusią Liusę. Tokį nusistatymą Redpathas interpretuoja kaip analogiją nesugebėjimui įveikti žmogaus savyje ir tapti antžmogiu, t. y. vampyru.

Redpathas Drakulos įvardijimui antžmogiu taip pat pasitelkia amžinojo sugrįžimo idėją. Anot jo, grafo Drakulos amžino sugrįžimo idėjos įkūnijimą bei gyvenimą „čia ir dabar“ gali iliustruoti jo negrabus prisirišimas prie žemės, kurią iš savo pilies dėžėse jis vežasi į Angliją, ir tai, kad Drakulai pasakojant apie istorinius įvykius ir mūšius, Harkeriui susidarė įspūdis, jog grafas pats juose dalyvavo. Visgi šie pavyzdžiai nebūtinai iliustruoja grafo atsidavimą dabarčiai: prie žemės jis yra prisirišęs, nes ji sustiprina jo galias²⁷, o įvykiuose, apie kuriuos jis pasakoja, galimai yra pats dalyvavęs. Dėl šios priežasties amžinojo sugrįžimo idėjos priskyrimas grafiui Drakulai atrodo atmetinas.

Apibendrinant galima teigti, kad šis straipsnis pateikia įdomią Drakulos kaip modernią mintį įkūnijančios figūros interpretaciją, šiam personažui priskiriant tokias

---

²⁴ Dauguma jų aptariama šio darbo antrajame skyriuje: platonizmo ir krikščionybės įtaka nihilizmui, būtinybė žengti anapus gėrio ir blogio, vertybių pervertinimas, „Dievo mirtis“ bei antžmogio ir amžinojo sugrįžimo idėjos.

²⁵ Redpath, *op. cit.*, p. 320.

²⁶ Friedrich Nietzsche, „Štai taip Zaratustra kalbėjo“, iš vokiečių k. vertė Alfonsas Tekorius, in: *Rinktiniai raštai*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1991, p. 145.

²⁷ Romane *Dracula* teigiama, kad Drakula gali pakeisti savo pavidalą tik per saulėlydį ar saulėtekį, nebent jis yra arti savo nešventos žemės. Žr.: Bram Stoker, *Dracula*. London: Vintage Classics, 2018, p. 266.

antžmogiui būdingas savybes kaip žengimas anapus moralės, vadovavimasis priešingomis krikščionybei vertybėmis ir atsidavimas amžinajam sugrįžimui.

Kita tiesmuką Drakulos kaip antžmogio interpretaciją pateikia Nicolas Michaud knygos *Dracula and Philosophy: Dying to Know* (liet. *Drakula ir filosofija: mirštantis, kad žinotų*) (2015) skyriuje „The Denial of Dracula“. Michaud grafa apibūdina kaip žengiantį už moralės ribų ir esantį galingą, todėl pasižymintį „valia galiai“. Šiuo pagrindu straipsnyje išryškėja du skirtingi aspektai, kuriais interpretuojamas Drakula.

Visų pirma, Michaud teigia, kad valia galiai yra „kažkas“, „ko visi trokšta, tačiau ne visi gali turėti“²⁸. Nors straipsnio autorius galią supranta gana plačiai (kaip fizinę galią, įtaką kitiems ar „supergalią“), tokie autoriaus teiginiai neatitinka F. Nietzsche’s „valios galiai“ sampratos, kuri nėra tik paprasta galia; valia yra visa ko pagrindas. Tačiau šis neatitikimas F. Nietzsche’s minčiai nesutrukdo Michaud tvirtinti, kad pagrindiniai knygos veikėjai grafo nekenčia, nes jis galingesnis už juos. Šiuo pagrindu vampyrų medžiotojus prilygindamas avims, o Drakulą – vilkui, autorius teigia, kad avys siekia sunaikinti vilką tik todėl, kad šis už jas stipresnis, o jo galia joms kelia pavydą ir pasipiktinimą²⁹.

Michaud išskiria antrąją antžmogišką savybę, žengimą anapus moralės, teigdamas, kad vampyrų medžiotojai, pasipiktinę Drakulos disponuojama jėga, ją įvardija kaip „blogą“. Autorius, sukurdamas paralelę su F. Nietzsche’s pateiktu pavyzdžiu *Genealogijoje*³⁰, teigia, kad vampyrų medžiotojai save įvardydami „gerais“, savo priešpriešą (Drakulą) įvardija „blogu“. Michaud teisingai konstatuoja kūrinio moralinį dviprasmiškumą: žmonės blogu laiko Drakulą, nes jis juos medžioja, tačiau pačių savęs, medžiojančių kitas rūšis, nelaiko blogais. Lygindamas Drakulą su žvėrimi, Michaud žengimo anapus moralės argumentą skiria į dvi dalis, kurios yra problemiškos. Iš vienos pusės, autorius teigia, kad Drakula yra antžmogis, nes jis žengia anapus (krikščioniškos) moralės, tačiau tuo pačiu jis pastebi, jog Drakulą kaltinti esant blogą yra tas pats, kas kaltinti vilką dėl jo plėšrumo, nes šis tik klauso savo instinktų. Antrasis argumentas sudaro įspūdį, kad Drakula atsiduria už moralės ribų ne todėl, kad sąmoningai ten žengia, tačiau todėl, kad seka savo žvėrišku instinktu. Ši įžvalga atskleidžia, kad tiek žvėris, tiek antžmogis yra anapus moralės ribų, todėl dažnas antžmogiui priskiriamas atributas – žengimas „anapus gėrio ir blogio“ – pasidaro problemiškas. Bandant

---

²⁸ Michaud, *op. cit.*

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Žr. 2.1.2 poskyrį.

interpretuoti Drakulą kaip antžmogį iškyla klausimas, ar buvimas anapus moralės ribų yra sąmoningas ir laisvas jo veiksmas.

Tačiau ši interpretacija yra problemiška ne tik dėl šių priežasčių. Michaud labai laisvai interpretuodamas F. Nietzsche's mintį teigia, jog antžmogui yra būdinga savotiška užuojauta (compassion). Jis rašo:

Tiesa, mes taip pat suprantame, kad buvimas tikru Antžmogui, tikėtina, taip pat reikštų suvokimą, jog gerumas ir užuojauta yra geros savybės. Ne todėl, kad jos priverčia Antžmogį susilaikyti, bet todėl, kad tai yra savybės, sujungiančios žmones bei įgalinančios juos remti vienas kitą puikume (in excellence). Nietzsche pažymi, kad Antžmogis greičiausiai jaustų būtinybę pasidalyti savo suvokimu, jog taisyklės, nurodančios, kas mes turime būti, yra visuomenės mums primesta nesąmonė. Šis pasidalijimas yra užuojautos (compassion) veiksmas; veiksmas žmogaus, kuris tiki, [kad – A. G.] puikumas yra svarbus ir [kad – A. G.] tai yra tai, ko kiekvienas turėtų siekti.³¹

Kiekvienas, bent kiek atidžiau studijavęs F. Nietzsche's veikalus, žino, kad F. Nietzsche užuojautą vertina kaip vieną baisiausių krikščionybės „dorybių“, žmogų padarančią silpnu ir prisidedančią prie nihilizmo³². Dėl šios priežasties užuojautos priskyrimas antžmogio figūrai turėtų būti kvestionuojamas. Negana to, skaitant F. Nietzsche's raštus susidaro įspūdis, kad antžmogis nėra bendruomenės žmogus. Tačiau kadangi Michaud, referuodamas į šaltinius, kuriais grindžia savo interpretaciją, nesuteikia tikslios nuorodos, o F. Nietzsche tekstai kartais būna prieštaringi, Michaud teiginio neįmanoma patikrinti. Toks nuorodų nesuteikimas ne tik apsunkina parafrazių verifikavimą, tačiau taip pat ir maskuoja galimai autoriaus netiksliai perteiktas filosofo mintis.

Galiausiai, įrodinėdamas, kad Drakula yra nyčiškas antžmogis, Michaud teigia, jog antžmogui yra būdingas „puikumo“ siekimas, kuris pasireiškia nuolatiniu savęs gerinimu³³. Visgi pats autorius pastebi, kad:

---

³¹ Michaud, *op. cit.*

³² Antikriste Nietzsche teigia: „Užuojauta neigia gyvenimą, jį paverčia *vertu neigti*, – užuojauta yra nihilizmo *praktika*“. Friedrich Nietzsche, *Antikristas: Prakeikimas krikščionybei*, iš vokiečių k. vertė Linas Rybelis, Vilnius: Apostrofa, 2009, p. 13–14.

³³ Michaud, *op. cit.*

Tiesa, Drakula nėra pats geriausias Antžmogis. Neatrodo, kad jis siektų puikumo (excellence) lygiai taip pat, kaip siekia išlikimo (existence). Netgi blogiau, neatrodo, jog jis gyventų be pasipiktinimo (resentment). F. Nietzsche'ei buvo labai svarbu, kad Antžmogis nesipiktintų (not resent) kitais, kuriems sekasi.³⁴

Taigi autorius ne tik pateikia savo interpretaciją, tačiau numato ir jos ribotumą. Nors atrodytų, kad Drakulos jaučiamas pasipiktinimas užkerta kelią jį interpretuoti kaip antžmogį, tačiau pats Michaud taip nemano. Jis įveda santykinę būvį, kuris F. Nietzsche's filosofijoje neegzistuoja – „ne patį geriausią antžmogį“, kuris yra antžmogis jį palyginus su žmogumi, tačiau, tikėtina, ne su „tikruoju“ antžmogiū.

Kaip įprasta kitiems autoriams, Michaud grafo antžmogiškumą įvardija per jo buvimą anapus moralės (t. y. buvimą blogu), tačiau taip pat prideda kelias naujas savybes – puikumo siekimą bei pasižymėjimą galia, kurios stokoja vampyrų medžiotojai. Galiausiai, nors tekste neatskleidžiama, kaip Drakula siekia būti puikesne ir geresne savo paties versija, Michaud konstatuoja grafo kokybinį pranašumą vien todėl, kad jis yra galingesnis ir nemirtingas vampyrų medžiotojų atžvilgiu. Tačiau Michaud, kitaip nei Redpathas ar McWade, su F. Nietzsche's filosofija elgiasi labai laisvai, o tai išryškina jo interpretacijos nepatikimumą. Kita vertus, jo tekstas išryškina „žengimo anapus moralės“ problemiskumą bei atkreipia dėmesį, kad Drakulos kaip antžmogio interpretaciją smarkiai apriboja tai, jog grafas, kitaip nei antžmogis, jaučia pagiežą (*resentiment*) savo priešams.

Kita interpretacija, susiejanti Drakulą su antžmogiū, gali būti atrandama Chris McWade straipsnyje. Nors McWade teigia, kad „Drakula reprezentuoja vienintelę priešpriešą vėlyvųjų Viktorijos laikų moralinei veidmainystei bei saviiliuzijai, ir kaip toks ironiškai yra labiausiai „krikščioniška“ figūra romane“³⁵, tačiau savo analize autorius siekia parodyti, kaip Drakula, stodamas į akistatą su „tradicinėmis“ vertybėmis besivadovaujančia visuomene, jai atveria „tikrojo“ pasaulio dalį. Kadangi F. Nietzsche's filosofijoje antžmogis yra ta figūra, kuri pasaulį regi netemdama iliuzijų bei krikščioniškų vertybių, McWade straipsnis suponuoja Drakulos kaip antžmogio interpretaciją.

---

³⁴ *Ibid.*

³⁵ McWade, *op. cit.*, p. 37.

McWade savo argumentą konstruoja daugiausiai remdamasis *valios galiai* sąvoka, kurią supranta kaip įgalinančią žmones susikurti savo iliuzinį „tikrojo“ pasaulio įvaizdį, bei F. Nietzsche's moralės genealogija. Straipsnyje antžmogio figūra (nusakant, kad antžmogis – tai nejaučiantis neapykantos bei priimantis pasaulį be jokių iliuzijų) pasitelkiama siekiant iliustruoti F. Nietzsche's filosofijos prieštarumą ir žiediškumą. McWade valią galiai interpretuoja kaip žmogišką pasaulio performavimą ir jo iškraipymą. Kaip pavyzdys yra pateikiami XIX a. pab. visuomenės seksualumo neigimas ir keliami nerealistiniai socialiniai standartai elgesiui, „laikytinam doru“. Autorius pastebi, kad XIX a. pab. visuomenėje buvo viešai smerkiamas elgesys, kuris buvo privačiai toleruojamas, kol netapdavo viešas. Dėl šios priežasties Drakula yra ta figūra, kuri romane vaizduojamos visuomenės nariams siekia atskleisti pasaulį tokį, koks jis yra, neužtemdytą jų iliuzijų ir dviveidiškumo.

Todėl neišvengiamai atsiranda paralelė, kurios pats McWade nenurodo: kadangi autorius atkreipia dėmesį, jog F. Nietzsche's filosofijoje antžmogis yra pasauliui sakantis „Taip“ (t. y. priimantis pasaulį tokį, koks jis yra, be žmogiškųjų iliuzijų), ir tuo pačiu teigia, kad Drakula knygoje yra tas, kuris pats gyvendamas pasaulyje be iliuzijų savo akistata su kitais romano veikėjais atskleidžia jiems jų pačių susikurtus fantomus, galima daryti išvadą, jog bent kažkuriuo lygmeniu straipsnyje Drakulos personažas sutampa su antžmogiū.

Nagrinėjant *Drakulos* siužetą, pastebima, kad būtent Drakula parodo dalykus, kuriais tiki kiti veikėjai, kaip neegzistuojančius, jis „demonstruoja, kad kitoks, labiau tikras pasaulis egzistuoja po fiktyviu paviršiumi, kurį veikėjai susikūrė“³⁶. Autorius svarsto, kad romano pradžioje šis vampyro kaip realiai egzistuojančio neigimas lemia tai, jog pagrindiniai veikėjai nesugeba išgelbėti Liusės gyvybės, ir Renfildą, kuris pripažįsta Drakulos egzistavimą, laiko bepročiu. Taip yra todėl, kad vampyro egzistencija nedera su pagrindinių veikėjų, išsilavinusių XIX a. pab. anglų, mokslu grįsta pasaulėžiūra.

McWade teigimu, Drakula tampa tragišku herojumi, nes „reprezentuoja visus tikrus gyvenimo aspektus, kurie charakterizuoja Viktorijos laikų visuomenę, tačiau buvo laikomi paslėptyje“³⁷. Todėl Drakula yra realybės atskleidėjas bei iliuzijų laužytojas, suprantantis savo priešininkų silpnybę ir ją išnaudojantis romano pradžioje nestabdomas siekdamas savo tikslų, kol kiti veikėjai neigia jo egzistenciją.

---

³⁶ *Ibid.*, p. 53.

³⁷ *Ibid.*, p. 54.

Moralės klausimas šiame straipsnyje yra labai glaudžiai susijęs su minėta saviapgaule. McWade pastebi, kad nors romano veiksmas vyksta Londone, nėra vaizduojami vizitai į „viešnamį, prostitucijos, narkotikų ar alkoholio vartojimas, ar bet kokio tipo nepriteklius“³⁸. Pasaulis romane yra visiškai nerealus, tačiau jis atitinka tuometinės visuomenės idealą. Šis atitikimas lemia, kad vampyrų medžiotojai savaime regimi kaip „geri“. Tuo tarpu Drakula, jų priešas, vaizduojamas kaip blogas. Kitaip nei Redpathas ir Michaud, McWade neteigia, kad Drakula žengia anapus moralės vien todėl, kad stovi vampyrų medžiotojų moralinėje priešpriešoje. Tačiau McWade Drakulą įvardija kaip „laisvą dvasią“, kuri reprezentuoja „visus realius gyvenimo aspektus [...]“³⁹. Todėl šio straipsnio sufleruojama Drakulos kaip antžmogio interpretacija yra labai ribota.

Įdomu tai, kad visos iki šiol minėtos interpretacijos nereferuoja viena kitos ir C. Leatherdale'o teksto. Tai leidžia manyti, kad visos šios interpretacijos, nors, kaip buvo matyti, tam tikrais dalykais viena į kitą panašios, yra atsiradusios nepriklausomai viena nuo kitos.

Tačiau ne vien Drakula interpretuojamas kaip galimas antžmogis. Jeffrey Weinstockas knygoje *The vampire film: undead cinema* (liet. *Vampyrų filmai: nemirtingas kinas*) (2012) kaip antžmogio įsikūnijimą įvardija vampyrą Edvardą filme *Saulėlydis* (2008), teigdamas, jog „Pattinsono *übermensch* [...] yra neįmanomai vyriškas – labiau vyriškas nei bet koks žmogiškas vyras“⁴⁰. Weinstockui antžmogis yra žmogus, „kuris jokia prasme nieko nestokoja [ir kaip toks – A. G.] – pagal būtinybę yra monstras“⁴¹. Nors antroji šio apibrėžimo dalis koreliuoja su F. Nietzsche's teiginiu, kad jo antžmogis gali būti žmonių palaikytas „velniu“, tačiau antžmogiškumo siejimas su nieko nestokojimu atrodo netikėtas. Autorius, apibūdinęs Edvardą kaip ypač patrauklų ir viliojantį, disponuojantį supergaliomis (gebantį skaityti mintis, neįprastai stiprų, greitą ir t. t.) bei esantį vampyru-vegetaru, apibūdinimą baigia mintimi, kad „nieko keisto, jog internete gausu tvirtinimų ir dejonų, kad [...] *Saulėlydis* sukuria nerealius lūkesčius vyrams“⁴². Iš šių detalių darosi aišku, kad J. Weinstockas antžmogį suvokia kaip „tobulą“, dabartinės kultūros idealus bei lūkesčius atitinkantį žmogų.

---

³⁸ *Ibid.*, p. 48.

³⁹ *Ibid.*, p. 54.

⁴⁰ Jeffrey Andrew Weinstock, *The Vampire Film: Undead Cinema*, New York: Wallflower, 2012.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*

Tokia antžmogio samprata, remiantis F. Nietzsche's filosofija, yra problemiška. Visų pirma, nyčiskasis antžmogis jokių būdu neturi atitikti visuomenės jam keliamų lūkesčių, nes šie lūkesčiai yra lemiami vyraujančių vertybių, kurias antžmogis turėtų pervertinti. Kadangi *Saulėlydyje* vaizduojama visuomenė ypač panaši į šiuolaikinę, negalima teigti, kad tai antžmogių visuomenė, kurios pervertintos vertybės yra antžmogiškos. Todėl Edvardas, atitinkdamas šios visuomenės vertybes, atitinka nihilistiškas vertybes ir negali būti laikytinas antžmogių.

Antra šioje interpretacijoje išskylanti problema yra susijusi su Edvardo atitikimu tradicinei moralei. Kaip jau buvo minėta, Weinstockas atkreipia dėmesį, kad Edvardas yra vampyras-vegetaras, t. y. jis žmonių kraują pakeičia gyvūnų krauju. Iš Edvardo priešistorės *Saulėlydžio* skaitytojas sužino, jog savo „maištingos paauglystės laikotarpiu“ jis rinkdavosi medžioti nusikaltėlius ir blogus žmones⁴³. Taip jo nemoralus veiksmas – žudymas – įgauna moralaus veiksmo potekstę, mat Edvardas renkasi medžioti tuos, kurie kenkia kitiems žmonėms, taip atskleidžiamas savo moralinį gerumą. Dar daugiau, Edvardas vampyru-vegetaru tampa todėl, kad jį graužia kaltė dėl visų nužudytų žmonių. Tai atskleidžia, kad Edvardas vadovaujasi krikščioniška morale. F. Nietzsche's antžmogis, kaip bus aptariama antrajame šio darbo skyriuje, nejaučia kaltės ir žengia anapus moralės. Todėl, nors Weinstockas niekada savo knygoje tiesiogiai nerefereuoja Nietzsche's filosofijos, galima teigti, kad jo antžmogio apibrėžimas F. Nietzsche's filosofijos neatitinka.

Tačiau ne tik visuomenės lūkesčių atitikimu Weinstockas apibrėžia antžmogį. Antžmogiui autorius taip pat priskiria hiperseksualumą. Ne vienoje knygos vietoje autorius pastebi, kad vampyrai dažnai pasižymi hipervyriškumu – jie yra labiau vyriški nei bet koks vyras, o vampyrės – hipermoteriškumu, jos dažnai įkūnija visus kultūrinius moteriško grožio standartus. Todėl bent jau kinematografiniai vampyrai moteriškumą ir vyriškumą atskleidžia kaip maskaradą, jie „ironiškai demonstruoja, kad vienintelis „tikras“ vyras ar moteris iš tikrųjų yra pabaisa ir kad vampyro seksualinis „nuokrypis“ aiškiai parodo, jog „normalaus“ ir „iškrypusio“ kategorijos yra jokių būdu ne natūralios ir transistorinės, o vietinės, sukonstruotos ir besikeičiančios“⁴⁴. Todėl vampyro antžmogiškumas reiškiasi per žmogų nepasiekiamą perviršį, įvardijamą priešdėliu „hiper-“.

---

⁴³ Stephenie Meyer, *Saulėlydis*. Vilnius: Alma littera, 2010, p. 302–303.

⁴⁴ Weinstock, *op. cit.*

Apibendrinant galima teigti, kad J. Weinstockas savo knygoje antžmogį suvokia kaip vampyrą, kuris, viršydamas visus visuomenės lūkesčius ir išskirtinai pasižymėdamas hiperseksualumu, labiau panėšėja į monstrą nei žmogų, nes įkūnija žmogui nepasiekiamą idealą.

Dar vienas trumpas vampyrų prilyginimas F. Nietzsche's antžmogui atrandamas Tomo Pollardo knygoje *Loving Vampires: Our Undead Obsession* (liet. *Mylintys vampyrai: Mūsų nemirštantis apsėdimas*) (2016). Pollardas, referuodamas į F. Nietzsche'ę, antžmogį apibrėžia kaip individą, kuris pranokdamas ir nugalėdamas save nuolat įgyvendina savo aukščiausią potencialą ir tuo pačiu įveikdamas tradicinę laiko (praeities-dabarties-ateities) perskyrą gyvena amžinybėje, t. y. „amžiname „dabar“⁴⁵. Pollardas teigia:

Apsiginklavę supergaliomis bei sukeltys audringus pokyčius vampyrai įkūnija Nietzsche's „antžmogį“, kol paprasti žmonės – per savo kraują, energiją ir sielas – palaiko juos. Antžmogis, kaip [ir – A.G.] vampyrai, niokoja bendrą žmoniją tuo pačiu metu įkvėpdamas žmogiškosioms aukoms didžius drąsos ir išradingumo poelgius.⁴⁶

Iš pateiktos glaustos idėjos panašu, kad Pollardas vampyriškas „supergalias“ – galėjamą skraidyti, nežmogišką galią, minčių skaitumą ir kt. – prilygina antžmogio savęs paties įveikimui ir buvimui geriausia savo versija, o vampyriškasis nemirtingumas Pollardo interpretacijoje, panašu, sutampa su F. Nietzsche's įvardytu „amžiniu sugrįžimu“.

Paskutinė vampyro kaip antžmogio interpretacija remiantis Andrew M. Boylano recenzija gali būti aptinkama Wendolyn Weber esė „Only Lovers Left Alive: Expat Vampires and Post-Imperial Cosmopolitanism“⁴⁷. Boylanas, recenzuodamas Jameso Aubrey sudarytą knygą *Vampire Films Around the World*, aptaria W. Weberio filmo *Only lovers left alive* (liet. *Išgyvena tik mylintys*) (2013) interpretaciją, kurioje pagrindiniai filmo vampyrai įvardijami kaip „superžmonės“ ir pateikiami kaip F. Nietzsche's antžmogio alegorijos. Visgi ši recenzija nepateikia daugiau detalių apie Weberio argumentą, o pirminis tekstas nėra prieinamas šio darbo autorei, todėl neįmanoma įvertinti šios interpretacijos pagrįstumo arba nusakyti, ar W. Weberio interpretacija yra savarankiška ir neįkvėpta jau egzistuojančių.

---

⁴⁵ Tom Pollard, *Loving vampires: our undead obsession*. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2016, p. 6.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Ši knyga darbo autorei nėra prieinama.

Galiausiai ši literatūros apžvalga nebūtų pilna, jei liktų nepaminėti keli bandymai sukurti literatūrinį vampyrą vadovaujantis antžmogio įvaizdžiu. Vienas tokių bandymų, kaip sufleruoja knygos pavadinimas, – Viktoro Pelevino romanas *Empire V: Apysaka apie tikrąjį antžmogį* ([2006] 2009). Tai knyga, pasakojanti apie iš dviejų socialinių grupių, vampyrų ir žmonių, sudarytą visuomenę, kur pirmoji valdo antrąją. Į antrąjį pavyzdį nurodo Lisa Lampert-Weissig⁴⁸ aptardama George'o Sylvesterio Viereckio romaną *House of the Vampire* (liet. *Vampyro namai*) (1907), kuriame pagrindinis veikėjas, vampyras Reginaldas Clarke'as, yra „vampyriška F. Nietzsche's Übermensch versija [...], kuri, tikėtina, būtų neatpažįstama F. Nietzsche'ei“⁴⁹. Vampyras Clarke'as, iš talentingų kūrėjų pasisavindamas kūrybines galias, surinktą kūrybiškumą perkelia į tobulus meno kūrinius. Šiuo atveju, kaip implikuoja Lampert-Weissig analizė, Viereckas tikslingai siekė sukurti vampyrą pagal antžmogio paveikslą.

Apibendrinant visas aptartas interpretacijas galima išryškinti kelis esminius vampyro figūros kaip antžmogio bruožus. Visų pirma, vampyras yra siejamas su moralės ribų peržengimu. Tai dažniausiai išryškinama per vampyro moralinę opoziciją „geriesiems“ vampyrų medžiotojams. Antra, vampyras yra laisvas nuo visuomenės normų ir vadovaujasi savo instinktais (ar nuožiūra, vertybėmis), jo nevaržo visuomenės (krikščioniškosios) vertybės. Trečia, vampyras yra galingesnis už savo priešus (bent jau fiziškai). Ketvirta, jis yra nemirtingas, todėl galimai jam taikytina „amžinojo sugrįžimo“ doktrina. Ir galiausiai jis turi sąlytį su „tikruoju“ pasauliu. Visgi, kaip buvo stengiamasi parodyti šiame skyriuje, kai kurios šių interpretacijų vietos yra problemiškos, todėl yra būtina plačiau aptarus F. Nietzsche's pagrindines mintis aptarti vampyro figūros interpretavimo galimybes platesniame literatūriniame kontekste.

---

⁴⁸ Lisa Lampert-Weissig „The vampire as dark and glorious necessity in George Sylvester Viereck's *House of the Vampire* and Hanns Heinz Ewers's *Vampir*“, in: Sam George, Bill Hughes, *Open Graves, Open Minds: Representations of Vampires and the Undead from the Enlightenment to the Present Day*. Manchester: Manchester University Press, 2013, p. 79–95.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 82.

II SKYRIUS

Norint nustatyti, ar pagrįsta vampyro kaip antžmogio interpretacija, pirmiausia ypač svarbu apibrėžti, kas yra antžmogis F. Nietzsche's filosofijoje ir kokia yra jo funkcija.

Šis skyrius yra suskirstytas į dvi dalis – pirmoje siekiama aptarti F. Nietzsche's filosofines įžvalgas, pagrindžiančias antžmogio būtinumą, o antroje stengiamasi aptarti pačias antžmogio savybes ir su juo susijusias filosofo idėjas. Tokį suskirstymą lemia paties F. Nietzsche's neišsamus ir mįslingas antžmogio nusakymas.

2.1. Kodėl reikalingas antžmogis?

Prieš bandant nusakyti, kas yra antžmogis, svarbu išsiaiškinti, kodėl F. Nietzsche pristato šią „filosofinę“ hipotezę⁵⁰.

Norint suprasti F. Nietzsche's filosofiją, svarbu suvokti, kad jo filosofavimo būdas, paties dažnai apibūdinamas vartojant „kūjo“ metaforą, pasižymi kritika to, kas iki šiol buvo (ar vis dar yra) laikoma nekvestionuotina. Pagrindinis filosofo kritikos objektas – Vakarų kultūra ir Vakarų žmogus. Šiame skyriuje bus siekiama tiksliau apibrėžti savybes, kuriomis šis žmogus pasižymi, ir aplinkybes, kurios būdingos šio žmogaus gyvenimui.

F. Nietzsche's filosofija galėtų būti suvokiama ne tik kaip kritika, tačiau taip pat ir kaip demaskavimas bei diagnozavimas. Savo garsiąja fraze „Dievas mirė“ F. Nietzsche atlieka abu veiksmus – tiek diagnozuoja Dievo mirtį, t. y. kad Dievo nebėra, tiek demaskuoja tikėjimą Dievu kaip tuščią, nebeturintį savo objekto. Galima būtų teigti, kad F. Nietzsche's demaskavimas *Linksmojo mokslo* 125 fragmente yra dvigubas: ne tik tikėjimas nebeturi savo objekto, tačiau būtent patys žmonės yra kalti, kad jų aukščiausios vertybės, įkūnytos „Dieve“, tapo bevertės. Tai regėti iš fragmente atpasakojamos istorijos apie žibintą dieną užsidegusį „išprotėjusį žmogų“, kuris turgaus aikštėje tarp žmonių ieško Dievo, o jo neradęs ir minios išjuoktas, sušuko, jog „Dievas mirė“ ir būtent žmonės jį nužudė⁵¹.

Toks demaskavimas gali pasirodyti paradoksalus – kaip žmonės gali ir „pražudyti“ savo tikėjimo objektą, ir tuo pačiu tikėti objektu, kurį jau pražudė? Šiame prieštaravime ir glūdi, kaip drįsčiau teigti, F. Nietzsche's filosofijos kaip kritikos pagrindas, nes filosofas

---

⁵⁰ Tomas Sodeika akcentuoja, kad Nietzsche's teorijos jokių būdų nėra filosofinės doktrinos, tačiau greičiau yra mintiniai eksperimentai ar filosofinės hipotezės. Žr. Tomas Sodeika, „Apie tai, kaip Nietzsche'i nepasisekė“, in: *LOGOS* 110, 2022, p. 6–16.

⁵¹ Friedrich Wilhelm Nietzsche, *Linksmasis mokslas („La gaya scienza“)*, iš vokiečių k. vertė Alfonsas Tekorius, Vilnius: Pradai, 1995, p. 151–152.

teigia, kad dėl Vakarų vertybių žlugimo atsiradęs nihilizmas jau glūdėjo pačioje struktūroje, kuri šias vertybes įtvirtino. Ši struktūra – **tai pasaulio išskaidymas į dvi dalis: „regimajį“ ir „anapusinį“** – „[t]ikrasis pasaulis“ ir „regimasis pasaulis“ – vokiškai būtų: *primeluotas* pasaulis ir tikrovė...“⁵². Kadangi ši skirtis būdinga tiek didžiajai daliai Vakarų filosofijos (kuriai, F. Nietzsche’s teigimu, nepaneigiamą įtaką yra padariusi Platono filosofija), tiek krikščionybei, filosofas apsiima „*versti stabus*“⁵³ kritikuodamas nusistovėjusią tvarką ir demaskuodamas jos prielaidas bei tai, kad jos veda prie nihilizmo.

2.1.1. Krikščionybė ir platonizmas

F. Nietzsche teigia: „Krikščionybė yra ne kas kita, kaip platonizmas „liaudžiai“⁵⁴. Ši frazė ne tik apibrėžia šių dviejų dėmenų bendramatiškumą kritikos atžvilgiu, bet ir numato tarpusavio sąsają. Būtent pasaulio suskaidymas yra vienas pagrindinių bendramatiškumo dėmenų.

Platono *Valstybės* VII knygoje aprašytoji olos alegorija iliustruoja minėtąją skirtį tarp „regimojo“ ir „tikrojo“ (idėjų) pasaulio. Šiuo pasakojimu pateikiamas santykis tarp šių dviejų pasaulių iliustruojamas per žmogiškojo pažinimo apibūdinimą: oloje prirakinti žmonės, priešais save ant sienos regėdami šešėlius, juos laiko tikru pasauliu, nes nėra iki tol matę nieko kito. Iš tiesų šiuos šešėlius meta virš sienos, prie kurios žmonės yra prirakinti, nešami daiktai, apšviesti ugnies⁵⁵. Tik išlaisvintas žmogus, net jei iš pradžių apakintas ugnies, o vėliau, išėjęs iš olos, saulės šviesos, pamatęs tikruosius daiktus galiausiai supranta, kad daiktai, jo iki tol laikyti realiais, iš tiesų yra niekas kitas kaip realių daiktų šešėliai.

Ši alegorija suponuoja, kad žmogaus jusrėms „pažįstami“ daiktai iš tiesų nėra „tikrieji“ daiktai; tai tik „tikrųjų“ daiktų, tobulųjų ir amžinųjų idėjų, šešėliai. Jusrėmis idėjos nėra pažįstamos, nes jusrės sugeba pagauti tik tai, kas yra pasaulyje, t. y. tai, kas nuolat kinta ir keičiasi, nyksta. O idėjos nei kinta, nei nyksta, jos yra tobulos ir amžinos. Todėl pažinti idėjas galima tik dėl proto veiklos – „Platonas siekia, kad žmonės – šio pasaulio būtybės – galėtų bendrauti su idėjų pasauliu, amžinąja būtimi [...]. Tai prieinama per filosofinę veiklą“⁵⁶. Kadangi šis pasaulis yra kintantis ir nepastovus, o žmogus savo protu sugeba

---

⁵² Nietzsche, *Ecce Homo: kaip tampama tuo, kas esi*, p. 8.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Friedrich Wilhelm Nietzsche, „Anapus gėrio ir blogio: Ateities filosofijos preliudija“, iš vokiečių k. vertė Evaldas Nakrašas, in: *Rinktiniai raštai*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1991, p. 318.

⁵⁵ Platonas, *Valstybė*, iš senosios graikų k. vertė Jonas Dumčius, *Filosofijos klasika: Didžioji serija*. Vilnius: Margi raštai, 2014, p. 265.

⁵⁶ Arūnas Sverdiolas, *Steigtis ir sauga: Kultūros Filosofijos Etiudai*, Vilnius: Baltos Lankos, 1996, p. 198.

identifikuoti pastovumą (t. y. tapatybę), atrodo pagrįsta manyti, jog už kismo galima įžvelgti egzistuojant stabilumą. Tokio stabilumo egzistavimą suponuoja ne tik gebėjimas atpažinti tapatybę kisme, bet ir tai, kad žmogus sugeba mąstyti ir tai daro vadovaudamasis logika: „[s]amprotauti neįmanoma, jei sąvokų turinys nuolat keičiasi, logika neįmanoma be tapatybės principo“⁵⁷. Todėl žmonių patirtyje aptinkami dalykai (mąstymas, tapatybės supratimas ir kalba) Platono pažiūrą paverčia intuityviai teisinga, logiška ir suprantama.

Visgi F. Nietzsche teigia: „Parmenidas yra pasakęs: „Nemąstoma tai, ko nėra.“ Mes esame kitame gale ir sakome: „Ką galima mąstyti, tikrai turi būti fikcija.“ Mintis nesugriebia tikrovės“⁵⁸. Tai, kad žmogus savo mąstymo (bei kalbos) struktūras ir tapatybes identifikuoja savyje, dar nereiškia, jog jos egzistuoja ir anapus žmogaus. Dėl šios priežasties šių struktūrų primetimas pasauliui ir dėl to įvedama pasaulio perskyra į „regimąjį“ ir „tikrąjį“ yra fikcijos įtvirtinimas sumenkinant, o galiausiai paverčiant visiškai nebevertinga tikrove. Tikrovės nuvertinimas įvyksta vadinamajam „idėjų pasauliui“ (anapusybei) priskiriant amžinąsias ir tobuląsias idėjas, tokias kaip Gėris, Grožis, Tiesa, Teisingumas ir t. t., kurias žmogus siekia pažinti.

Krikščionybėje anapusybe yra ne tik **vieta**, kurioje esama dalykų, kurie neprieinami šiapusybėje (Dievas, amžinasis gyvenimas), tačiau taip pat ir **tikslas**, kuriam pasiekti žmogus turi paskirti savo gyvenimą taip jį, t. y. „laikinybę“, paniekindamas. Visgi toks „regimojo“ pasaulio išsižadėjimas lemia tikrojo pasaulio išsižadėjimą dėl „nieko“. *Antikriste* F. Nietzsche, kritikuodamas užuojautą kaip vieną didžiausių krikščionybės vertybių, teigia: „Užuojauta nuvilioja į *niekį!*... Nesakoma „*niekis*“: sakoma „*anapilis*“ arba „*Dievas*“, arba „tikrasis gyvenimas“, arba nirvana, išganymas, palaima...“⁵⁹. Kadangi dėl „niekio“ yra paneigiamas šis gyvenimas, F. Nietzsche krikščionybę vadina *décadence* „auginimo įrankiu“.

Décadence, paties F. Nietzsche's apibrėžiamas kaip „palaužto gyvenimo valios ženklas“⁶⁰, rodo krizę ir nuvertėjimą to, kas garbinga ir kilnu. F. Nietzsche's filosofijos kontekste, kaip bus aptariama vėlesniame poskyryje, „kilnu ir garbinga“ niekuomet nesutampa su tuo, kas laikoma „kilniu ir garbingu“ krikščionybėje, t. y. elgetų šelpimas,

---

⁵⁷ *Ibid.*, p. 200.

⁵⁸ Friedrich Wilhelm Nietzsche, *The Will to Power: Selections from the Notebooks of the 1880s*. iš vokiečių k. į anglų k. vertė R. Kevin Hill ir Michael A. Scarpitti. London: Penguin, 2017, 539 aforizmas.

⁵⁹ Nietzsche, *Antikristas*, p. 14.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 81.

silpnesniojo užstojimas, pagalba, užuojauta, artimo meilė ir t. t. Taip yra todėl, kad F. Nietzsche kilnumą priskiria žmonių rūšiai (istoriniame kontekste), kurią įvardija „ponais“. Ponai, pasižymėdami galia ir laisve bei vadovaudamiesi savo natūraliais instinktais, teigia gyvenimą naudodamiesi aktyvia jėga. Todėl ponui, turinčiam galią išnaudoti silpnesnį, nėra „gera“ silpnesnį užjausti ir jam padėti savo natūralią aktyvią galią varžant. Dėl šios priežasties F. Nietzsche tvirtina:

Aš teigiu, kad visos vertybės, kurių dabar žmonija siekia kaip aukščiausio tikslo, yra *décadence* vertybės.

Gyvūną, rūšį, individą vadinu sugedusiu tada, kai jis netenka savo instinktų, kai renkasi, kai teikia *pirmenybę* tam, kas jam kenkia⁶¹.

Kaip *décadence* pasireikimą būtų galima įvardyti šiuolaikinės visuomenės sanklodą, kurią A. Šliogeris įvardija kaip „masių visuomenę“, teigdamas, kad F. Nietzsche maištauja „prieš tą visuomenę, kuri savotiškai naikina aristokratišką žmogų, Nyčės aprašytą antžmogio alegorija“⁶². Tiesa, A. Šliogerio pasirinktas terminas „masių visuomenė“, nors apibūdina šiuolaikinį kontekstą bei pabrėžia vienodumą, neatspindi negatyvaus ir pasmerkiančio paties F. Nietzsche's vertinimo. F. Nietzsche krikščionybę vadina vergų religija, kuriai būdinga vergų moralė. Neturėtų tuomet ir stebinti, kad didžioji visuomenės dalis, kuri vadovaujasi krikščioniška morale ir vertybėmis, gali būti interpretuotina kaip vergų visuomenė.

2.1.2. Moralė

Veikale *Apie moralės genealogiją*, kalbėdamas apie moralės kilmę, F. Nietzsche teigia, kad tyrinėdamas skirtingų kalbų žodžio „gera“ ir „bloga“ kilmę, pastebėjo, jog dažnu atveju žodis „gera“ yra kilęs iš žodžio „kilnu“, kas neabejotinai siejasi su kilmingųjų, ponų, galingųjų sluoksniu. Tačiau moralėje, filosofo vadinamoje „ponų morale“, priešingybė „gera“ yra ne „bloga“, bet „prasta“, nes ponas, save aktyviai apibrėždamas kaip gerą, sau priešingą, vergą ar prastuomenės atstovą įvardija žodžiu „prasta“.

---

⁶¹ *Ibid.*, p. 12.

⁶² Astrida Petraitytė, „Maištininkas prieš masių visuomenę: prof. Arvydas Šliogeris apie Friedrichą Nyčę“ in:., *Nuo Kierkegoro iki Kamiu: tekstai ir Astridos Petraitytės pokalbiai su Lietuvos filosofais*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 59.

Filosofas išskiria dvi skirtingas morales – „ponų“ (besivadovaujančią moralinėmis kategorijomis „gera“ ir „prasta“) ir „vergų“ (besivadovaujančią moralinėmis kategorijomis „gera“ ir „bloga“). Ponai savo moralę, anot F. Nietzsche's, steigia aktyviai, o vergai – reaktyviai. Norint geriau suprasti šią perskyrą svarbu suvokti, kad F. Nietzsche's filosofijoje valia galiai⁶³ suprantama kaip viso ko pagrindas ir terminas, kuriuo žymima viskas, kas yra susiję su gyvenimu⁶⁴, gali pasireikšti kaip dvi skirtingos jėgos – aktyvi ir reaktyvi. Aktyvi jėga reiškiasi teigimo veiksmu, filosofo paprastai įvardijamu „taip“ sakymu: tai veiksmas, nereikalaujantis jokio prieš tai buvusio veiksmo, atsirandantis iš veikiančio individo jo paties valia ir noru. O reaktyvi jėga randasi išorės stimulo paskatinta ir F. Nietzsche's paprastai yra įvardijama „ne“ sakymu. Būtent dėl šios priežasties nekelia nuostabos F. Nietzsche's pateikiamos „gero“ ir „blogo“ apibrėžtys *Antikristo* 2 fragmente:

Kas yra gera? – Visa, kas žmoguje sukelia galios jausmą, galios valią, pačią galią.

Kas yra bloga? – Visa, kas kyla iš silpnybės.⁶⁵

Būtina pastebėti, kad šios apibrėžtys yra paties F. Nietzsche's vertinimo išraiška, t. y. jis neteigia, jog kitiems asmenims yra bloga tai, „kas kyla iš silpnybės“; F. Nietzsche ginčytų, jog yra priešingai – visa, „kas kyla iš silpnybės“ krikščioniškoje visuomenėje yra „gera“, nes mūsų visuomenė laikosi „vergų“, t. y. reaktyvios, moralės.

Priešingai nei aktyvi „ponų“ moralė, kuri pradeda nuo savo padėties įsteigimo (sakymo „taip“, „Aš esu geras, todėl tu, būdamas man priešingas, esi prastas / blogas“), „vergų“ moralė steigama reaguojant į „ponus“. Vergas, F. Nietzsche's teigimu, susidūręs su ponu ir jo nuskriaustas, teigia „tu esi blogas, nes mane skriaudi, todėl aš, būdamas tau priešingas, esu geras“. Toks svarstymas implikuoja, kad nesant pono, t. y. aktyvaus jėgos pasireiškimo, negalėtų egzistuoti ir vergo moralė, nes nebūtų pirminio impulso, į kurį vergas reaguodamas steigia savo moralę.

Svarstant šį klausimą iš teorinės perspektyvos, vergų moralė turėtų sulaukti savo pabaigos tuo pat metu, kai žmoguje išsektų visi natūralūs jo instinktai, nes reaktyvi moralė bando paneigti visa, kas, F. Nietzsche's teigimu, žmoguje yra natūralu. Todėl net nebelikus „ponų“, tokia moralė toliau išlieka, nes tuomet neigimas yra nukreipiamas ne (tik) į išorę,

---

⁶³ Vok. Wille zur Macht į lietuvių kalbą taip pat verčiama kaip valia valdyti, siekimas išsiplėtoti, valios galia ir pan.

⁶⁴ F. Nietzsche teigia: „Niekas gyvenime neturi jokios vertės atsietai nuo jėgos laipsnio, kurią reikiama – darant prielaidą, žinoma, kad gyvenimas pats savaime yra valia galiai“. Nietzsche, *The Will to Power*, 55 aforizmas.

⁶⁵ Nietzsche, *Antikristas*, p. 10.

bet į žmogaus vidujybę. Kol žmogus išlieka gyvas, jame veikia natūralūs instinktai, pvz.: noras daugintis. Šis instinktas kelia geismą, kuris privalo būti neigiamas siekiant išvengti nuodėmės. Todėl F. Nietzsche *Antikriste* teigia, kad „[s]kaistybės pamokslavimas – tai viešas nenatūralumo kurstymas. Bet koks lytinio gyvenimo niekinimas, bet koks jo teršimas „netyrumo“ sąvoka yra tikroji nuodėmė šventajai gyvenimo dvasiai“⁶⁶. Dėl šios priežasties, net išnykus išoriniam „dirgikliui“, skatinančiam „vergų“ moralę, ši moralė išlieka reaktyvumą nukreipus į vidujybę.

Kadangi vergas savo moralinę kategoriją „geras“ įsteigia pirma apibrėždamas poną, kuris jam yra „blogas“, F. Nietzsche „vergų“ moralę įvardija kaip priklausančią *ressentiment'ui*. *Ressentiment* – apmaudas – yra dar viena sąvoka be *décadence*, kurią F. Nietzsche vartoja moralės ir krikščionybės kontekste. Kai sąvoka *décadence* žymi bendrą visuomenės, kultūros, žmogaus nuosmukį, gyvenimo instinktų silpimą, tai sąvoka *ressentiment* apibrėžiamas santykis su išoriniu pasauliu, kuris galiausiai lemia dekadansą. „[R]essentiment'o žmogus nėra nei atviras ar nuoširdus, nei naivus, nei sau pačiam sąžiningas ir tiesus“⁶⁷. Toks žmogus jaučia neapykantą stipresniajam ir jo neapkenčia, jis neatsisako savo apmaudo taip save juo nuodydamas. Kadangi *ressentiment'o*, apmaudo, moralė kyla per žmogaus priešpriešą jo pavergėjui ir per neapykantą jam, kuri pasireiškia pavergėjo moralės neigimu, tai tokio žmogaus moralė negali egzistuoti be komponento, kurį neigia. Vadinasi – *ressentiment'o* moralę praktikuojantis asmuo visuomet jaučia neapykantą ir apmaudą.

Kaip galima įžvelgti iš pateikiamo apibendrinimo, F. Nietzsche gausiai kritikuoja krikščionybę ir moralę, kuri, nors pirma filosofo yra priskiriama žydams, taip pat yra perimta ir krikščionių. Būtent tai ir jau minėtas pasaulio suskirstymas į dvi dalis tampa vienu iš pamatinių F. Nietzsche's kritikos priežasčių. Visgi F. Nietzsche's krikščionybės kritika kelia ir keblumų, nes ji negali būti suvokta paviršutiniškai. Kaip pastebi M. Heideggeris, „[k]rikščionybė Nyčei yra bažnyčios ir jos valdžios istorinis reiškimasis pasaulyje, išsiskleidžiantis Vakarų žmonijoje ir jos naujųjų amžių kultūroje. [...] Todėl polemika su krikščionyste jokių būdu nėra besąlygiška kova su krikščioniškumu“⁶⁸. Galbūt būtent dėl šios priežasties, net kritikuodamas Jėzų Kristų, filosofas teigia: „iš tikrųjų buvo tik vienas

---

⁶⁶ *Ibid.*, p. 114.

⁶⁷ Friedrich Wilhelm Nietzsche, *Apie moralės genealogiją: Poleminis veikalas*, iš vokiečių k. vertė Alfonsas Tekorius, Vilnius: Pradai, 1996, p. 47.

⁶⁸ Martin Heidegger, „NYČĖS ŽODIS „DIEVAS MIRĖ“, in: *Rinktiniai raštai*, sudarė ir iš vokiečių k. vertė Arvydas Šliogeris, Vilnius: Mintis, 1992, p. 176–177.

krikščionis, ir tas pats mirė ant kryžiaus. „Evangelija“ mirė ant kryžiaus. Tai, kas nuo tos akimirkos vadinama „Evangelija“, jau buvo *jo* gyvento gyvenimo priešybė“⁶⁹. Dėl šios priežasties svarbu trumpai apžvelgti, kaip F. Nietzsche regi Bažnyčią.

2.1.3. Bažnyčios kritika arba vampyriзмas F. Nietzsche's raštuose

Dauguma F. Nietzsche's vartojamų argumentų kritikuoti Bažnyčiai yra tapatūs tiems, kuriais jis kritikuoja pačią krikščionybę. Todėl, siekiant išvengti pasikartojimo, šiame skyriuje verta pažvelgti, kaip F. Nietzsche vartoja vampyriзмo sąvoką, kuri pasitelkiama Bažnyčios kritikai.

Knygoje *Antikristas* autorius trijose skirtingose vietose pavartoja su vampyru susijusias sąvokas. 49 fragmente teigdamas, kad kunigas eina prieš mokslą, žmogaus kūrybiškumą, sveikatą ir laimę, F. Nietzsche teigia, jog vien nuodėmės sąvoka, sugalvota kunigų, yra ne kas kita, kaip „*Kunigo* pasikėsinimas! *Parazito* pasikėsinimas! Blyškių požeminių kraugerių vampyriзмas!..“⁷⁰ į tai, kas yra „žmogaus pakylėjimas ir sutaurinimas“⁷¹.

Kitame fragmente F. Nietzsche, kritikuodamas krikščionybę kaip Romos imperijos žlugimo priežastį, teigia – „[k]rikščionybė buvo *imperium Romanum* vampyras; pernakt ji sunaikino milžinišką romėnų darbą – paruošti dirvą naujai kultūrai, *kuriai reikia laiko*“⁷². Paulius, filosofo dažnai suvokiamas kaip pirmasis kunigas, kaltinamas platonizmo pritaikymu masėms ir pasaulio nuvertinimu: „Jis suprato, kad „pasauliui“ nuvertinti *būtinai* tikėjimas nemirtingumu“⁷³.

Galiausiai 59 fragmente F. Nietzsche teigia, kad būtent krikščionys sunaikino graikų ir romėnų kultūras. Būtent jie paniekino šiose antikinėse kultūrose išugdytus instinkto kilnumą, skonį, metodišką tyrinėjimą, į žmonių ateitį nukreiptą valią, didįjį „Taip“ sakymą visiems dalykams, didingą stilių, tapusį ne tik menu, tačiau „tikrove, tiesa, gyvenimu“⁷⁴. Filosofas teigia, kad ne katastrofa tai sunaikino, „[b]et klasingų, slaptų, nematomų,

---

⁶⁹ Nietzsche, *Antikristas*, p. 60.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 81.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*, p. 102.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*, p. 106.

mažakraujų vampyrų išniekinta! Nenugalėta – tik išsiurbta!..“⁷⁵ Kadangi F. Nietzsche antikinei kultūrai priskiria begalinį vitališkumą ir natūralumą teigdamas, kad tai kultūra, kuri vadovavosi natūraliais instinktais, krikščionybę kaltindamas šios sunaikinimu, filosofas pastebi, jog tai buvo padaryta „išsiurbiant iš jos gyvenimą“. Neigti gyvenimo instinktą – tai lyg vampyru siurbti gyvenimą iš žmogaus. Tokį požiūrį pagrindžia ir citata iš F. Nietzsche's veikalo *Ecce Homo*. Filosofas teigia:

Visa, ką lig tol vadino „tiesa“ [...] [tai – A. G.] šventa dingstis „parengti“ žmoniją – kaip klasta *išsiurbti*, palikti mažakraujį patį gyvenimą. Moralė kaip *vampyrizmas*... Atskleidžiantis moralę kartu atskleidžia ir visų vertybių, kuriomis tikima arba tikėta, nevertumą.⁷⁶

Akivaizdu, kad vampyrizmas F. Nietzsche'ei siejasi su kažkuo, kas mažina gyvenimą bei žmogaus valią ir jėgą, kas neigia natūralius instinktus. Nors minėtosios citatos nukreiptos prieš moralę ir krikščionybę, F. Nietzsche vampyrizmo sąvoka įvardija filosofavimą, kuriuo neigiamos juslės, teigdamas, jog „filosofavimas visuomet buvo savotiškas vampyrizmas. [...] Ar neįsivaizduojate čia pat esant ilgos pasislėpusios kraują siurbiančios dëlės, kuri pirma imasi juslių, palikdama galiausiai kaulus ir griaučius?“⁷⁷. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiame fragmente referuojama į filosofus, kurie siekdami pažinti idėjas ima neigti ar ignoruoti savo jusles.

Iš visų šių pavyzdžių matyti, kad F. Nietzsche'ei gyvenimas yra lyg kraujas, kurį gyvenimą neigiantys siurbia lyg vampyrai. Pačioje Biblijoje yra įtvirtinta kraujo sąsaja su gyvenimu. Pakartoto Įstatymo knygoje teigiama „[b]et pasirūpink, kad nevalgytum kraujo, nes kraujas yra gyvybė“ (12:23)⁷⁸. Francis Fordas Coppola *Drakulos* adaptacijoje *Bram Stoker's Dracula* (liet. *Bramo Stokerio „Drakula“*) (1992) filmo pradžioje, kai Drakulos mylimoji Elžbieta nusižudo ir kunigai Drakulai pasako, jog jis, kitaip nei mano Elžbieta, nesusitiks jos rojuje, nes ji pažeidė Dievo įstatymą nusižudydama ir taip pasmerkdamą savo sielą, Drakula, apimtas įniršio, sušunka „Aš išsižadu Dievo! Prisikelsiu po savo mirties, kad atkeršyčiau už jos mirtį su visa tamsos galia!“⁷⁹ ir galiausiai užsimojęs kardu kerta į kryžių

---

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Nietzsche, *Ecce Homo*, p. 164.

⁷⁷ Nietzsche, *Linksmasis mokslas*, p. 287.

⁷⁸ Biblija, Arba Šventasis Raštas: Senasis Testamentas. Ekumeninis leid. ed. Vilnius: Lietuvos Biblijos Draugija, 1999.

⁷⁹ Francis Ford Coppola, *Bram Stoker's Dracula*, 1992, US: Columbia Pictures, 128 min., (0:04:29)-(0:04:40)

ant altoriaus. Iš šio ėmus bėgti kraujui, Drakula atkartoja Pakartoto Įstatymo knygos mintį: „Kraujas yra gyvenimas... ir jis bus mano!“⁸⁰

Šiame pavyzdyje atkreiptinas dėmesys ir dar į vieną dėmenį – ne tik Drakula atkartoja frazę, kad „kraujas yra gyvenimas“, tačiau jis taip pat atlieka Komunijos ritualą prie altoriaus – Drakula išgeria iš kryžiaus į auksinę, ant altoriaus stovinčią taurę ėmusį trykšti kraują. Evangelijoje pagal Joną Jėzus teigia, „[k]as valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas turi amžinąjį gyvenimą, ir aš jį prikelsiu paskutiniąją dieną“ (Jn 6:54)⁸¹. Drakula prie altoriaus tarsi priima Kristaus kraują, kuris turėtų suteikti jam amžiną gyvenimą. Tačiau Drakula išsižadėjęs Dievo iškart ištaria „[p]risikelsiu iš savo mirties“ (ang. „I shall rise from my own death“). Kitaip nei Kristaus žodžiai, kurie nurodo tai, kad būtent Kristus prikels geriantį jo kraują, Drakula išgėręs kraujo prisikelia pats, savo valia. Viena vertus, šis pavyzdys iliustruoja visišką vampyro ir krikščionio priešpriešą, nes vampyras iš mirties prisikelia pats, o krikščionį prikelia Kristus, kita vertus, kaip dėmesį atkreipia ir M. Jessas Peacockas, „nesunku įžvelgti sąsają tarp krikščioniško rituališko Jėzaus kraujo simboliško (?) vartojimo ir fikcinio Drakulos ir panašių į jį kraujo vartojimo“⁸². Dėl šios priežasties akivaizdus ryšys tarp vampyrų atliekamo „tiesioginio“ ir ritualinio krikščionių kraujo gėrimų. Galima būtų teigti, kad būtent šis ritualas, nors F. Nietzsche’s nepaminėtas, ne tik iliustruoja krikščionybės gyvenimo „marinimą ir išsiurbimą“, tačiau taip pat atskleidžia aiškia sąsają tarp vampyrizmo ir krikščionybės.

2.1.4. Nihilizmas

Kaip buvo minėta, frazė „Dievas mirė“ nurodo ne tik tai, kad nebėra tikėjimo objekto, tačiau ir tai, kad didžiausia vertybė – Dievas – nebeteko savo vertės.

Knygoje *The Power to Will*, sudarytoje F. Nietzsche’s užrašų pagrindu, filosofas nihilizmą apibrėžia teigiamas, kad „[n]ihilizmas: nėra jokio tikslo, jokio atsakymo į klausimą „kodėl?“ Kokia yra nihilizmo esmė? – kad aukščiausios vertybės nuvertina save“⁸³. Vertybių savęs „nuvertinimas“ implikuoja, jog vertybės anksčiau nebuvo bevertės, t. y. kad nuvertėjimas vyksta laike. Dėl šios priežasties, kaip pastebi M. Heideggeris, nihilizmas F. Nietzsche’s yra suvokiamas kaip istorinis vyksmas⁸⁴. Tą galima pastebėti ne tik iš to, kad F.

---

⁸⁰ *Ibid.*, (0:04:59)-(0:05:07)

⁸¹ Biblija, *op. cit.*

⁸² Jess M. Peacock, *Such a Dark Thing: Theology of the Vampire Narrative in Popular Culture*. Eugene, Oregon: Resource Publications, 2015, p. 8.

⁸³ Nietzsche, *The Will to Power*, 2 aforizmas.

⁸⁴ Heidegger, *op.cit.*, p. 179.

Nietzsche kritikuoja pažiūras, kurios prisidėjo prie nihilizmo „atsiradimo“. Visi minėti dalykai – platonizmas, krikščionybė, moralė, t. t. – t. y. pasaulio skirstymas į juslinį ir antjuslinį („anapusinį“) lemia nihilizmą. Todėl „[n]ihilizmo esmės ir vyksmo sritis yra pati metafizika, niekada neužmirštant, kad, tardami šį žodį, mes turime galvoje ne mokslą ar ne specialią filosofijos discipliną, bet mąstome pamatinę esinių visumos sąrangą, t. y. tai, kad esinija išsiskiria į juslinį ir antjuslinį pasaulį, ir pastarasis pagrindžia bei nulemia pirmąjį“⁸⁵.

Svarbu paminėti, kad nihilizmas, kaip pastebi R. Šerpytytė, gali būti suvoktas kaip dvasios „įvykis“ (t. y. istorinis vyksmas) (siejamą su F. Nietzsche bei apibrėžiamas, kai „juo įvardijamas aukščiausių vertybių nuvertėjimas, kai skelbiama, kad „Dievas“ mirė, arba kad gyvenimas yra netekęs prasmės“⁸⁶) bei kaip spekuliatyvusis „įvykis“, kuris siejamas su M. Heideggerio filosofija (Niekio istorija nuo antikos laikų). Šią skirtį svarbu paminėti tam, kad būtų galima išskirti, jog dauguma autorių, besiremiančių heidegeriška F. Nietzsche's interpretacija dažniausiai nihilizmą suvokia ne tik pirmąja, tačiau ir antrąja prasme. Kita vertus, paties F. Nietzsche's nihilizmo samprata, nors gali būti suprasta kaip „metafiziška“ (mokslas peržengiantis fiziką, t. y. regimąjį ir patiriamąjį pasaulį), negali būti susieta su ontologija. Nietzsche's nedomina būties klausimas, nes toks klausimas tarsi iš anksto numato perskyrą tarp būties (anapusiųs) ir nebūties (šiapusybės). Dėl šios priežasties F. Nietzsche's nihilizmas, remiantis R. Šerpytytės terminais, yra „dvasios“ įvykis.

Tikriausiai kaip „dvasios“ įvykis nihilizmas geriausiai atsiskleidžia F. Nietzsche's terminais įvardytas kaip „psichologinė būklė“. *The Will to Power* (liet. *Valia galiai*) 12 aforizme F. Nietzsche teigia, kad nihilizmas kaip psichologinė būklė randasi, nes žmonės ieško **prasmės** ten, kur jos nėra, įžvelgia **Vienį** bei **tvarką, sistemą**, kur jos neegzistuoja, o **tiesa** tėra įrankis, leidžiantis žmogui pasaulį, į kurį žmogus neturi jokios teisės, susidėti iš dalių, kad šis atitiktų jo psichologinius poreikius⁸⁷. Visi šie trys kritikuojami dalykai – prasmė, sistema (Vienis) ir tiesa – pasauliui priskiriami žmogaus iš anapusinio pasaulio perspektyvos, todėl „šiapusybei“ nėra būdingi. Kaip pastebi A. C. Danto, nihilizmas F. Nietzsche'ei reiškia pasaulį, kruopščiai išvalytą nuo iliuzijų, pasaulį, kuris yra visiškai priešiškas žmogui, bet ne todėl, kad pasaulis ar bet kas kitas jame „turi savo tikslus, tačiau todėl, kad jis [pasaulis – A. G.] yra visiškai abejingas tam, kuo mes tikime ar trokštame“⁸⁸.

---

⁸⁵ *Ibid.*, p.178

⁸⁶ Rita Šerpytytė, *Nihilizmas ir vakarų filosofija: mokslinė monografija*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007, p. 16.

⁸⁷ Nietzsche, *The Will to Power*, 12 aforizmas.

⁸⁸ Arthur C. Danto, *Nietzsche as philosopher*. New York: Columbia University Press, 2005, p. 15.

Šioms trimis kategorijoms – tikslui, būčiai ir vieniui – nebetekus prasmės, pasaulis ima atrodyti bevertis. Tačiau pasaulyje niekada ir nebuvo prasmės, jam ją priskyrė žmogus. Todėl nihilizmą išgyvenantis žmogus tarsi pabunda iš žmonijos susikurto sapno ir pradeda matyti pasaulį skaidriau.

Kita vertus, tai, kad pasaulis neturi prasmės ir žmonės jam tik priskiria savo vertybes, savaime nereiškia, jog vertybė apskritai nėra reikalinga ir žmogus gali be jos gyventi. Vertybės pačios savaime nėra bevertės. Viskas tik priklauso, kokiomis vertybėmis žmogus ar žmonija vadovaujasi. Dėl šios priežasties F. Nietzsche teigia, kad būtina pervertinti senąsias vertybes.

Vertybių pervertinimas pasirodo kaip būtina nihilizmo įveikos sąlyga. Jei senosios, į anapusių orientuotos vertybės lemia nihilizmo įsigalėjimą, tuomet pervertinus vertybes ir įtvirtinus vertybes, kylančias iš šiapusiųs, nihilizmo turėtų nebelikti. Antžmogio figūra Nietzsche's filosofijoje išreiškia nihilizmo įveikos galimybę:

Šitas ateities žmogus, kuris išlaisvins mus tiek iš ligšiolinio idealo, tiek ir iš to, kas iš jo turėjo išaugti, iš neapsakomo šleikštulio, iš veržimosi į nieką, į nihilizmą, šitas vidurdienio ir didžiojo sprendimo varpo dūžis vėl suteiks valiai laisvę, grąžins pasauliui tikslą, o žmonėms – jų viltį, šitas antikristas ir antinihilistas, šitas Dievo ir Nieko nugalėtojas – jis turi vienąkart ateiti...⁸⁹

Nors F. Nietzsche neįvardija antžmogio šioje citatoje, tačiau suteikia pakankamai nuorodų, kurios leidžia šią ištrauką laikyti antžmogio laukimu. Visų pirma, F. Nietzsche išreiškia laukimą „ateities žmogaus“, kuris turi ateiti. Kaip bus nagrinėjama vėlesniame poskyryje, būtent antžmogis yra tas ateities žmogus, kuris turi ateiti. Antra, filosofas užsimena apie „vidurdienį“. *Zaratusroje* Didžiojo vidurdienio metafora vartojama labai dažnai. Kūrinyje net baigiama žodžiai: „[j]au liūtas pasirodė, nebetoli ir vaikai⁹⁰ manieji [...]:/ Tatai manasis rytas, mana diena jau aušta: tad kilk greičiau, artėki, vidurdieni didysis!“⁹¹

Didžiojo vidurdienio metafora iš pradžių gali pasirodyti labai mįslinga, tačiau atsižvelgiant į F. Nietzsche's teiginį *Stabų saulėlydyje*, kad „[v]idurdienis; trumpiausio šešėlio akimirka; ilgiausiai egzistavusios klaidos pabaiga; žmonijos apogėjus; INCIPIT ZARATHUSTR“⁹², darosi aišku, kad vidurdienis simbolizuoja lūžį, kai senosios vertybės

---

⁸⁹ Nietzsche, *Apie Moralės Genealogiją*, p.109.

⁹⁰ Detalus paaiškinimas, ką simbolizuoja liūto ir vaiko metaforos yra pateikiamos šio darbo 2.2.2.1 poskyryje.

⁹¹ Nietzsche, *Štai taip Zaratusra kalbėjo*, p. 314.

⁹² Friedrich Wilhelm Nietzsche, „Stabų saulėlydis“, iš vokiečių k. vertė Arvydas Šliogeris, in: *Rinkiniai raštai*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1991, p. 520.

yra pervertinamos ir „ilgiausiai egzistavusi klaidai, kurią būtų galima suprasti kaip pasaulio skaidytą į dvi dalis, nebetenka galios. „Žmonijos apogėjus“ galimai nurodo į tai, kad žmonija pagaliau pasiekia savo prasmę, kuri, Zaratustros teigimu, yra **antžmogis**⁹³. Taigi, F. Nietzsche's manymu, būtent antžmogis turi įveikti nihilizmą. Visgi, norint geriau suprasti, ką šis ateities žmogus turi įveikti, būtina detaliau aptarti filosofo nihilizmo fenomeno analizę.

F. Nietzsche nihilizmą skirsto į aktyvų ir pasyvų, aktyvų nihilizmą apibrėždamas kaip „padidėjusių mentalinių pajėgumų ženklą“⁹⁴, galintį „kurti savo tikslus, uždavinius ar įsitikinimus“⁹⁵ bei pasiekiantis „santykinį gyvybingumą kaip brutalią ir destruktivią jėgą“⁹⁶, o pasyvų, kaip „mentalinių pajėgumų sumažėjimą ir regresą“⁹⁷. Kaip pastebi A. Mickevičius, pasyvus nihilizmas „reiškia „tikslo“, „visuotinumą“, „tiesos“ kategorijų ir metafizinio mąstymo apskritai nuvertėjimą, beprasmiškumą, tačiau jis vis dėlto nesiūlo jokio alternatyvaus būdo senajai metafizikai įveikti“⁹⁸. Kadangi, kitaip nei aktyvus nihilizmas, pasyvusis nekuria jokių naujų vertybių, išlieka grėsmė, kad senųjų vertybių vietą gali užimti kokios nors kitos, „naujosios“, vertybės, tokios kaip „mokslas, išsilavinimas, revoliucija, evoliucija, socializmas, verslo įmonės, arba, galiausiai, seksas“⁹⁹. Nors gali pasirodyti, kad šios vertybės yra nukreiptos į „šį“ pasaulį, todėl turėtų nihilizmą įveikti, visgi jos jį tik maskuoja. Taip yra dėl kelių priežasčių.

Visų pirma, tokios vertybės kaip socializmas, demokratija ir pan., kaip pastebi Juozas Girnius, „remiasi krikščioniškosiomis idėjomis. Moralė, humanizmas, liberalizmas, demokratija, socializmas ir visi kiti idealai, o ypač lygybės idealas [...], yra krikščioniškos kilmės“¹⁰⁰. Dėl šios priežasties vietoje „aukščiausių vertybių“ pradėjęs siekti, pvz., lygybės, žmogus ir toliau gali nesąmoningai išlaikyti krikščioniškąsias vertybes. Net tokie krikščionybės pakaitalai kaip mokslas, kuris dažnai yra priešinamas religiniam tikėjimui, F. Nietzsche's manymu, vis vien remiasi ta pačia krikščioniška pasaulio perskyra. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti F. Nietzsche's kritikuojamą pozityvizmą, kuris ne tik pasižymi tikėjimu

---

⁹³ Zaratustra teigia: „Aš mokysiu žmones suvokt būties savosios prasmę; o ta prasmė – tai antžmogis“, Nietzsche, *Štai taip Zaratustra kalbėjo*, p. 31.

⁹⁴ Nietzsche, *The Will to Power*, 22 aforizmas.

⁹⁵ *Ibid.*, 23 aforizmas.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*, 22 aforizmas.

⁹⁸ Arūnas Mickevičius, *Galia ir interpretacija: F. Nietzsche's filosofijos profiliai*: Monografija. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2004, p. 58.

⁹⁹ Danto, *op. cit.*, p. 11–12.

¹⁰⁰ Juozas Girnius, „Nietzsche F.“, in: *Raštai*, t. 1, p. 546.

metafizinės kategorijos – tiesos – pagrįstumu ir tikrumu, tačiau daugumai žmonių tampa religijos pakaitalu: „Mūsų tikėjimas mokslu vis dar tebėra metafizinis tikėjimas, [...] mes, bedieviai ir antimetafizikai, savo ugnelę tebeimame iš tos liepsnos, kurią įžiebė kelių tūkstančių metų senumo tikėjimas, tas krikščionių tikėjimas, kuris buvo ir Platono tikėjimas.“¹⁰¹ Todėl nevertėtų nihilizmo įveikimu laikyti paprasto prieštaravimo krikščionybei ar netikėjimo Dievu.

Ne krikščioniškų vertybių išsaugojimas lemia pasyvų nihilizmą. Kaip ne kartą buvo minėta, nihilizmas randasi ne tik todėl, kad vertybės, kurios yra išaukštinamos, yra „atrandamos“ „anapusybjėje“, t. y. vietoje, kuri neegzistuoja, tačiau **todėl, kad pasaulis yra suskaldomas į „regimąjį“ ir „anapusinį“** manant, jog anapusinis pasaulis užtikrina ir suteikia prasmę bei pastovumą nuolat kintančiam, chaotiškam „šiapusiniam“ pasauliui. Neįveikus šios perskyros neįmanoma įveikti nihilizmo. Todėl tikėjimas ir bandymas siekti bet kokio tikslo, kuris yra už paties žmogaus ir yra nukreiptas į pasaulį, jau yra nihilistiškas judesys. Kaip buvo minėta – pasaulyje prasmės nėra. Prasmė ir vertė kuriasi tik žmoguje.

Bet kodėl žmonės, net įsisąmoninę „Dievo mirtį“ ir atmetę krikščionybę, toliau vadovaujasi „krikščioniškomis“ vertybėmis? F. Nietzsche atsakytų – dėl savo silpnybės. *Antikriste* F. Nietzsche teigia, kad didžiosiose tautose atsiranda Dievas, nes jos nori į jį perkelti savo dorybes ir dėkoti jam už savo pasiekimus¹⁰². Stiprios tautos, stiprus ir Dievas, nes jis nebūtinai yra geras: jis gali būti klastingas, kerštingas, reikalaujantis aukos. Iš šio paaiškinimo darosi aišku, kad Dievą susikuria patys žmonės, savo vidujybę perkeldami į išorinį pasaulį. Tačiau šiame veiksme galima įžvelgti žmogaus nenorėjimą prisiimti atsakomybės už savo veiksmus ir gyvenimą. Todėl „pati religinė dvasia apskritai yra išraiška instinkto, kuris ieško to, kuris atsakingas. [...] nesiryždamas priimti atsakomybės už savo sąlygas, žmogus susitelkia ties išoriška valia, kuriai galėtų priskirti tokią atsakomybę“¹⁰³. Dėl šios priežasties F. Nietzsche teigia, kad „[t]ikėjimo žmogus – [...] būtinai yra priklausomas žmogus – yra toks, kuris negali savęs traktuoti kaip tikslo ir apskritai negali užsibrėžti tikslų. „Tikintysis“ nepriklauso *sau*, jis gali būti tik priemonė [...]“¹⁰⁴. Dėl šios priežasties bet kuo tikintis žmogus, kuris savo prasmę perkelia už savęs (t. y. į pasaulį), yra

---

¹⁰¹ Nietzsche, *Linksmasis mokslas*, p. 242–243.

¹⁰² Nietzsche, *Antikristas*, p. 24.

¹⁰³ Šerpytė, *op. cit.*, p.128.

¹⁰⁴ Nietzsche, *Antikristas*, p. 91.

pasmerktas išgyventi nihilizmą. Negalėjimas prisiimti atsakomybės už savo paties „likimą“ lemia atsivėrusios tuštumos paviršutinį maskavimą:

[Š]iurkštesnės (vadinamosios materialinės) mūsų kultūros revitalizavimo galimybės, ypač kai jos bent kiek pastebimos, atskleidžia gilesnius mūsų negyvumo sluoksnius, kurių vartojimo, sporto, diskotekų karštingės ir laisvojo sekso vitalizmas iš tiesų nepaliečia. Tas vidinis negyvumo lygmuo yra tai, kas anksčiau buvo vadinama „nihilizmu“ [...] ¹⁰⁵

Todėl nihilizmas yra maskuojamas, o ne įveikiamas.

Prieš pereinant prie bandymo nusakyti, kas yra antžmogis, svarbu taip pat bent trumpai aptarti žmogų, kurį F. Nietzsche įvardija kaip „paskutinį“. M. A. Gillespie, bandydamas pateikti savo F. Nietzsche's nihilizmo kaip antropologijos interpretaciją, straipsnyje pateikiamoje figūroje „paskutinįjį“ žmogų lokalizuoja ties neišbaigtu nihilizmu. M. A. Gillespie teigia, kad F. Nietzsche „neišbaigtą nihilizmą identifikuoja kaip pozityvizmą, materializmą ir utilitarizmą, kurie bando nuo nihilizmo pabėgti vengdami vertybių problemos, kylančios iš Dievo mirties“ ¹⁰⁶. Visgi pats F. Nietzsche apibrėždamas neišbaigtą nihilizmą teigia, kad tai „bandymas pabėgti nuo nihilizmo nepervertinus mūsų vertybių“ ¹⁰⁷. Todėl paskutinio žmogaus apibūdinimas padeda išryškinti, kaip žmonija tolsta nuo antžmogio.

2.1.5. Paskutinis žmogus

Zaratuštroje išminčius Zaratuštra baigia savo vienatvės dešimtmetį ir leidžiasi į kelionę, kad žmonėms atneštų savo dovaną – „antžmogio skelbimą“. Pasiekęs miestą jame randa minią žmonių, laukiančią lyno akrobato pasirodymo. Siekdamas pasinaudoti pasitaikiusia galimybe, Zaratuštra kreipiasi į minią ir ima jiems skelbti antžmogį, kuris yra žmonijos ateitis ir žmonių būties prasmė. Kad žmonės geriau jį suprastų, Zaratuštra pasitelkia skirtingas metaforas, tokias kaip lynas ir tiltas, kad geriau iliustruotų savo idėjas. Tačiau minia jį išjuokia.

Galiausiai matydamas, kad žmonių nedomina kalbos apie antžmogį, Zaratuštra nusprendžia miniai papasakoti apie „paskutinį žmogų“ – žmogų, kuris gyvena ilgiausiai,

---

¹⁰⁵ Peter Sloterdijk, *Ciniskojo proto kritika*, iš vokiečių k. vertė Teodoras Četrauskas, Vilnius: Alma Littera, 1999, p. 346.

¹⁰⁶ Michael Allen Gillespie, „NIETZSCHE AND THE ANTHROPOLOGY OF NIHILISM“, in: *Nietzsche-Studien* 28, nr. 1, 1999, p. 142.

¹⁰⁷ Nietzsche, *The Will to Power*, 28 aforizmas.

kuris yra visiškai lygus kitiems, kuris visus didžius dalykus paverčia mažais; visiška vidutinybė, kuri net „darbą dirba, nes darbas pramoga jam teikia. Bet žiūrима [...], kad toji pramoga neimtų varginti per daug“¹⁰⁸. Šis paskutinis žmogus, kuris yra išradęs laimę, staiga sukelia minios susidomėjimą ir ji ima prašyti Zaratustros juos padaryti tais žmonėmis, šitaip sukelia Zaratustros liūdesį.

Zaratustros liūdesį suprasti padeda suvokimas, kad F. Nietzsche „[ž]mogų, kuris vadovaujasi demokratiniais principais, vadina „paskutiniu“ žmogumi, visiškai degradavusio žmogaus tipu, bandos žmogumi, nekūrybiško žmogaus tipu. Visuomenė, susidedanti iš tokių žmonių, yra pasmerkta anksčiau ar vėliau – veikiau anksčiau – nunykti“¹⁰⁹. Pateikdamas paskutinio žmogaus apibrėžimą, Zaratustra trokšta minią įbauginti ir paskatinti siekti antžmogio, tačiau minia to nenori.

Kaip išprotėjęs žmogus, skelbiantis „Dievo mirtį“ turgaus aikštėje ir minios išjuoktas, suprato atėjęs per anksti, taip ir Zaratustra, išjuoktas minios už „antžmogį“ ir reikalaujamas paskutinio žmogaus, suvokia, jog neišbaigtu nihilizmu pasižyminti žmonija dar nėra to įsisavinusi.

Apibendrinant visa, kas iki šios buvo pasakyta, svarbu atkreipti dėmesį, kad būtent pasaulio suskirstymas į „šiapusinį“ ir „anapusinį“ yra pagrindinė nihilizmo ir dekadanso priežastis. Šią pamatinę skirtį būtina turėti omenyje siekiant išvengti paviršutiniško F. Nietzsche's filosofijos supratimo, kuris gali susiformuoti žvelgiant tik į F. Nietzsche's kritiką platonizmui, krikščionybei, moralei bei daugybei kitų dalykų, kurie įtvirtina pasaulio perskyrimą ar net yra jo priežastis. Nesupratus ir neįveikus šios skirties neįmanoma įveikti ir nihilizmo.

2.2. Kas yra Antžmogis?

Žodis *Übermensch* iš vokiečių į kitas kalbas yra verčiamas labai įvairiai. Taip yra todėl, kad prielinksnis „über“ vokiečių kalboje gali žymėti kryptį (virš, ant), vietą (virš), kliūčių nugalėjimą (per, pro), „kiekio, ypatybės, būsenos viršijimą“ (daugiau kaip, nei, negu) bei daug kitų dalykų¹¹⁰. Todėl žodžio *Übermensch* sandara, kaip „über“ bei „*mensch*“ (žmogus) sandūra, tarsi numato būtybę, kuri viršija žmogų, įveikia žmogų kaip kliūtį, yra aukščiau už jį. Nors, kaip pastebi W. A. Kaufmannas, F. Nietzsche suteikė

---

¹⁰⁸ Nietzsche, *Štai taip Zaratustra kalbėjo*, p. 29.

¹⁰⁹ Astrida Petraitytė, *op. cit.*, p. 59.

¹¹⁰ Juozas Križinauskas, *Vokiečių-lietuvių, Lietuvių-vokiečių Kalbų žodynas*. Vilnius: TEV, 2008, p.567.

terminui „Übermensch“ naują reikšmę, kuri smarkiai siejasi su prielinksnio „über“ interpretacija, filosofas nesukūrė šio termino, nes ὑπεράνθρωπος (hyperanthropos) gali būti randamas *jau* Lukiano (II a. po Kr.) tekstuose, o vokiečių kalboje šį terminą naudojo Heinrichas Mülleris, J. G. Herderis, Jeanas Paulis bei Goethe¹¹¹. Nors minėtoji Kaufmanno mintis yra dažnai cituojama skirtingų F. Nietzsche's kritikų, galima išvelgti ir tam tikrų paralelių tarp F. Nietzsche's *Übermensch* bei Lukiano ὑπεράνθρωπος – tai ne tik žmogiškas įprotis dabartinės vertybes vertinti kaip amžinas ir universalias, tačiau taip pat supratimas, kad gyvenimas tai kismas, augimas, tapimas ir mirtis¹¹².

Kita vertus, pati *Übermensch*, t. y. antžmogio, figūra F. Nietzsche's filosofijoje yra be galo mįslinga. Kaip dėmesį atkreipia Eva Cybulska, F. Nietzsche's raštuose žodis „Übermensch“ yra pavartotas vos 40 kartų, o pats F. Nietzsche niekuomet nepaaiškino savo „antžmogio“ sampratos, taip palikdamas daug vietos skirtingoms interpretacijoms¹¹³. Kita vertus, net jei F. Nietzsche būtų palikęs aiškesnį antžmogio apibrėžimą, vadovaujantis paties F. Nietzsche's perspektyvizmu (pažiūra, kad neegzistuoja viena, visuotinė tiesa, faktų nėra, tik interpretacijos¹¹⁴), bet koks bandymas antžmogį apibrėžti būtų tik dar viena interpretacija. Šiame darbe, atsižvelgiant į ankstesniuose poskyriuose pateiktą informaciją bei F. Nietzsche's raštuose aptinkamas užuominas, bus siekiama pateikti dar vieną antžmogio figūros interpretaciją.

2.2.1. Antžmogis ir žmogus

F. Nietzsche *Zaratuostroje* teigia „[d]ar antžmogio nebuvo niekad. Nuogus mačiau abu aš – didžiausią ir mažiausią žmogų“¹¹⁵. Vadovaujantis šia ištara šiame darbe atmetama bet kokia galimybė interpretuoti kokį nors iki F. Nietzsche's egzistavusį istorinį asmenį kaip galimą antžmogio pavyzdį¹¹⁶. Dėl šios priežasties, norint suprasti, kas antžmogis galėtų būti,

---

¹¹¹ Walter Arnold Kaufmann, *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*. Princeton: Princeton University Press, 2013, p. 307–308.

¹¹² Žr. Babette Babich, „Nietzsche's Zarathustra and Parodic Style: On Lucian's Hyperanthropos and Nietzsche's Übermensch“, In: *Diogenes* 58, no. 4, 2011, p. 58–74.

¹¹³ Eva Cybulska. „Nietzsche's Übermensch: A Glance behind the Mask of Hardness“, in: *Indo-Pacific Journal of Phenomenology* 15, no. 1, 2015, p. 1–13.

¹¹⁴ Nietzsche, *The Will to Power*, 481 aforizmas.

¹¹⁵ Nietzsche, *Štai taip Zaratustra kalbėjo*, p. 96.

¹¹⁶ Šią skirtį būtina padaryti, nes pasitaiko interpretatorių, kurie Nietzsche's asmeninį susižavėjimą istoriniais didžiais vyrais – tokiais kaip Goethe, Napoleonas, Michelangelo, Julius Ceasaris ir kt. – interpretuoja kaip galimą antžmogio pavyzdžio pateikimą. Taip pat pasitaiko tokių teiginių, kaip kad „Antikriste“, priešingai [nei *Zaratustra* – A. G.], teigiama, kad tokių žmonių [antžmonių – A. G.] jau buvo, tiksliau, vienas vienintelis žmogus, kurio buvimas yra kaip išimtis ir laimingas atsitiktinumas“ (Roma Baltrušaityte, „Nietzsches Antžmogio ilgėjimosi išsipildymas Dievažmogyje“, in: *Soter: Religijos mokslo žurnalas*, no. 14, 2004, p. 29.)

svarbu ne nagrinėti F. Nietzsche's biografiją bei jo asmeninius susižavėjimus, bet bandyti įminti jo tekstuose randamas užuominas.

Zaratuistroje antžmogis apibrėžiamas per santykį su žmogumi teigiant, kad „[ž]mogus yra būtybė, kurią įveikti reikia“¹¹⁷. Žmogus tai tarpinė būseną tarp žvėries, iš kurio žmogus išsivystė, ir antžmogio, į kurį išsivystyti žmogus turi norėti. F. Nietzsche's Zaratuistra teigia, kad žmogus yra „lynas, tarp gyvulio ir antžmogio nutišęs, tai lynas virš bedugnės“¹¹⁸. Kartu su lyno metafora tekste taip pat vartojama tilto metafora.

Šios metaforos atrodo svarbios, nes nurodo neperžengiamą tarpą tarp dviejų dalių: tiltas ir lynas naudojami šiam neperžengiamumui įveikti, t. y. susidaryti natūraliai neegzistuojančias sąlygas kliūčiai įveikti. Dėl šios priežasties F. Nietzsche's teiginys, kad žmogus yra „lynas virš bedugnės“, tik sustiprina šio natūralaus neperžengiamumo išpūdį, nes taip akcentuojamas „begalinis“, „bedugnės“ plyšys, žiojintis tarp antžmogio ir žvėries. Šį santykį būtų galima išreikšti diagrama, pateikiama kaip fig. 1:

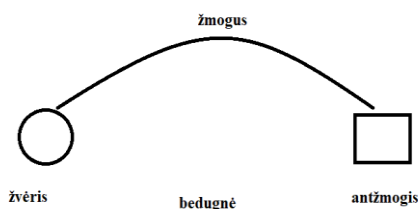

Fig. 1

Akivaizdu, kad antžmogis yra kokybiškai visiškai skirtinga būtybė nei gyvulys, o žmogus tėra tai, per ką vyksta transformacija. Vis dėlto „žmogaus“ kokybinis skirtumas nuo antžmogio ar žvėries nėra toks aiškus. Šioje situacijoje egzistuoja bent dvi galimos interpretacijos: (1) arba žmogus yra kokybiškai visiškai skirtinga būtybė tiek žvėries, tiek antžmogio atžvilgiu; (2) arba žmogus, būdamas „tiltu“ tarp dviejų visiškai kokybiškai skirtingų būtybių, savyje inkorporuoja tiek vienai, tiek kitai būtybei būdingus dėmenis (kad

---

Kadangi antruoju atveju nurodoma į vėlesnį Nietzsche's kūrinį nei *Zaratuistrą*, t. y. *Antikristą* (parašytą 1888), gali susidaryti išpūdis, jog šioje vietoje F. Nietzsche iš tiesų prieštarauja pats sau. Visgi svarbu pastebėti, kad *Antikriste* rašoma: „[k]itas dalykas, kad atskirais atvejais skirtingose žemės vietose ir skirtingose kultūrose tikrai pasitaiko laimė atsirasti *aukštesniajam tipui*: palyginti su visa žmonija jis yra savotiškas antžmogis“ (Nietzsche, *Antikristas*, p. 11). Svarbu atkreipti dėmesį, kad F. Nietzsche neteigia, jog pasitaiko atsirasti antžmogiui. Priešingai, F. Nietzsche mini „aukštesnį tipą“, kuris, „palyginti su visa žmonija [...] yra **savotiškas** antžmogis“. Šioje vietoje raktinis žodis interpretacijoje turėtų būti žodis „savotiškas“, nes jis nurodo ne tapatybę tarp „aukštesnio tipo“ ir „antžmogio“, o panašumą, sąlyginį atitikmenį.

¹¹⁷ Nietzsche, *Štai taip Zaratuistra kalbėjo*, p. 24.

¹¹⁸ *Ibid.*, p. 26.

ir kokie jie būtų). Pirmoji interpretacija numatyta visišką pertrūkį tarp šių skirtingų būtybių (gyvulio, žmogaus, antžmogio), o antroji implikuotą evoliucinį požiūrį.

Interpretaciją, kad tarp šių trijų elementų esama sąsajų, leidžiančių išsivystyti iš vienos „būklės“ į kitą, pagrindžia bent kelios skirtingų F. Nietzsche's tekstų vietos. *Zarastroje* rašoma „[j]ūs [minia, žmonės – A. G.] kelią juk nuėję esat nuo kirmėlės iki žmogaus, bet daug ko jumyse dar kirmėliška likę“¹¹⁹. Tuo tarpu *Ecce Homo* filosofas rašo „kas jam [Zarastrai – A. G.] tegali būti „žmogus“ – *ne* meilės ar juoba užuojautos objektas – *didįjį pasidarymą* žmogumi Zarastra taip pat yra suvaldęs: žmogus jam yra beformė medžiaga, bjaurus akmuo, reikalingas skulptoriaus“¹²⁰. Pirmoji citata labai aiškiai išreiškia, kad žmogus išsivystė iš žvėries ir jame dar esama to žvėries likučių, net jei žmogus save laiko visiškai kiekybiškai skirtinga būtybe. O antroji citata atskleidžia, kad žmogus jokia būdu nėra galutinis kūrinys; atvirkščiai, žmogus – tai tik kūrybinė medžiaga, su kuria dar reikia dirbti, kurią dar reikia suformuoti.

Visgi pirmajai interpretacijai pagrindo suteikti gali jau pačiame žodyje „Übermensch“ užkoduotas žmogaus lygmens peržengimas ir įveikimas, kaip ir minėtosios Zarastros minties, kad antžmogio dar niekad nėra buvę, nes visi jo matyti didžiausi ir mažiausi žmonės „[p]er daug į vienas kitą jie tebėra panašūs. Išties, net ir visų didžiausias atrodė man perdėm – dar žmogiškas!“¹²¹ Didžių žmonių „perdėm žmogiškumas“ juos sulaiko nuo buvimo antžmogiais. Nors būtų galima ginčyti, jog galbūt kaip žmoguje dar daug yra likę „kirmėliškumo“, net jei žmogus nebėra kirmėlė, taip pat ir antžmogyje dar gali likti bent šiek tiek „žmogiškumo“, tačiau tokia mintis tiesiogiai prieštarautų dviem minėtoms F. Nietzsche's mintims – ir kad antžmogio dar nėra buvę, ir kad joks istorinis žmogus negali būti juo palaikytas dėl savo žmogiškumo. Todėl bent jau preliminariai galima daryti išvadą, kad F. Nietzsche's antžmogis yra visiškai kiekybiškai skirtinga būtybė nei žmogus.

2.2.2. Kaip iš žmogaus tampama antžmogiu?

2.2.2.1. Sielos virsmai

Zarastroje F. Nietzsche metaforiškai apibūdina kelią, kurį žmogus turi nueiti, kad atsirastų antžmogis. Šis kelias įvardijamas per „tris sielos virsmus“: kupranugarį, liūtą ir vaiką.

---

¹¹⁹ Nietzsche, *Štai taip Zarastra kalbėjo*, p. 24.

¹²⁰ Nietzsche, *Ecce Homo*, p. 127.

¹²¹ Nietzsche, *Štai taip Zarastra kalbėjo*, p. 96.

Pirmasis dvasios virsmas apibūdinamas kupranugario metafora – tai dvasia, kuri nusizemina ir prisiima visą moralinę naštą, kaip kupranugaris neša daugybę ryšulių. Viena iš šių naštų F. Nietzsche apibrėžia – „mylėti tuos, kas neapkenčia mūsų, ir ranką tiest vaiduokliui, kuris mums baimę įvaryti nori“¹²². „Artimojo meilė“ Nietzsche’s filosofijoje yra susijusi su kitais filosofo kritikuojamais dalykais, tokiais kaip savęs nužeminimas, savo siekių išsižadėjimas, kūno marinimas ir panašiais natūralių gyvenimo instinktų neigimais. Rankos tiesimas „vaiduokliui“, bandančiam įvaryti žmonėms baimę, nurodo į Dievą bei į prievolę gerbti ir laikytis jo įsakymų, t. y. nešti užkrautą moralinę naštą. „Dievui“ įvardyti F. Nietzsche pasitelkia slibino metaforą, kuris pristatomas kaip „viešpats“ ar „Dievas“, kurio kiekvienas žvynas žvilga moraliniu imperatyvu „tu privalai“. Akivaizdu, kad slibino metafora šioje vietoje simbolizuoja ne tik religinį ar filosofinį Dievą, kuris steigia moralinius imperatyvus, tačiau apskritai bet kokį autoritetą, grindžiantį moralę. F. Nietzsche’s nuomone, dvasia daugiau nebenorėdama pripažinti šio „slibino“ autoriteto turi su juo dykumoje susikauti ir taip tapti liūtu.

Liūtas, susikovęs su šiuo slibinu, sugeba išsikovoti laisvę prieš slibino „tu privalai“ tardamas „Ne“, t. y. pasipriešindamas moraliniam imperatyvui. Kai kupranugaris nuolankiai neša moralinę naštą, liūtas jos nusikrato – liūtas seka imperatyvu „aš noriu“, o ne „tu privalai“. Liūtas žengia anapus gėrio ir blogio, anapus moralės ir nusikrato visų moralinių prievolių kovodamas prieš „idealus“ arba, kaip juos įvardija F. Nietzsche, – prieš stabus. Šia savo kova liūtas išsikovoja laisvę kurti naujas vertybes, nes senosios jam nebeturi jokios reikšmės.

Vis dėlto kadangi liūto laisvė kyla iš priešpriešos jau egzistuojančioms vertybėms ir taisyklėms, pasireiškia ne aktyvi, teigiančioji, o pasyvi, prieštaraujanti jėga. Būtų galima teigti, kad liūto išsikovota laisvė yra pilna *ressentiment’o*, nes ji kyla iš priešpriešos senajai tvarkai. Todėl liūtas, nors yra laisvas, negali pasinaudoti iškovota laisve kurti naujas vertybes: „Ne“ negali pavirsti „Taip“. Todėl, F. Nietzsche’s teigimu, turi gimti vaikas: nekaltybės, užmarštis, žaismas, nauja pradžia, šventasis pritarimas bei „judesys pirmasis“¹²³ – „[b]ūtent vaikas, kūrėjas, gebantis pažvelgti į pasaulį nesuteptu žvilgsniu, yra tas, kuris Zaratustros lūpomis sako „taip“¹²⁴. Kadangi vaikas nejaučia jokio *ressentiment’o* (pasipiktinimo, pagiežos) bei, J. Locke’o terminais teigiant, gali būti suvoktas

---

¹²² *Ibid.*, p. 36.

¹²³ *Ibid.*, p. 37.

¹²⁴ Jūratė Baranova, *Nietzsche ir postmodernizmas*: Monografija. Vilnius: Vilniaus Pedagoginio Universiteto leidykla, 2007, p. 65.

kaip *tabula rasa*, jis yra įgalus kurti. Vaikas pasižymi liūto iškovota laisve, tačiau kitaip nei liūtas, tikėtina, nepažįsta senojo pasaulio, slibinas jau yra nugalėtas, todėl jis, vaikas, gali matyti pasaulį nesuterštą praeities, nihilistinių, vertybių ir kurti vadovaudamasis savo aktyvia, teigiančia jėga.

Gali susidaryti įspūdis, kad šie dvasios virsmai gali įvykti tame pačiame žmoguje suteikdami vilties, jog vienas žmogus perėjęs šiuos virsmus gali tapti antžmogiu. Visgi tam, kad kūryba būtų galima, reikalinga ne tik liūto laisvė, tačiau ir savotiškas vaiko žaismingumas. Jei paties F. Nietzsche's pasiektą dvasios stadiją interpretuosime kaip liūto, tuomet *Linksmajame moksle* išsakyta mintis tarsi pagrįs nuojautą, jog liūtas negali nieko kurti:

Kas gi mes tokie? [...] „bedieviai“ ar „netikintieji“, ar net „imoralistai“ [...] : mes esame visa tai kartu [...]. Mes jau nebeturime į laisvę išsiveržusio žmogaus apmaudo ir aistros, žmogaus, kuris iš savo netikėjimo pats turi susikurti dar vieną tikėjimą, dar vieną tikslą, kankinio dalią! Mus jau perdegino, atvėsino ir užgrūdino supratimas, kad pasaulyje gyvenimas sutvarkytas visai ne dieviškai, kad jis, net žmogaus matu matuojant, nėra protingas, gailestingas ar teisingas: mes žinome, jog pasaulis, kuriame gyvename, yra nedieviškas, nemoralus ir „nežmoniškas“¹²⁵.

Liūtas jau yra „perdegęs“ ir „atvėsintas“ sugriuvusios iliuzijos, tačiau šios prarastos iliuzijos atspindžiai išvelgiami pasaulio apibūdinimuose: „NE-dieviškas“, „NE-moralus“, „NE-žmogiškas“. Liūtas žvelgdamas į pasaulį paneigęs senąjį požiūrį įvardija jį neigdamas. Galima tik spėti, kad vaikas, gimęs „sugriautų iliuzijų“ pasaulyje, net nebūtinai pagalvos jį vertinti kaip žmogišką, todėl jei pasaulis jam niekada nebus žmogiškas, jis niekada ir nebus Ne-žmogiškas.

Susiejant šiuos dvasios virsmus su tuo, kas jau buvo pasakyta šio darbo skyriuje apie nihilizmą, galime teigti, kad kupranugario dvasia gali būti suprasta kaip pasižyminti pasyviu arba neišbaigtu nihilizmu¹²⁶, o liūto – aktyviu nihilizmu. Todėl vaikas nurodo į tokią dvasią, kuria pasižymi antžmogis, – t. y. dvasią, įveikusią nihilizmą.

---

¹²⁵ Nietzsche, *Linksmasis mokslas*, p. 245–246.

¹²⁶ Kadangi pats Nietzsche aiškiai neišplėtojo „išbaigto“ ir „neišbaigto“ nihilizmų sampratos, skirtingi autoriai neišbaigtą nihilizmą arba sieja su pasyviu nihilizmu (A. Mickevičius), arba jį nuo jo atskiria (M. A. Gillespie).

2.2.2.2. Übermensch

Kaip jau buvo minėta, F. Nietzsche nepaliko aiškios antžmogio sampratos. Visgi žvelgiant į F. Nietzsche's išsakytą kritiką kartu su jo Zaratustros pranašystėmis ima aiškėti tam tikros savybės, kuriomis antžmogis turėtų pasižymėti.

Antžmogis – tai antžmogiška būtybė, kurios antžmogiškumas pasireiškia bent keliais aspektais. Pirmiausia tai save ir savo žmogiškumą nuolat įveikiantis individas. Jo tikslas – nuolat plėsti savo ribas ir gyvenime aktyviai siekti save realizuoti užsiimant kūryba. Savęs įveikimas pats savaime, F. Nietzsche's teigimu, jau yra gyvenimo pasireiškimas, nes gyvenimas yra „tai, kas pats save įveikti visad turi“¹²⁷. Todėl pačia bendriausia prasme antžmogis – tai būtybė, per kurią reiškiasi „valia galiai“ – „gyvenimas visa savo esme“¹²⁸. Antžmogis neneigia savo natūralių instinktų ir nesivadovauja vertybėmis, kurios skatintų prieštarauti tam, kad yra natūralu. Tuo antžmogis yra nihilizmo įveikėjas.

Visgi nereikėtų manyti, jog antžmogis – tai tiesiog žmogus-žvėris, kuris yra valdomas savo instinktų ir polėkių. Atvirkščiai, antžmogis – tai savo jusles ir instinktus suvaldęs individas. Tą iliustruoti gali Zaratustros kreipimasis į asmenį, norintį turėti vaikų – „[a]r tas esi, kurs pergales tik skina, kuris esi save įveikęs, juslių savų esi valdovas, dorybių savo viešpats?“¹²⁹. Asmenys, iš kurių turėtų „gimti“ ateities žmogus, antžmogis, turi jau patys būti nuėję nemažą kelio dalį antžmogio link – būti savo juslių „valdovai“ ir asmeninių „dorybių viešpačiai“. Vadinasi, antžmogis, vadovaudamasis savo instinktais, neneigia to, kas jam yra natūralu, nemarina savo kūno dėl fikcinių dalykų, tačiau taip pat nėra instinktų valdomas žvėris. Dėl šios priežasties, „[a]ntžmogis – tai save įveikęs, sublimavęs savo impulsus, suvaldęs savo aistras ir savo charakteriui stilių suteikęs idealus aukštesniojo žmogaus tipas“¹³⁰, ponų moralės kūrėjas ir atstovas.

Galiausiai savęs įveikimas turėtų būti susietas ir su „Dievo mirtimi“. Kaip minėta, „Dievo mirtis“ žymi tai, kad pasaulyje nebelieka jokių autoritetų ir moralinių kelrodžių, suteikiančių žmogaus gyvenimui ir elgesiui prasmę. Antžmogis atsiranda tokiam pasaulyje, kuriame jau yra nuversti „stabai“, kur dar galimai egzistuoja pasaulio skirstymas į „anapusinį“ ir „šiapusinį“, tačiau „anapusinis“ pasaulis jau yra nuvertėjęs ir nuolat neigiamas

---

¹²⁷ Nietzsche, *Štai taip Zaratustra kalbėjo*, p. 117.

¹²⁸ Dirk R. Johnson, „Zarathustra: Nietzsche's Rendezvous with Eternity“, in: *The New Cambridge Companion to Nietzsche*, sudarė Tom Stern, Cambridge: Cambridge University Press, 2019, p. 178.

¹²⁹ Nietzsche, *Štai taip Zaratustra kalbėjo*, p. 76.

¹³⁰ Baranova, *op. cit.*, p. 65.

(dėl to vyrauja aktyvus nihilizmas). Kartu, kadangi žmogui yra būdinga pasauliui projektuoti savas vertes bei vėliau perkelti „atsakomybę“ Dievui ar kitam autoritetui už šių verčių „egzistavimą“ pasaulyje už žmogaus, „Dievo mirtis“ žmogų palieka akistatoje su visiškai Beverčiu pasauliu ir įsitikinimu, kad jis turėtų turėti vertę. Žmogus geidžia išorinio autoriteto, kuriam galėtų perkelti atsakomybę už savo gyvenimą. Tą įrodo nesibaigiančios paieškos atsakymo į žmogaus gyvenimo prasmės klausimą. Taigi antžmogis, įveikdamas save, įveikia ir žmogišką būtinybę ne tik pasaulyje išvelgti prasmes (kurias pats ten perkėlė), tačiau ir prisiimti visą atsakomybę už savo gyvenimą. Gyvenimas suvokiant, kad pats gyvenimas ir pasaulis yra beprasmiškie, negali būti lengvas dėl žmogaus įpročio ieškoti neegzistuojančios prasmės. Todėl antžmogis, kuris įveikia savo poreikį tą prasmę „atrasti“, nuolatos turi įveikti ir save.

Dėl šios priežasties antžmogis yra visiškai atsakomybę prisiėmęs individas, stovintis akistatoje su pasauliu tokiu, koks jis iš tiesų yra – išvalytu nuo žmogiškųjų iliuzijų, prasmių, idealų ir pan. „Dievo nebuvimas yra žmogiškosios laisvės sąlyga [...]. Antžmogis pakeičia Dievą“¹³¹ ta prasme, kad jam nebereikalinga jokia išorinė jėga, įtvirtinanti jo gyvenimą. Tai individas, kurio savęs įveika reiškiasi per kūrybą, kuria, nebelikus senųjų stabų, antžmogis yra laisvas užsiimti. Bet ką antžmogis kuria? – visų pirma, naujas vertybes, nes senosios nebeteko galios. Tačiau kartu su tuo antžmogis turi kurti ir save. Tokią išvadą suponuoja A. Nehamas

F. Nietzsche's filosofijos analize, kuria jis išryškina, kad filosofo mintyje savasties ir savo tapatybės klausimai yra problemiškie. Iš vienos pusės, antžmogis turėtų įgyvendinti F. Nietzsche's skatinimą „tapti tuo, kas esi“, tačiau, kaip argumentuoja A. Nehamas, kas yra tai, „kas esi“, jei F. Nietzsche's filosofijoje atmetamas paties (ang. „self“) egzistavimas¹³²? Kadangi tokios sąvokos ir idėjos kaip „savastis“, „vienis“ ir „substancija“ neatskiriamai susijusios su „anapusybe“, o pasaulis yra nuolatinis kismas, kuriame nieko nėra pastovaus, tai antžmogis, kaip „pats“, save turi susikurti sujungdamas savyje skirtingas būsenas, elgesį, norus ir mintis. Būdamas koherentiškas, „kūnas suteikia bendrą pamatą, kuris leidžia skirtingas mintis, troškimus ir veiksmus būti sugrupuotais kartu kaip vieno subjekto savybės“¹³³. O kadangi mūsų elgesys ar pažiūros dažniausiai suformuoja tam tikrą šablono, kurio pagrindu susikuria mūsų asmeninės savybės, tai šios šabloninės, dominuojančios savybės ir elgesio įpročiai „prisiima „subjekto“

---

¹³¹ Girnius, *op. cit.*, p. 547.

¹³² Alexander Nehamas, *Nietzsche: Life as Literature*. Cambridge (Mass.) London: Harvard university press, 1985, p. 172.

¹³³ Nehamas, *op. cit.*, p. 181.

vaidmenį“¹³⁴. Vadovaujantis šiomis pastabomis galima daryti išvadą, kad antžmogis neatranda savyje iš anksto egzistavusios savasties, priešingai, jis, suvokdamas nuolatinę pasaulio ir savo kaitą, tampa „pačiu savimi“ tuomet, kai visą šią kaitą sugeba sujungti savyje, net jei jame yra prieštaraujančių savybių.

Galiausiai reikėtų aptarti dar kelias savybes, kurios susijusios su antžmogio figūra – tai žaismingumas ir „lengvumas“, stovėjimas „anapus gėrio ir blogio“, t. y. moralės, ir ryšys su *amor fati* bei amžinuoju sugrįžimu.

F. Nietzsche's filosofijoje antžmogio laukiama kaip to, kuris įveiktų nihilizmą, atsirandantį iš pasaulio skirstymo į „anapusinį“ ir „šiapusinį“. Būtent pirmasis savo autoritetu prieš antrąjį grindžia moralinius imperatyvus. Todėl antžmogis turi įveikti šiuo metu vyraujančią vergų moralę ir tam, kad galėtų kurti naujas vertybes, turi žengti anapus šios moralės. Dėl šios priežasties, kaip pastebi Michaelis E. Zimmermanas, antžmogiui yra svetimas kaltės jausmas, kuris tik užmaskuota savigaila¹³⁵. Antžmogis, kurdamas naują tvarką ir taip ne tiesiog paneigdamas, tačiau sugriaudamas senąją, turi nejausti jokios kaltės dėl savo veiksmų. Tačiau ne tik neigiamų jausmų nejautimas charakterizuoja šį ateities žmogų.

Zaratustra mįslingai nurodo į daugybę skirtingų savybių, kurios gali būti priskirtos antžmogiui. Visų pirma, jis teigia, kad „[ž] m o g u s n e t u r i j a u s t i k e r š t o : š t a i t i l t a s m a n o t a s v i l t i n d i d ų i a u s i o n“¹³⁶, ir kitoje vietoje prideda: „[...] šoku save įveikti! [...] I š m o k i t e j u o k u s a v e į v e i k t i ! I š k e l k i t e , š o k ė j a i j ų g e r i e j i , į v i r š ų š i r d i s s a v o !“¹³⁷. Iš šių vietų galima spręsti, kad antžmogis taip pat neturėtų jausti keršto (nes kitaip jam būtų būdingas *ressentiment*‘as) bei jam turėtų būti būdingas linksmumas ir gal net lengvabūdiškumas. Visus šiuos įvardytus bruožus – nekerštingumą, juoką ir šokį bei kaltės ir savigailos nejautimą – norisi apibūdinti lengvumo ir linksmumo sąvoka, kurią vėliau būtų galima priskirti antžmogiui. Atsižvelgiant į tai, kad su lengvumu bei linksmumu reikėtų asocijuoti antžmogio žengimą anapus moralės bei naujų vertybių kūrimą, neturėtų kelti nuostabos tai, kad pats F. Nietzsche teigia, jog antžmogis nebus priimtas žmonijos – jo „gerumas“ jiems tik „įvarys siaubą“, o patį antžmogį pasaulio „gerieji“ pavadins „velniu“.¹³⁸

---

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Michael E. Zimmerman, „A COMPARISON OF NIETZSCHE'S OVERMAN AND HEIDEGGER'S AUTHENTIC SELF“, in: *The Southern Journal of Philosophy* 14, nr. 2, 1976, p. 217.

¹³⁶ Nietzsche, *Štai taip Zaratustra kalbėjo*, p. 102.

¹³⁷ *Ibid.*, p. 284.

¹³⁸ *Ibid.*, p. 145.

Viena paskutinių antžmogio savybių, kurią verta paminėti, tai *amor fati* (lot. likimo meilė), kurią būtų galima sieti su amžinuoju sugrįžimu. F. Nietzsche rašo „[m]ano žmogaus didybės formulė – *amor fati*: nenorėti nieko, kad būtų kitaip, nei ateity, nei praecity, nei per amžius. Būtinybę ne tik iškęsti, juoba jos neslėpti – [...] bet ją *mylėti*...“¹³⁹. Vadinasi, *amor fati* yra principas, nusakantis žmogaus požiūrį į gyvenimą – džiaugtis kiekviena savo gyvenimo akimirka ir įvykiu bei nieko nesigailėti. Dėl šios priežasties „žmogus, kuris patiria šį džiaugsmą, yra stiprus žmogus“¹⁴⁰, nebandantis suteikti prasmės pasauliui ar gyvenimui apskritai, tačiau suteikiantis „prasmę savo gyvenimui pasiekdamas tobulumą bei džiaugdamosis kiekviena akimirka“¹⁴¹. Būtent todėl *amor fati* gali būti siejama su antžmogiu ir amžinuoju sugrįžimu, nes „antžmogio samprata yra neatsiejama nuo amžinojo sugrįžimo“¹⁴², nes „žmogus, kuris tiki amžinuoju sugrįžimu, elgsis tokiu būdu, kad galėtų norėti, jog jo veiksmai pasikartotų amžinai“¹⁴³. Nors esama skirtingų interpretacijų, koks yra antžmogio ir amžinojo sugrįžimo santykis¹⁴⁴, akivaizdus šių dviejų elementų susietumas. Tačiau kas yra amžinasis sugrįžimas?

Nuoroda į tai, kaip galėtume interpretuoti amžinąjį sugrįžimą, jau pateikiama *Linksmojo mokslo* 341 fragmente, kuriame F. Nietzsche klausia:

Kas būtų, jei vieną gražią dieną ar naktį į tavo vienišiausią vienatvę įslinktų koks nors demonas ir sakytų: „Šitą gyvenimą, kokį tu dabar gyveni ir gyvenai, turėsi gyventi dar kartą ir dar begalę kartų; ir jame nebus nieko nauja: kiekviena kančia ir kiekvienas malonumas, kiekviena mintis ir kiekvienas atodūsis, menkiausias mažmožis ir tai, kas neapsakomai didu, turės sugrįžti, ir viskas taip pat iš eilės ir ta pačia tvarka, – ir tas pats voras štai, ir ši pro medžius besiskverbianti mėnulio šviesa, ir lygiai ta pati dabartinė akimirka, ir aš pats. Amžinas būties smėlio laikrodis bus vis apverčiamas be paliovos [...]“¹⁴⁵

Tampa aišku, kad amžinasis sugrįžimas – tai identiška pasikartojantis tas pats per tą patį. Tai ne panašus į buvusį, o lygiai toks pats gyvenimas, tai neišvengiama būtinybė. Būtent

---

¹³⁹ Nietzsche, *Ecce Homo*, p. 56.

¹⁴⁰ *Ibid.*, p. 324.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Kaufmann, *op. cit.*, p. 321.

¹⁴³ *Ibid.*, 322.

¹⁴⁴ Pvz.: W. Kaufmannas ir A. Danto susieja amžinojo sugrįžimo ir antžmogio idėjas kaip neatskiriamas Nietzsche's filosofijoje, ir priešingai nei M. E. Zimmermanas, kuris teigia, kad antžmogis turėtų įveikti amžinąjį sugrįžimą, Kaufmannas ir Danto pažymi, jog amžinasis sugrįžimas nėra įveikiamas, būtent todėl tikras antžmogis pasižymi *amor fati* – sugebėjimu mylėti savo gyvenimą ir likimą bei netrokšti, kad jie būtų buvę kitokie.

¹⁴⁵ Nietzsche, *Linksmasis mokslas*, p. 236.

dėl šios priežasties stiprus žmogus, anot F. Nietzsche's, yra tas, kuris ne trokšta, jog gyvenimas būtų kitos, ne pyksta ir kerštauja už tai, koks jis buvo ar kiek kančios jam sukėlė, ne projektuoja savo lūkesčius ir svajas į ateitį, o priima gyvenimą ir kiekvieną jo akimirką su džiaugsmu. Tai žmogus, kuris minėtam demonui atsako: „Tu – dievas, ir nieko dieviškesnio niekuomet nesu girdėjęs!“¹⁴⁶, tai žmogus, kuris mirdamas ištaria: „Ar t a i – gyvenimas čia buvo? – mirties paklausiu aš. – Gerai! Dar vieną kartą!“¹⁴⁷.

Apibendrinant galima pasakyti, kad antžmogis – tai būtybė, kuri įveikia save nuolat sau keldama naujus tikslus ir iššūkius, besivadovaujanti ištara „[k]as manęs nepražudo, tas mane sustiprina“¹⁴⁸; tai būtybė, kuri yra anapus tradicinės moralės, anapus gėrio ir blogio ir todėl jos elgesys iš tradicinės Vakarų kultūros perspektyvos gali būti interpretuotinas kaip nemoralus – Zaratustra net teigia, kad jo antžmogis gali būti palaikytas velniu; tai būtybė, kuri kurdamas naujas vertybes ir naują tvarką griauia senąją be jokio kaltės jausmo ar gailėsčio. Antžmogio kuriamos vertybės yra nukreiptos į gyvenimą; anapusybė, kaip ir pasaulių perskyra, jam neegzistuoja. Jis vadovaujasi savo natūraliais instinktais, tačiau nėra savo įgeidžių vergas, jis neneigia gyvenimo savyje. Tuo pačiu antžmogis pasižymi stiprybe, nes jis ne tik stoja akistaton su pasauliu, tokiu, koks jis yra (t. y. nuolatiniam kisme), tačiau nesistengia jam primesti savo vertybių ir prasmės. Jam nereikalingas Dievas, kuriam galėtų perkelti atsakomybę už savo gyvenimą. Jis savo gyvenimą vertina tokį, koks jis yra (su visais nuosmukiais ir pakilimais, džiaugsmiais ir kančiomis), ir netrokšta, kad kas nors būtų vykę kitaip. Tuo jis pasižymi *amor fati* – džiaugsmingu šios akimirkos, ateities ir praeities priėmimu, nejausdamas jokio keršto ir pasižymėdamas beveik vaikišku džiaugsmu savo gyvenime. Antžmogį būtų galima suvokti jei ne kaip patį gyvenimą, tai bent kaip tokią būtybę, kuri priima savo gyvenimą jo neneigdama. Dėl visų šitų priežasčių žmonija turi viltis antžmogio, nes tik jis įveikia nihilizmą.

---

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ Nietzsche, *Štai taip Zaratustra kalbėjo*, p. 304.

¹⁴⁸ Nietzsche, *Stabų saulėlydis*, p. 502.

III SKYRIUS

Kaip jau buvo užsiminta šio darbo pirmajame skyriuje – vampyro kaip F. Nietzsche's antžmogio interpretacija, nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti pagrįsta ir solidžiai besiremianti filosofo mintimis, po detalesnės analizės ima atrodyti problemiška. Verta prisiminti, kad pirmajame skyriuje buvo išgryninti šie su antžmogiškumu siejami vampyro bruožai:

- 1) atstovavimas „blogiui“, besielgiant priešingai vyraujančiai moralei ar krikščioniškai pasaulėžiūrai ir taip „žengiant anapus moralės“ (Redpathas, Michaud);
- 2) nemirtingumas, kuris galėtų būti interpretuojamas kaip „amžinasis sugrįžimas“ (Redpathas, Pollardas);
- 3) hiperžmogiškumas, gebėjimas įkūnyti žmogiškuosius idealus, geriausiai pasireiškiantis hiperseksualumu (Weinstockas);
- 4) gyvenimas realiame pasaulyje, o ne iliuzijoje, sugebėjimas savo santykiu su žmonėmis atverti jų pasaulį kaip susikonstruotą fikciją (McWade);
- 5) nesivadovavimas krikščioniškosiomis ir žmogiškosiomis vertybėmis (kaltės, meilės, užuojautos jausmais, visuotinės lygybės, humanizmo, kt. idėjomis) (Leatherdale'as, Hallab, Redpathas, Pollardas);
- 6) nuolatinis savęs tobulinimas bandant tapti geriausia savo paties versija, puikumo siekimas (Michaud, Pollardas).

Prie šio sąrašo taip pat būtų galima pridėti dar vieną punktą, kuris gali būti tiesiogiai išvestas iš pirmojo – sekimas savais instinktais ir jų nevaržymas, bandymas užtikrinti savo išgyvenimą. Šį punktą sufleruoja pats vampyro elgesys – jis medžioja ir elgiasi „blogai“ ne būtinai todėl, kad taip nori elgtis; vampyras visų pirma medžioja tam, kad gyventų, taigi, sekdamas savo instinktu.

Kaip buvo stengiamasi parodyti jau aptariant minėtų autorių interpretacijas, kai kurie iš šių punktų yra patys savaime problemiški F. Nietzsche's filosofijos kontekste (pvz.: žmogiškųjų idealų įgyvendinimas ir „puikumo“ siekimas), nes jie bent dalinai¹⁴⁹ numato vadovavimąsi egzistuojančiomis vertybėmis ir jų atitiktį. Kitos minėtosios savybės dar turi būti patikrintos norint įsitikinti jų pagrįstumu. Dėl šios priežasties šiame skyriuje bus

---

¹⁴⁹ Pollard'as vartoja „buvimo geriausia savo versija“ terminą apibūdinti nusistovėjusių normų grovimą bei supergalią, tuo tarpu Michaud puikumas yra susijęs su visuomene ir jos gerinimu. Kadangi „buvimas geriausia savo versija“ yra susijęs su puikumu, šioje vietoje šios sąvokos yra vartojamos kaip sinonimai.

siekiami atsakyti į probleminį klausimą, ar vampyro figūra gali būti interpretuojama kaip F. Nietzsche's antžmogio įsikūnijimas. Tačiau prieš pereinant prie analizės dar svarbu išskirti savybes, kurios gali būti priskirtos antžmogui:

- 1) nuolatinis savęs įveikimas;
- 2) gyvenimo ir gyvybinių „jėgų“ puoselėjimas, vadovavimasis savo natūraliais instinktais;
- 3) *amor fati* – savo gyvenimo, tokio, koks jis yra, priėmimas, pasireiškiantis noru antrą kartą nugyventi tokį patį gyvenimą (jei būtų suteikta galimybė);
- 4) *resentiment'o* ir keršto jausmų nejautimas;
- 5) tikrovės priėmimas tokios, kokia ji yra. Pasaulio neskaldymas į „šiapusinį“ ir „anapusinį“;
- 6) buvimas „anapus tradicinės moralės“, nesivadovavimas Vakarų kultūros vertybėmis ir morale;
- 7) naujų vertybių ir moralės kūrimas, kūryba;
- 8) nihilizmo įveikimas.

Atsižvelgiant į šiuos punktus verta įvertinti kiekviename kūrinyje sutinkamus vampyrus siekiant nustatyti, ar jie galėtų būti interpretuojami kaip nyčiški antžmogiai. Kadangi tiek daug dėmesio iki šiol buvo skirta Drakulai, nuo jo ir bus pradėta.

3.1. Bramo Stokerio romanas *Drakula*

Abrahamo (Bramo) Stokerio *Drakula* (1897) nėra pirmasis grožinis kūrinys, kuriame vaizduojamas vampyras, tačiau tai vienas populiariausių gotikinės literatūros pavyzdžių. Grafą Drakulą gali apibūdinti dauguma žmonių, net jei nėra skaitę Stokerio romano ar matę jo adaptacijų. *Drakula* toks populiarus, kad net yra teigiančių, kaip pastebi Eleanor Bourgn Nicholson, jog šio romano parduotų egzempliorių skaičius galėtų prilygti Biblijos¹⁵⁰. Visgi kitaip, nei galima manyti, *Drakula* nebuvo populiarus kūrinio publikavimo pradžioje: B. Stokeris mirė neturtingas taip ir nesupratęs, kokią įtaką turės jo kūrinys¹⁵¹. *Drakulos*

---

¹⁵⁰ Eleanor Bourgn Nicholson, „Introduction“ in: Bram Stoker, *Dracula*, San Francisco: Ignatius Press, 2012, p. 9.

¹⁵¹ Barbara Karg, Arjean Spaite, Rick Sutherland, „THE OBSCURE ROAD TO FAME“, in: *The Everything Vampire Book: From Vlad the Impaler to the Vampire Lestat: A History of Vampires in Literature, Film, and Legend*. Avon, Mass: Adams Media, 2009.

teatro ir kino adaptacijos turėjo daugiausia įtakos šio romano išpopuliarėjimui¹⁵², galiausiai ir lėmusiam vampyro figūros pokyčius.

Visgi svarbu konstatuoti, kad pats grafas Drakula, kaip svarsto N. Auerbachas, nėra tradicinis vampyras lyginant su iki jo grožinėje literatūroje egzistavusiais vampyrais: jis yra nepažįstamas savo aukoms, nėra bičiulis ar mylimasis, jis „labiau žvėris nei vaiduoklis, tironas nei draugas“¹⁵³. Galbūt dėl savo išskirtinumo ir parodomos galios, Drakula dažnai yra interpretuojamas kaip galimas antžmogis. Tokią interpretaciją būtų galima sieti ir su šio kūrinio bendraamžiškumu su F. Nietzsche's idėjomis. Dėl šios priežasties, trumpai pristacius romano siužetą, verta aptarti Drakulos panašumus į *übermensch*.

3.1.1. Romano siužetas

Drakula yra romanas apie XIX a. anglų susidūrimą su vampyru, kuris iš savo pilies Transilvanijoje persikelia į moderniąją Angliją siekdamas plėsti savo įtaką. Romanas prasideda nieko neįtariančio advokato Džonatano Harkerio kelione į Drakulos pilį, kad grafas galėtų pasirašyti nekilnojamojo turto pirkimo sutartis ir užtvirtinti susitarimą. Nors iš pradžių skeptiškai nusiteikęs sutiktų vietinių prietaringumo atžvilgiu, pilyje Harkeris greitai įsitikina esąs kalinys, visiškai priklausomas nuo savo keistojo šeimininko, kasnakt vis labiau atskleidžiančio savo nežmogišką prigimtį. Galiausiai Drakula, palikęs Harkerį įkalintą savo pilyje su trimis vampyrėmis, iškeliauja į Londoną su 50 dėžių žemės. Harkeris, supratęs, kad tai reiškia jo pražūtį vampyrių glėby, nusprendžia rizikuoti savo gyvybe ir bandyti pabėgti iš pilies.

Tuo tarpu Drakula laivu atkeliauja į Anglijos uostą Vitbį, kur tuo metu yra Vilhelmina (Mina) Marėj (Harkerio sužadėtinė) ir jos draugė Liusė Vesterna. Liusė vaikščioja per miegus ir staiga, į Vitbio uostą atplaukus tuščiam laivui-vaiduokliui, pradeda sirgti keista liga, pasireiškiančia anemija. Ją bando išgelbėti trys vyrai, vedami daktaro Abrahamo Van Helsingo: du buvę jos gerbėjai, daktaras Džonas Sjuardas ir amerikietis Kvinsis P. Morisas, bei Liusės sužadėtinis Artūras Holmvudas. Jai net kelis kartus perpilamas kraujas, tačiau tai nepadedą jos išgelbėti – ji miršta, kol Mina yra išvykusi į Budapeštą, kur jos sužadėtinis, pamiršęs visą išgyventą siaubą, sunkiai sirgdamas guli ligoninėje. Iš Budapešto Mina grįžta jau kaip Harkerio žmona.

---

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ Nina Auerbach, *op. cit.*, p. 7.

Dr. Van Helsingas iš pradžių įtikina daktarą Sjuardą, o vėliau ir du jo draugus – Morisą ir Holmvudą, kad Liusė yra vampyrė ir todėl ją būtina sunaikinti, kad jos siela būtų išgelbėta. Pamatę, kad Liusė yra vampyrė, ir supratę, kad vampyrai egzistuoja, jie ją nužudo.

Suprasdami, kad Drakula atvyko į Londoną plėsti savo įtakos ir kad Liusė yra tik pirmoji iš jo aukų, visi vyrai pasiryžta sumedžioti grafą ir jį sunaikinti. Šia proga Mina perskaito savo vyro dienoraštį, kurį šis jai patikėjo, bei rašymo mašinėle sutranskribuoja skirtingų veikėjų iki šiol vestus asmeninius užrašus ar įrašus (skaitomą romaną).

Galiausiai Drakula, kurį imta medžioti, nusitaiko į Miną ir pradeda jos transformaciją į vampyrę, privertęs ją gerti jo kraują. Taip Drakula pasikėsina į dar vieną vampyrų medžiotojams svarbią moterį ir suteikia papildomą ankstiną jį greitai sumedžioti. Vyrai suseka Drakulos dėžes su žemėmis ir pradeda jas naikinti. Kadangi ši žemė Drakulai svarbi, kad šis galėtų atgauti savo jėgas, jis yra priverstas grįžti į Transilvaniją. Medžiotojai su Mina seka jam iš paskos, kol galiausiai Drakula yra sunaikinamas beveik pasiekęs savo pilį. Mina praranda Drakulos „užkratą“ (dingsta ostijos palikta žymė ant Minos kaktos), grįžta su savo vyru į Angliją ir susilaukia sūnaus, kurį mirusio draugo garbei pavardina Kvinsiu Harkeriu.

3.1.2. Analizė

Nepaneigiama antžmogio savybė yra jo žengimas anapus tradicinės moralės, senųjų vertybių naikinimas ir naujų vertybių kūrimas. Kadangi šie aspektai atrodo susiję, o dauguma autorių, interpretuojančių Drakulą kaip antžmogį, nurodo būtent į šią vampyro savybę, nuo jos ir būtų verta pradėti.

Sunku būtų paneigti, kad Drakulos elgesys nėra vertintinas kaip moraliai blogas. Net C. McWade, savo straipsnyje įvardydamas Drakulą kaip savotišką tragišką herojų, pažymi, kad grafo elgesys nėra moralus, net jei jis taip būdingas jį medžiojančiai visuomenei. Tačiau buvimas „anapus gėrio ir blogio“ nebūtinai *de facto* reiškia buvimą nemoralium; tai gali reikšti vadovavimąsi visai kitokia moraline sistema. Nevertėtų pamiršti paties F. Nietzsche's išskiriamų dviejų moralinių sistemų – vergų ir ponų – iš kurių pastaroji remiasi kategorijomis „prasta“ ir „kilminga“ (t. y. „gera“), o ne „gera“ ir „bloga“. Kadangi moralė susijusi su vyraujančiomis vertybėmis, tai moralinės sistemos pakeitimas kita moraline sistema taip pat gali reikšti ir vertybių pakeitimą. Galima daryti prielaidą, kad antžmogis turi savotišką moralinę sistemą, nes jis vadovaujasi visiškai naujomis vertybėmis. Todėl tampa svarbu atsakyti į klausimą, ar Drakula vadovaujasi kokia nors moraline ir vertybine sistema?

Michaud tekstas iškelia vertą dėmesio problemą – tiek antžmogis, tiek žvėris yra anapus „gėrio ir blogio“, tačiau, tikėtina, skirtingai: žvėris tiesiog nesivadovauja moraliniais imperatyvais, moralė jam yra svetima, o antžmogis, kaip jau buvo minėta, nesivadovauja krikščioniška morale, tačiau tai nereiškia, kad jis yra nemoralus; jo moralinės kategorijos yra visiškai skirtingos nuo vyraujančių. Abu atvejai iš pažiūros veda į tą patį rezultatą – žvelgiant iš krikščioniškosios perspektyvos, abu atrodo kaip „blogis“.

Tačiau kas yra Drakula – „antžmogiškasis“ velnias ar tiesiog žvėris? Kadangi Michaud Drakulą prilygina tiesiog medžiojančiam vilkui, kuris negali būti smerkiamas už veiksmus, kurie jam tiesiog yra natūralūs, atrodo, kad Drakula galėtų būti vertinamas kaip žvėris, kuriam svetimas moralinis imperatyvas. Visgi, nors iš paties romano sunku ką nors pasakyti apie grafo moralines nuostatas, atidus romano skaitymas neleidžia grafo laikyti nesąmoningu gyvūnu. Drakula romane ne kartą pabrėžia, kad jis yra ponas, bajoras, kilmingasis. Drakula didžiuojasi savo praeities kovomis ir savo šeimos pasiekimais, jo kilmė ir socialinis statusas jam yra ypač svarbūs. Jis teigia: „[m]es, Transilvanijos didikai, mėgstame negalvoti, kad mūsų kaulai galėtų gulėti tarp paprastų mirusiųjų“¹⁵⁴, kaip ir „čia aš esu kilmingas; aš esu bajoras; prasčiokai pažįsta mane ir aš esu ponas. Bet svetimas svetimame krašte, jis yra niekas“¹⁵⁵. Šios vietos kūrinys atskleidžia, kad Drakulai yra svarbi jo garbė, svarbu, kad jis ne tik būtų ponas, tačiau taip pat tokiu būtų pripažintas. Akistatoje su vampyrų medžiotojais, kurie naikina jo dėžes su žemėmis, Drakula taria: „[j]ūsų merginos, kurias mylite, yra jau mano; ir per jas jūs ir kiti tapsite mano – mano būtybės, atliekančios mano pavedimus“¹⁵⁶. Aišku, kad net atvykęs į Londoną, Drakula siekia pavergti visus vietinius žmones, tapti jų ponu. Būtų galima teigti, kad Drakula siekia to, kas naudinga jam – stipresniajam. Savaiame suprantama, vietiniai nėra tuo patenkinti, todėl jį įvardija kaip „velnią“, kurį reikia sunaikinti.

Minėtasis grafo požiūris į save ir jo elgesys nurodo, kad Drakula anaipol nėra savo poreikių vergas, jis nėra tik žvėris, besivadovaujantis instinktais. Prieš atvykdamas į Londoną Drakula mokosi anglų kalbos ir papročių, planuodamas asimiliuotis modernioje visuomenėje. Jis taip pat išperka skirtingą nekilnojamąjį turta, kuriame siekia išskirstyti savo dėžes su žemėmis, taip būtinas jo jėgų regeneracijai. Drakulos veiksmai yra racionalūs ir apskaičiuoti. Jei jis būtų eilinis žvėris, jis liktų medžioti Transilvanijoje nesivargindamas

---

¹⁵⁴ Bram Stoker, *Dracula*, San Francisco: Ignatius Press, 2012, p. 50.

¹⁵⁵ *Ibid.*, p. 48.

¹⁵⁶ *Ibid.*, p. 323.

plaukti į modernųjį Londoną – jis keliauja ne tam, kad išgyventų, o tam, kad užkariautų, kad plėstų savo valdžią ir galią.

Neatsižvelgiant į tai egzistuoja dar viena dėmesio verta interpretacija. Johnas Altmannas, diskutuodamas Drakulos moralinę atsakomybę už savo veiksmus, teigia, kad moralinis veiksmas yra veiksmas, atliktas žmogaus, gebančio laisva valia pasirinkti ir turinčio sąžinę, dėl kurios žino, koks veiksmas yra teisingas. Kadangi vampyriška Drakulos prigimtis nulemia, kad jis neturi laisvės pasirinkti nežudyti (tai gyvybiškai svarbu jo išgyvenimui), Altmannas teigia, kad grafas yra nesėkminga būtybė, nes nuo tos akimirkos, kai buvo paverstas vampyru, jis tapo pasmerktas būti blogas. Šios interpretacijos problemiškas slypi tame, kad Altmannas mano, jog Drakula vampyru pavirto kito vampyro dėka: „Drakula prieš savo transformaciją galėjo stipriai kovoti, kad atsispirtų vampyru, kuris galiausiai pavertė jį pabaisa“¹⁵⁷. Visgi tokia interpretacija nesiremia pirminiu *Drakulos* tekstu. Van Helsingas kelis kartus teigia, kad Drakula „netgi drįso eiti į Scholomance ir tenai nebuvo jokios šakos žinių, kurių jis nebūtų išbandęs“¹⁵⁸. Profesorius taip pat teigia, kad šioje mokykloje velnias mokydavo dešimt mokinių tuo pačiu metu, iš kurių vėliau atsirinkdavo vieną, kuris tapdavo vampyru, ragana ar kitu velnio tarnu. Kaip teigiama kritiniame B. Stokerio užrašų *Drakulai* leidime, šioje mokykloje velnias mokinius mokydavo magijos¹⁵⁹. Ši smulki detalė ne tik atskleidžia Drakulos smalsumą, tačiau taip pat paaiškina, kad jis anaipol nebuvo atsitiktinė kito vampyro auka; Drakula savo galias gavo tiesiai iš pirminio „šaltinio“ – paties Šėtono. Todėl negalima teigti, kad Drakulos nemoralumas yra atsitiktinis ar nesąmoningas, „blogi“ jis pasirinko laisva valia. Atsižvelgiant į tai akivaizdu, jog Drakula išties yra moralinėje ir vertybinėje vampyrų medžiotojų, krikščionių, opozicijoje. Dėl šios priežasties Drakulos „pono moralė“, kuria vadovaudamasis jis plečia savo galią, gali būti palaikyta antžmogiškumo savybe. Tačiau iš paties kūrinio neįmanoma nieko spręsti apie Drakulos vertybes išskyrus tai, kad jos priešingos pagrindinių veikėjų krikščioniškosioms vertybėms.

Kadangi antžmogis turėtų priimti tikrovę, vadovautis savo instinktais ir nuolat save įveikti, verta pažvelgti, ar grafas atitinka šiuos reikalavimus.

---

¹⁵⁷ John Altmann, „Baring Fangs, Bearing Responsibility“, in.: *Dracula and Philosophy: Dying to Know. Popular Culture and Philosophy*, t. 90, sudarė Nicolas Michaud, Janelle Pöttsch, Chicago: Open Court Publishing Company, 2015.

¹⁵⁸ Stoker, *op. cit.*, p. 318.

¹⁵⁹ Stoker, Bram, Robert Eighteen-Bisang, Elizabeth Russel Miller, *Bram Stoker's Notes for 'Dracula': A Facsimile Edition*, Jefferson (N.C.): McFarland, 2008, p. 123.

Drakulos vadovavimasis instinktais atrodo beveik akivaizdus. Grafas neslopina savo instinkto ir troškulio, jo neneigia. Jis taip pat, skirtingai nuo modernių vampyrų ar savo tarno Renfildo, maitinasi žmonių, o ne žvėrių, krauju. Visgi savo instinktą jis geba suvaldyti. Kitaip nei jo „nuotakos“, jis neužpuola Harkerio, nes šis jam yra naudingas. Net išvykdamas vietoje to, kad jį nužudytų, jis palieka advokatą trims vampyrėms, nuo kurių šis pabėga. Nors tai nėra jo gerai apskaičiuotas veiksmas, bet atskleidžia jo sugebėjimą susivaldyti.

Kitas „antžmogiškas“ aspektas yra susijęs su tikrovės suvokimu. Vertėtų pritari McWane'ui, kad santykis su Drakula atveria platesnį pasaulį, nei iš pradžių pagrindinių veikėjų buvo manyta esant. Grafo platesnį pasaulio suvokimą sufleruoja ir jo ištara Herkeriui:

Yra priežastis, dėl kurios visi dalykai yra kokie jie yra, ir jei matytum mano akimis ir žinotum su visa mano išmintimi, tu tikriausiai geriau suprastum.[...]

Mes esame Transilvanijoje; o Transilvanija nėra Anglija. Mūsų būdai nėra jūsų būdai, ir Jums pasirodys daugybė dalykų keisti¹⁶⁰

Žinoma, Drakula šioje vietoje bando įteigti Harkeriui, jog tai, kad dalykai jo krašte ir pilyje atrodo keisti, nereiškia, jog jie tokie yra. Skirtingose kultūrose skirtingi dalykai laikomi norma. Tačiau jau anksčiau minėta detalė, kad Drakula pasaulio paslapčių, tariamai, mokėsi pas patį Šėtoną, leidžia manyti, jog jis pasižymi žiniomis apie pasaulį ir gamtą, kurios nėra būdingos eiliniam žmogui. Visgi Drakulos kaip antžmogio interpretacijai kelia iššūkį klausimas, kaip galima paaiškinti jo tapimą vampyru – ar tai buvo paties Drakulos savęs įveikimas, kuris lėmė tai, kad iš žmogaus jis tapo vampyru, ar tai buvo kažkieno kito, Šėtono, valia, kurią Drakula privalėjo priimti. Nors šie dėmenys nebūtinai vienas kitam prieštarauja (Drakula galėjo siekdamas įveikti savo žmogiškumą eiti pas velnią), visgi Drakulos vampyriškumas atrodo kaip galutinė jo „savęs“ įveikimo stadija, kaip pastovus būvis, o ne nuolatinis savęs įveikimas ir tobulėjimas.

Būtų galima ginčyti, kad pasiryždamas keliauti į Angliją ir ją kolonizuoti, grafas siekia save įveikti – išsikelia jau iššūkį, kuris gali ir, galiausiai, sunaikina jį. Tačiau aš nesutikčiau su tokia interpretacija. Drakula, susidūręs su pirmais nesklandumais savo užmojyje – supratęs, kad vampyrų medžiotojai naikina jo dėžes – pasiryžta keliauti atgal į savo pilį, t. y. pabėgti. Jis nebekovoja. Jis apkrečia vampyriizmu Miną, merginą, per kurią visi bus „jo pakalikai“, ir keliauja atgal į Transilvaniją laukti. Drakula prieš išvykdamas

---

¹⁶⁰ Stoker, *op. cit.*, p. 48.

teigia: „[m]ano kerštas tik prasidėjo! Aš skleidžiu jį per amžius ir laikas yra mano sąjungininkas“¹⁶¹. Akivaizdu, kad Drakula, negalėdamas vampyrų medžiotojų nugalėti pats, pasirenka laukimą. Toks elgesys yra protingas, bet ne drąsus, apskaičiuotas, tačiau taip pat lemiamas bandymo save išsaugoti. Antžmogis, kaskart save įveikdamas, rizikuoja – kas jo nepažudo, tas jį sustiprina. Tačiau pražūtis galimybė visuomet yra reali. O Drakula nerizikuoja pražūti ir todėl, net jei romano pabaigoje miršta, negali būti vertinamas kaip bandantis save įveikti.

Cituotoje Drakulos frazėje atsiskleidžia ir dar vienas labai svarbus elementas, kurį savo interpretacijoje paminėjo ir Michaud – keršto siekimas. Kaip buvo minėta, F. Nietzsche vergų moralę ir vertybes sieja su *ressentiment* 'u (apmaudu) bei siekiu atkeršyti stipresniajam paneigiant jo vertybes. Teoriškai Drakula yra stipresnis už vampyrų medžiotojus. Jis pasižymi begale skirtingų „supergalių“, tačiau vos vampyrų medžiotojai jį pergudrauja ir jam sukelia grėsmę, jis jų ima neapkęsti ir pasiryžta jiems keršyti. Tai atskleidžia, kad nepaisant visų Drakulos „supergalių“ jis yra silpnesnis už jį medžiojančius žmones. Negana to, jis jaučia jiems tokią pačią neapykantą, kaip šie jaučia jam. Jų jausmai, kaip ir jų kova, yra abipusė.

Kadangi F. Nietzsche's antžmogis neturėtų jausti neapykantos ir keršto, tokie Drakulos jausmai ir poelgiai atskleidžia, kad jis ne tik nėra, kaip teigia Michaud, „pats geriausias Antžmogis“¹⁶², tačiau su antžmogiū jis turi mažai ką bendro.

Galiausiai vertėtų atkreipti dėmesį, kad keršto siekimas turėtų būti neišvengiamai asocijuojamas su *amor fati* nebuvimu. *Amor fati* kaip noras pakartoti savo gyvenimą iki smulkiausių detalės numato būtinybę priimti savo gyvenimą (ir likimą) tokį, koks jis yra, ir nesigailėti. Vis dėlto aš drįščiau teigti, kad jei asmuo trokšta atkeršyti už praeities įvykius ateityje, tai reiškia, jog jis, jei galėtų, pakeistų savo praeitį. Keršto siekis kyla ne iš meilės ir priėmimo to, kas įvyko. Net jei Redpathas teigia, kad amžinasis Drakulos gyvenimas galėtų būti interpretuojamas kaip „amžinasis sugrįžimas“, šis „amžinasis sugrįžimas“ visų pirma yra gebėjimas gyventi dabartyje nesizvalgant į praeitį ir ateitį. Būtybė, siekdama keršto, jį planuoja. Ji negali gyventi dabartyje, nes yra pasinėrusi į praeitį, iš kurios kyla poreikis keršyti, ir į ateitį, kurioje kerštas turėtų būti įgyvendintas. Taigi, tiesiog buvimas nemirtingu nereiškia „amžinojo sugrįžimo“ bei pasižymėjimo *amor fati*.

---

¹⁶¹ Stoker, *op. cit.*, p. 323.

¹⁶² Michaud, *op. cit.*

Apibendrinant galima teigti, kad grafas Drakula dėl savo galios, nemirtingumo ir nemoralumo, kylančio iš buvimo priešininku krikščioniškomis vertybėmis besivadovaujantiems žmonėms, iš pirmo žvilgsnio galėtų būti vertinamas kaip antžmogis, tačiau jo neapykanta, keršto siekimas ir savęs įveikimo stoka (atsiskleidžianti per jo bėgimą nuo vampyrų medžiotojų) verčia tokios interpretacijos pagrįstumu abejoti.

3.2. Anne'ės Rice *Interviu su vampyru*

Nors yra teigiančių, kad Anne'ės Rice *Interviu su vampyru* (1976) yra „pirmas kartas [kai romano perspektyva – A. G.] apversta: ne vampyrų medžiotojai pasakoja istoriją po to, kai sunaikino prisikėlusį, bet tai vampyro perspektyva“¹⁶³, svarbu pastebėti, kad Rice nebuvo pirmoji, kurios knygos pasakotojas – vampyras; 1975 metais tą pirmasis padarė Fredas Saberhagenas knygoje *The Dracula Tape* (liet. *Drakulos kasetė*)¹⁶⁴. Visgi jos sukurtas vampyras, t. y. Lestatas¹⁶⁵, kai kurių kritikų yra laikomas „įtakingiausiu po Stokerio *Drakulos*“¹⁶⁶. Kadangi Lestato personažas geriausiai atsiskleidžia romane *The vampire Lestat* (liet. *Lestatas*) (kuriame Lestatas teigia, kad Luisas netiksliai nupasakojęs jį *Interviu*), o šiame darbe nagrinėjamas klasika tapęs *Interviu*, tolesnėje analizėje bus siekiama įvertinti Luiso iš Puante diu Lake galimybę būti vertinamam kaip antžmogui.

3.2.1. Romano siužetas

Kaip sufleruoja pavadinimas, šis romanas yra vieno vampyro Luiso iš Puante diu Lake pasakojimas apie savo gyvenimą. Būdamas žmogumi Luisas su savo šeima (mama, broliu ir seserimi) gyveno plantacijoje Puante diu Lake šalia Naujojo Orleano. 1791 metais, būdamas 25 metų, Luisas gedėdamas savo netikėtai mirusio brolio ir jausdamas siaubingą kaltę dėl kivirčo su juo prieš pat jo mirtį, gyvena savinaikoje. Galiausiai jį užpuola Lestatas, norėdamas su savo vis dar gyvu senu aklu tėvu apsigyventi Luiso plantacijoje. Abu vampyrai su Lestato tėvu gyvena plantacijoje kelerius metus, kol galiausiai prietaringi Luiso vergai supranta, kad jie yra vampyrai, ir sukilę ketina juos sunaikinti. Tą pačią naktį, nužudęs jau mirštantį Lestato tėvą ir padegęs plantacijos pastatą, Luisas su Lestatu pabėga ir galiausiai apsigyvena Naujajame Orleane.

---

¹⁶³ Janina Nussbaumer, *The Vampire in Literature: A Comparison of Bram Stoker's Dracula and Anne Rice's Interview with the Vampire*, Hamburg, Germany: Anchor Academic Publishing, 2014. p. 1.

¹⁶⁴ David Punter, Glennis Byron, *op. cit.*, p. 244.

¹⁶⁵ Šiame darbe remiamasi Jovitos Matukevičiūtės atliktu veikėjų vardų vertimu į lietuvių kalbą. Anne Rice, *Interviu Su Vampyru: Romanas*, iš anglų k. vertė Jovita Matukevičiūtė, Kaunas: Tyrai, 1997.

¹⁶⁶ Aubrey Sherman, „LES VAMPIRES DE ANNE RICE“, in: *Vampires: The Myths, Legends, & Lore*, Avon, Mass: Adams Media, 2014.

Kadangi abu vampyrai yra be galo skirtingi, Luisas nusprendžia palikti Lestatą. Jį erzina jo tuštybė, žiaurumas, sadistiškumas, švaistūniškumas ir paviršutiniškumas. Visgi Lestatas, nenorėdamas skirtis su Luisu, suranda silpnybės akimirką pastarojo užpultą penkiametę mergaitę, kuri išgyveno ataką, ir paverčia ją vampyre. Ji tampa Klaudija, jų vampyre dukra. Kartu visi trys gyvena daugelį dešimtmečių, kol Klaudija pradeda suvokti, kad jos protas išsivystė į suaugusios moters, tačiau jos kūnas niekuomet nepasikeis. Trokšdama suprasti savo prigimtį bei išsivysčiusį gebėjimą giliai mąstyti (kaip ir Luisas), ji galiausiai ima neapkęsti Lestato. Supratusi, kad jis nebeturi ko daugiau jai atskleisti apie jos prigimtį, ir nekęsdama jo už tai, kad ją pavertė vampyre, kai ji buvo tik vaikas, ji pasikėsina Lestatą nužudyti. Manydami, kad jis miręs, Klaudija su Luisu atsikrato jo kūno pelkėje ir planuoja vampyrų paiešką Europoje. Prieš jiems išvykstant, Lestatas pasirodo jų bute siekdamas keršto. Jie vos nuo jo pabėga tiesiai į laivą padegę savo butą.

Savo kelionę jie pradeda Rytų Europoje, kur galiausiai sutinka būtybes, panašias į vampyrus, tačiau visiškai nepanašias į juos – reanimuotus mirusius kūnus, kurie maitinasi žmonių krauju, tačiau neturi jokių kognityvinių gabumų. Galiausiai, pavargę ir nusivylę, jie nusprendžia keliauti į Paryžių, kur yra pakviečiami į Théâtre des Vampires (liet. Vampyrų teatro – čia ir toliau - Teatras) spektaklį. Ten vampyrai nieko neįtariančiai žmonių publikai vaidina žmones, vaidinančius vampyrus, kurie ant scenos nužudo jauną merginą. Šiame teatre Luisas ir Klaudija susipažįsta su vampyrų grupe ir tarp vieno iš vampyrų – Armando – ir Luiso užsimezga savotiška meilė. Kadangi romantiški jausmai yra pakeitę tėviškus jausmus tarp Luiso ir Klaudijos, Klaudija ima jausti grėsmę iš Armando – ji suprasta, kad ne tik jis žino, kad ji nužudė Lestatą ir už tai gali būti sunaikinta, tačiau taip pat nujaučia, kad Luisas paliks ją dėl Armando. Dėl šios priežasties, kadangi ji negali būti nepriklausoma dėl savo ūgio, ji pareikalauja, kad Luisas jai sukurtų palydovę – Madliną. Luisas tą padaro, tačiau neilgai po to priešiški vampyrai iš Teatro, Lestatui pasirodžius Paryžiuje, išsiaiškina, kad Klaudija pasikėsino jį nužudyti ir tik ieškoję priežasties sunaikinti atklydėlius, Klaudiją su Madlina sudegina saulės šviesoje, kol Luisą įkalina karste iš lėto irti iš bado. Galiausiai Armando pagalba Luisas pabėga iš įkalinimo vietos ir po kelių naktų grįžta sudeginti Teatrą su visais jame miegančiais vampyrais. Po savo keršto Luisas su Armandu keliauja po pasaulį mėgaudamiesi meno kūriniais, kol keliai juos parveda atgal į Naująjį Orleaną. Čia Armandas Luisui atskleidžia, kad Lestatas išgyveno teatro padegimą. Po Klaudijos mirties nebegalėdamas mylėti, Luisas susiranda galią praradusį, keliantį pasigailėjimą bei negebantį XX a. pab. pasaulyje adaptuotis Lestatą vien tam, kad suprastų, kad beveik nieko jam nejaučia. Galiausiai romanas baigiasi Luiso pokalbiu su Armandu, kurio metu jis sužino, jog

Armandas ne tik neapgynė Klaudijos, tačiau prisidėjo prie jos mirties ir dabar to gailisi, nes jos netekties skausmas Luisą pavertė visiškai tuščia, bejausme būtybe. Kadangi Armandui buvo gyvybiškai svarbi Luiso žmogiškoji pusė, jos netekimas galiausiai nutraukia jų santykį ir jie tyliai išsiskiria.

Romanas baigiasi klausinėjusio vaikinio prašymu jį paversti vampyru, kas supykdo ir nuvilia Luisą, nes tai atskleidžia, jog vaikiną jo nesuprato. Vaikinas, paliktas Luiso po užpuolimo, ima ieškoti Lestato.

3.2.2. Analizė

Romanas *Interviu su vampyru* yra vienas iš kūrinių, kurie pasauliui pristato tai, ką Joana Gordon vadina „simpatiškais vampyrais“ (ang. Sympathetic Vampires), t. y. vampyrus, kuriems „nepriklausomai nuo [jų sukeliama – A. G.] chaoso lygio, visais atvejais turime simpatizuoti [...], beveik visuomet jie yra pagrindiniai pasakojimų veikėjai ir mes pasaulį matome iš jų požiūrio taško“¹⁶⁷. Kadangi kitaip nei tradicinis vampyras, kuris skaitytojui turi kelti baimę ir pasišlykštėjimą, „simpatiškas vampyras“ reikalauja skaitytojo supratimo ar net užuojautos, šie vampyrai „ieško meilės ir draugijos. Jie tampa mumis ir skaitytojas pirmą kartą gali susitapatinti su vampyro figūra“¹⁶⁸. Todėl šis vampyrų tipas lengvai tampa gotikinio meilės romano antiherojumi¹⁶⁹.

Svarbu paminėti, kad Gordon kaip „simpatišką vampyrą“ įvardija Lestatą remdamasi antrąja Rice serijos *The Vampire Chronicles* (liet. *Vampyrų kronikos*) knyga *Lestatas*, kurioje Lestatas pasakoja savo gyvenimo istoriją. Visgi lygiai taip pat skaitytojas atjaučia ir Luisą *Interviu*. Iš didžiosios dalies pirmojo romano net sunku įsivaizduoti, kaip skaitytojas galėtų atjausti Lestatą, kuris, žvelgiant iš Luiso perspektyvos, yra vaizduojamas kaip gana tironiškas, žiaurus ir tuščias.

Skaitant *Interviu* į akis krenta akivaizdi Luiso kančia. Būdamas žmogus jis kenčia dėl savo brolio mirties ir dėl to ima pasyviai siekti ir ieškoti mirties: „Aš gyvenau kaip žmogus, norintis mirti, tačiau neturintis drąsos tą [nusižudymą – A. G.] atlikti pats. Aš

---

¹⁶⁷ Joan Gordon, „Rehabilitating Revenants, or Sympathetic Vampires in Recent Fiction“, in: *Extrapolation*, 29, nr. 3, 1988, p. 228.

¹⁶⁸ Nussbaumer, *op. cit.*, p. 26.

¹⁶⁹ Helen T. Bailie, „Blood Ties: The Vampire Lover in the Popular Romance: Blood Ties: The Vampire Lover“, in: *The Journal of American Culture* 34, nr. 2, 2011, p. 141.

vaikščiojau tamsiose gatvėse ir skersgatviuose vienas. [...] Ir tuomet aš buvau užpultas. Tai galėjo būti bet kas [...]. Tačiau tai buvo vampyras“¹⁷⁰.

Galėtų atrodyti, kad tapimas vampyru Luisą galėtų išvaduoti iš jo kančios, tačiau jis palengvėjimo nepajunta – iš pradžių jis kenčia, nes jo neryžtingumas ir baimė atimti savo paties gyvybę lemia tai, kad jis privalo žudyti kitus žmones, kas, jo požiūriu, yra blogai. Luisui vėliau susitikus vampyrą Armandą šis net atkreipia dėmesį, jog „tu mirštikai žudai, lyg jaustum, kad tu nusipelnei mirti“¹⁷¹. Tapęs vampyru iš pradžių, negalėdamas atsiriboti nuo savo žmogiškumo, Luisas taip pat mąsto apie savo brolių ir siekia padėti savo kaimynei Babetei, kuriai jaučia simpatiją. Tačiau net kai jo jausmai ir rūpestis žmonėmis išsenka, o Babetė jį įskaudina išvadindama velniu ir mėgindama jį sunaikinti, Luisas vis vien randa dėl ko kentėti – dėl savo egzistencijos prasmės nežinojimo ar kaltės jausmo dėl Klaudijos pavertimo vampyre iki, vėliau, Klaudijos mirties; Luisas kenčia, kol galiausiai romano pabaigoje lieka visiškai tuščias, t. y. jo manymu, jis tampa tikru vampyru, kuris net mylėdamas ir „gerdamas“ pasaulio grožį „nesiekia išmokti kažko, ką galėtų sugrąžinti žmonijai“¹⁷². Jis tik savinasi žmonių gyvybę, kraują, meną ir išmintį nesiekdamas nieko suteikti atgalios. Jį susitikęs Lestatas pastebi, kad jis viduje atšalęs ir miręs¹⁷³, jo ankstesnė aistra dingusi. Tai lemia, jog Luisą ima erzinti Lestato jausmai ir jis pavargsta nuo Armando kompanijos, kuri jų pažinties pradžioje jį taip traukė ir žavėjo. Luisas tetrokšta būti vienas.

Minėtasis pokytis atskleidžia, kad Luisas, suvokdamas savo vampyriškumą ir prarasdamas savo žmogiškumą, galiausiai privalėjo pasiduoti savo vidinei tuštumai ir niekiui. Romano pabaigoje Luisas, taip ilgai ieškojęs savo blogio šaknų ir egzistencijos prasmės, galiausiai pripažįsta, kad „tas pasyvumas manyje buvo viso to, tikrojo blogio, šerdis. Tas silpnumas, tas atsisakymas priimti suskaidytą ir kvailą moralę, tas bjaurus išdidumas!“¹⁷⁴, tas neryžtingas dalyvavimas blogyje nesipriešinant. Nors šios ištaros metu, prieš padegant Teatrą, vampyras teigia, kad jis nebebus pasyvus (ir iš tiesų – už Klaudiją jis atkeršija), tačiau vos pasibaigus jo keršto siautuliui, jame nebelieka visiškai jokios aistros. Jo keršto aktas, galima teigti, yra vienintelis aktyvus Luiso veiksmas, vienintelis iš tiesų svarbus aktyvus apsisprendimas ir vienintelis kartas, kai jis prisiima atsakomybę.

---

¹⁷⁰ Anne Rice, *Interview with the Vampire*, New York: Ballantine books, 1977, p. 11.

¹⁷¹ *Ibid.*, p. 235.

¹⁷² *Ibid.*, p. 321.

¹⁷³ *Ibid.*, p. 336.

¹⁷⁴ *Ibid.*, p. 307.

Minėtasis pasyvumas ir Luiso nihilistiškumas atsiskleidžia jo nuolatinio mirties troškimu. Kaip buvo minėta, Luisas tapo vampyru, nes jausdamas kaltę dėl brolio mirties, bandė paneigti savo gyvenimą juo nesirūpindamas ir laukdamas, kol jį kas nors nužudys. Deja, vietoj nužudymo Lestatas juo tiesiog nusprendė pasinaudoti, aktyviai išnaudodamas Luiso pasyvumą. Tačiau Luiso noras mirti nesibaigė net jam tapus vampyru: „[m]ano noras mirti buvo nuolatinis, gryna mintis mano galvoje, be emocijos“¹⁷⁵. Galiausiai šis noras lėmė ir jo atsidavimą „blogiui“, t. y. savo vampyriškiems instinktams – „[a]š neturėjau jokio noro gyventi. Na, šitai manyje paskatino, kaip galimai ir kiekviename žmoguje, troškimą to, kas galėtų patenkinti bent jau fizinį norą“¹⁷⁶. Šios dvi citatos svarbios dėl dviejų priežasčių. Visų pirma, jos ne tik atskleidžia Luiso mirties troškimą ir pasyvumą, kurie nesuderinami su buvimu antžmogiui, tačiau taip pat jos parodo, kad Luisas, nesugebėdamas būti aktyvus ir įveikti savo pasyvumo, galiausiai pasiduoda savo instinktams ir jų nekontroliuoja, kas lemia Klaudijos pavertimą vampyre. Luiso nesugebėjimas būti aktyviam lemia tai, kad jis dar daugiau kenčia. Antra priežastis, kodėl Luiso savijauta ir elgesys niekaip nesuderinami su antžmogišku elgesiu, slypi F. Nietzsche's požiūryje į savižudybę. F. Nietzsche *Zaratustroje* teigia:

Parodyt tobulą jums mirtį noriu, kuri gyviems ir akį rėžtu, ir įžadu kilmingu būtu.

Kuomet yra kūrėjui lemta išeiti iš šio pasaulio, jis pergalingai jį palieka [...].

Aš savąją giriu jums mirtį, kuri laisva yra ir pas mane ateina, kada aš noriu.¹⁷⁷

Luiso nesugebėjimas net norint numirti nusižudyti rodo jo silpnumą ir pasyvumą, kuris nesiderina su antžmogiškumu.

Svarbu ir tai, kad Luisas yra labai nesaikingas vampyras – jis nuolatos svyruoja tarp visiško pasidavimo savo instinktams ir jų visiško neigimo. Antrasis kartas – kai Luisas apsisprendžia elgtis aktyviai, t. y. kai jis ima neigti savo vampyrišką instinktą ir atsisako vartoti žmonių kraują pirmaisiais savo gyvenimo metais. Gyvendamas Puante diu Lake su Lestatu, Luisas medžioja žiurkes ir kitus laukinius gyvūnus savo troškuliui patenkinti. Nors tai yra moralinis Luiso apsisprendimas, jis atskleidžia jo kaip vampyro silpnumą: „[i]storiškai vampyriškas [...] gyvūnų kraujo vartojimas žymėjo silpnumą kaip ir

---

¹⁷⁵ *Ibid.*, p. 71.

¹⁷⁶ *Ibid.*, p. 73.

¹⁷⁷ Nietzsche, Štai taip Zaratustra kalbėjo, p. 78.

empatiją¹⁷⁸. Gyvūnų kraujo vartojimas atsiskleidžia kaip Luiso moralinis angažuotumas nesielgti blogai. Tačiau kartu su tuo pasireiškia ir savineiga: „[k]aip savineigos veiksmas, gyvūno kraujo gėrimas niekada netenkina vampyrų, kurie yra moralės arba technologijų verčiami vartoti nežmonių (non-human) kraują“¹⁷⁹. Šis nepasitenkinimas bei nusivylimas galiausiai paskatina Klaudijos užpuolimą. Taigi, savo instinktų ir poreikių neigimas galiausiai nulemia moralinį pasišlykštėjimą keliantį veiksma, kurį galiausiai vainikuoja šios mergaitės pavertimas vampyre.

Galiosiausiai svarbu aptarti Luiso santykį su religija. Kaip minėta, Luisas daug kenčia dėl to, kad save supranta kaip esantį pirmapradiškai blogą. Tačiau blogio ir gėrio klausimai jam yra susiję ir su anapusbės paieškomis. Po Lestato nužudymo Luisas nueina į bažnyčią ir net bando atlikti išpažintį, bet tik tam, kad suprastų, jog „Dievas negyveno šioje bažnyčioje; šios statulos suteikė atvaizdą Niekuii“¹⁸⁰. Neradęs Dievo bažnyčioje, kelionės Europoje metu sutikęs Armandą, seniausią gyvenantį vampyrą, šio paklausia, ar vampyrai nėra „Šėtono vaikai“. Luiso Dievo ir Šėtono paieškos, kurios yra susijusios su bandymu paaiškinti savo paties moralinę lemtį, nurodo, kad Luisas supranta pasaulį kaip suskirstytą. Net galiosiausiai prisipažinęs manąs, kad Dievas neegzistuoja, Luisas teigia, jog tai, jo nuomone, nepanaikina nuodėmės egzistavimo:

Jei Dievas neegzistuoja, mes esame aukščiausio sąmoningumo padarai visatoje. Mes vieninteliai suprantame laiko tėkmę ir žmogaus gyvenimo kiekvienos minutės vertę. Ir kas pasireiškia kaip blogis, tikras blogis, tai vieno žmogaus gyvenimo atėmimas. Nesvarbu, ar žmogus būtų miręs rytoj ar užporyt, ar galiosiausiai... tai nesvarbu. Todėl, kad, jei Dievas neegzistuoja, šis gyvenimas... kiekviena jo sekundė ... yra visa, ką mes turime¹⁸¹.

Galima suprasti, kad Luisas kenčia ir save laiko blogu, nes neišvengiamai skriaudžia silpnesnį. Tai atskleidžia, kad šis vampyras vadovaujasi klasikine morale ir vertybėmis. Luiso nihilizmas yra pasyvus – jis supranta, kad Dievas yra miręs, tačiau jis nesiliauja ieškojęs naujų pagrindimų moralei ir senosioms vertybėms, kuriomis vadovaujasi. Galiosiausiai tai nulemia, kaip minėta, visišką Luiso ištuštėjimą.

---

¹⁷⁸ Laura Wright, „Post-Vampire: The Politics of Drinking Humans and Animals in „Buffy the Vampire Slayer“, „Twilight“, and „True Blood“.“ in: *Journal of the Fantastic in the Arts* 25.2/3 (91), 2014, p. 349.

¹⁷⁹ *Ibid.*, p. 350.

¹⁸⁰ Rice, *op. cit.*, p. 144.

¹⁸¹ *Ibid.*, p. 237.

Visos šios detalės – kančia, pasyvumas, moralės vaikymasis ir savų instinktų neigimas – veda Luisą į nihilizmą ir tuštumą, kuriems jis tiesiog pasiduoda. Aktyviai jis visame romane veikia tik du kartus – vedamas keršto jausmo ir neigdamas savo instinktus dėl moralės. Nors romano pabaigoje vampyras nebejaučia pykčio ar kančios, tačiau jis lieka tuščias. Iš šių detalių darosi akivaizdu, kad Luisas nepasižymi jokia antžmogiui būdinga savybe.

Vis dėlto nors Luisas negali būti interpretuojamas kaip F. Nietzsche's antžmogis, tačiau jis nėra vienintelis šios knygos veikėjas. Kitas labai svarbus vampyras šiame romane yra Lestatas. Romane Lestatą apibūdina Luisas, kuris iš principo yra skirtingas savo kūrėjui. Lestatas jam atrodo neįprastai žiaurus ir tuščias, vertinantis menus, grožį ir turtą švaistūnas, klastingas ir sumanus, manipuliuojantis aplinkiniais savo naudai, nemoralus ir pašaipus, nepasižymintis jokių jautrumu. Luisas teigia, kad Lestatas labiausiai mėgaujasi medžiodamas jaunos vyrus, nes šie esantys savo gyvenimo laikotarpyje, kai jiems daugiausia dalykų yra įmanomi¹⁸², jis mėgsta medžioti ir „žaisti“ su savo aukomis, atrodo, jo nesaisto jokios moralinės normos, jis gyvena savo malonumui. Klaudiją ir Luisą labai erzina tai, kad Lestatas jiems neatskleidžia „vampyrų prigimties paslapčių“, o šis tik susierzina kaskart, kai šiedu užduoda savo klausimus. Ir nors Lestatas yra stiprus, aktyvus vampyras, pasižymintis neįveikiama valia gyventi (jis išgyvena net du pasikėsinimus jį nužudyti), visgi romano pabaigoje šis jo įvaizdis susvyruoja. Luisas, grįžęs į Naująjį Orleaną, Lestatą randa pasigailėtinos būsenos, nesugebantį adaptuotis XX amžiuje, verkiantį ir graužiamą kaltės dėl to, kad įskaudino Luisą ir šis jį paliko. Lestatas yra praradęs visą savo galybę, pats nemedžioja, o jam maistą atnešantys kiti jauni vampyrai jo visiškai negerbia. Šis milžiniškas kontrastas iš pradžių gali pasirodyti neįtikimas, tačiau detaliau pažvelgus į Lestato personažą visame romane pasidaro aišku tiek skaitytojui, tiek pačiam Luisui, kad Lestatas „nesidalino vampyriškomis paslaptimis“, nes nebuvo kuo dalintis. Jis, kaip ir jie, nežinojo, ar Dievas ir velnias egzistuoja, kokia gyvenimo prasmė, iš kur yra kilę vampyrai. Negana to, galima netgi spėti, kad performatyviai nekreipdamas dėmesio į šiuos klausimus, Lestatas mėgavosi pramogomis ir prabanga, kaip vėliau Luisas menu, siekdamas nuo nihilizmo pabėgti, o ne jį įveikti. Į akis krinta ir Lestato tamsos baimė. Luisas ir Klaudija nesupranta, kodėl Lestatas grįžęs namo ar atsikėlęs mėgdavo uždegti visas namų šviesas, kol patys, susidūrę su Paryžiaus vampyrais, siekia kuo greičiau grįžti į savo prabangų viešbutį ir užsidegti visas šviesas – šviesa iš vampyrų tamsos juos sugražina į žmogiškai šviesų ir prabangų pasaulį. Iš

---

¹⁸² *Ibid.*, p. 42.

Interviu atrodo, kad Lestatas, kaip ir Luisas, išgyvena pasyvų nihilizmą. Tik kol Lestatas nuo pat pradžių supranta, kad nėra jokios prasmės ir Dievo ir todėl siekia aktyviai savo neviltį įveikti prabanga, pramogomis ir menu, Luisas iš pradžių dar viliasi tą prasmę atrasti, kol galiausiai viskuo nusivylęs pasyviai vartoja meną.

Nors iš *Interviu* atrodo, kad Lestatas, net jei ir aktyvesnis už Luisą, negali būti vertinamas kaip nyčiškas antžmogis, svarbu paminėti egzistuojančią tokią interpretaciją. Tiesa, ši interpretacija kyla iš kitos A. Rice knygos (*Lestatas*), kuri nėra šiame darbe nagrinėjama, analizės. Angela S. McMullen savo magistro darbe Lestatą įvardija kaip F. Nietzsche's antžmogį remdamasi šiais argumentais: 1) Lestatas netiki Dievo; 2) jis savo laisvę atranda teatro scenoje per vaidybą, nes „aktoriai kuria savo pačių realybę“¹⁸³; 3) jis „identifikuojasi daugiausia su Dionisu“¹⁸⁴. Kadangi minėto romano analizė nėra šio darbo objektas, verta plačiau apžvelgti tik vieną iš pateiktų argumentų, kurie atskleidžia minėtosios interpretacijos paviršutiniškumą ir nepatikimumą. Visų pirma, darbo autorės antžmogio apibrėžimas apsiriboja F. Nietzsche's citata iš *Zaratustros* bei paminėjimu, kad *Linksmajame moksle* F. Nietzsche konstatuoja „Dievo mirtį“. Tekste Lestato prilyginimas Dionisui remiamas šiais argumentais: 1) paskutinė romano dalis vadinasi „Dionisas San Franciske“; 2) Lestatą, kaip ir Dionisą mite, į gabalus sudraskyti kėsina moterys, o Klaudija tai jau yra pabandžius padaryti; 3) Lestatas, kaip ir Dionisas, „savo laisvę atranda teatre“¹⁸⁵; 4) Lestatas žmonėms pasirodo kaip regimas dievas; 5) Jis „skatina žmones nugalėti netikrus dievus ir sunaikinti vampyrus, blogio įsikūnijimus“¹⁸⁶.

Visgi iš pateiktų argumentų atrodo, jog šis dionisiškumo supratimas neturi nieko bendro su nyčiškumu. F. Nietzsche's filosofijoje dionisiškumas siejamas su siautuliu, apsvaigimu, vitalinėmis jėgomis. *Stabų saulėlydyje* filosofas taip pat su Dioniso figūra susieja ir amžiną sugrįžimą, kūrybą, valia gyventi bei „Taip“ sakymą teigdamas:

Juk tik per dionisiškąsias misterijas [...] atsiskleidžia s v a r b i a u s i a s heleno instinkto b r u o ž a s – jo „valia gyventi“. Ką helenas norėjo pateikti tomis misterijomis? A m ž i n a j i gyvenimą, amžinąjį gyvenimo sugrįžimą; ateitį sutaurinti ir užtikrinti praeitimi; įtvirtinti gyvenimo triumfą, nugalėti mirtį ir kaitą; t i k r a gyvenimo kaip visuotinio gyvenimo pratęsimą užtikrinti per gimdymą, per lytiškumo misterijas. [...]

---

¹⁸³ Angela S McMullen, *Lost in the savage garden: A nihilistic interpretation of Anne Rice's, Vampire Chronicles*, magistro darbas, vadovas Doc. dr. Thomas Walsh, Nebraskos universitetas, 1999, p. 22.

¹⁸⁴ *Ibid.*, p. 21.

¹⁸⁵ *Ibid.*, p. 22.

¹⁸⁶ *Ibid.*, p. 21.

Visos lytinio akto, nėštumo, gimdymo detalės žadino tauriausius ir pakiliausius jausmus. [...] [V]isoks tapsmas ir augimas, visa, kas užtikrina ateitį, s u k e l i a skausmą... Kad egzistuoūtų amžinas kūrybos džiaugsmas, kad amžinai teigtų save valia gyventi, t u r i amžinai egzistuoti ir „gimdyvės kančia“... Visa tai ir išreiškia žodis „Dionisas“¹⁸⁷.

Šioje citatoje taip pat galima įžvelgti daugumą antžmogiui priskiriamų savybių. Dėl šios priežasties, kadangi pati A. Rice minėtojo romano skyrių pavadinama „Dionisas San Franciske“, tai suteikia pagrindo manyti, jog galbūt Lestato ir Dioniso panašumas yra gilesnis, nei McMullen pateikia analizėje. Dėl šios priežasties, nors nei Luisas, nei Lestatas *Interviu* neatsiskleidžia kaip antžmogiai, minėtoji paviršutinė interpretacija nurodo į tokios interpretacijos galimybės egzistavimą.

3.3. Charlainė'os Harris *Miręs iki sutemų*

3.3.1. Romano siužetas

Charlainė'os Harris *Miręs iki sutemų* – romanas, parašytas pirmuoju asmeniu. Tai mažo Luizianos miestelio Bon Temps gyventojos Sukės Stekhaus pasakojimas apie tai, kaip pasikeitė jos gyvenimas po to, kai ji sutiko išsvajotąjį vampyrą. Šiame romane vampyrai yra „išėję į viešumą“ keletą metų prieš pasakojimo pradžią, todėl Sukė, miestelio padavėja ir telepatė, ilgai laukia, kada galės sutikti vieną iš vampyrų. Pasakojimo pradžioje vampyras Bilas Komptonas¹⁸⁸ užsuka į barą, kur Sukė dirba. Savo telepatijos pagalba Sukė supranta, kad ji ne vienintelė identifikavo Bilą kaip vampyrą, nes tuoj prie jo prisėda vampyrų nukraujintojai Žiurkvenai (vampyrų kraujas yra stiprus narkotikas ir vaistas, todėl jis labai brangus ir paklausus). Kadangi Sukė nespėja išpėti Bilo, jai tenka jį gelbėti, ką padarius prasideda jų pažintis, kuri galiausiai baigiama romantiniais santykiais.

Bilui atsikėlus į Bon Temps, mieste prasideda keistos žmogūdystės – yra žudomos moterys, turėjusios lytinių santykių su vampyrais. Sukės mergišius brolis Džeisonas ir vampyras Bilas tampa įtariamaisiais. Dėl to Sukė nusprendžia įsitraukti į nusikaltimo tyrimą ir įsiklausyti į lankytojų mintis, tačiau kai tai neduoda jokio rezultato, ji pasiprašo, kad Bilas ją nuvežtų pasiklausinėti į vampyrų barą „Fangtasia“, kurio savininkas yra vampyrų apygardos šerifas – Erikas Nortmenas. Jis susidomi Suke dėl jos gebėjimų ir stengiasi ją suvilioti subtiliai. Kadangi Sukė yra susidomėjusi Bilu, jam tai nepavyksta.

---

¹⁸⁷ Friedrich Wilhelm Nietzsche, *Stabų saulėlydis*, p. 583.

¹⁸⁸ Šiame darbe remiamasi Rūtos Steponavičiūtės atliktu veikėjų vardų vertimu į lietuvių kalbą. Charlainė Harris, *Miręs iki sutemų: Romanas*, iš anglų k. vertė Rūta Steponavičiūtė, Kaunas: Obuolys, 2009.

Sukė gyvena su močiute jos name už Bon Temps, Bilo Komptono kaimynystėje. Sukės močiutė neprieštaruja anūkės artimai draugystei su vampyru, kas lemia tai, jog moterų žudikas, ketindamas nužudyti Sukę, nužudo jos močiutę. Kitų kaltinama ir vieniša, Sukė suartėja su Bilu. Bilą ji laiko nuostabiu, jis ją gina, yra mandagus ir džentelmeniškas. Tačiau Sukė ima suprasti, kad jos ir Bilo skirtumai yra daug didesni, nei ji įsivaizdavo, kai pasipasakojus apie dėdę, kuris vaikystėje ją tvirkinęs, šis staiga mįslingai mirštąs. Visgi tai jų santykiams nepakenkia.

Romano pabaigoje iki šiol saugojęs Sukę Bilas turi išvykti su reikalais iš miesto ir todėl ją palieką vieną saugomą „ne viso proto“ vampyro Bubos. Žudikas Bubą apsvaigina ir pasinaudoja proga užpulti Sukę. Po ilgų grumtynių ji nugalė užpuoliką ir jį paduria. Jis yra suimamas, o Sukė išgyvena ir pabunda ligoninėje apsupta draugų ir mylimųjų.

3.3.2. Analizė

Romane *Miręs iki sutemų*, kitaip nei *Interviu*, grįžtama prie žmogiškos perspektyvos, tačiau ne vampyrams priešiškos, o atvirkščiai – atviros, siekiančios suprasti, priimti ir netgi pamilti. Pasakojimo būdas lemia, kad skaitytojo žinios apie vampyrus yra ribotos Sukės žiniomis. Gal būtent dėl šios priežasties akademinėje aplinkoje yra linkstama labiau analizuoti serijos *Pietų vampyrų paslaptys* (angl. *The Southern Vampire Mysteries*)¹⁸⁹ adaptaciją, HBO serialą *Tikras kraujas* (angl. *True Blood*), nei pačias Harris knygas – seriale, net adaptuojant pirminį Harris siužetą, įmanoma parodyti daug daugiau skirtingų perspektyvų ir išvystyti šalutinių istorijų, kurios romane lieka neaptartos, nes pasakotoja Sukė jose nedalyvauja. Tačiau net atsižvelgiant į šiuos ribotumus, romanas pateikia išskirtinę perspektyvą palyginus su iki šiol aptartais – šiame kūrinyje pagrindinė veikėja, kuri pasižymi išskirtinėmis galiomis, palaiko artimą kontaktą su vampyrais. Taip yra todėl, kad vampyrai yra atskleidę pasauliui apie savo egzistavimą.

Šio romano kontekste daugiausia dėmesio sulaukia vampyras Bilas, Sukės romantinio susidomėjimo objektas, tačiau šiek tiek yra pristatomas ir kitas vampyras, tapsiantis svarbiu vėlesnėse serijos knygose – Erikas. Šiuos du vampyrus ir svarbu aptarti.

Romane egzistuoja trys skirtingos vampyrų grupės – „klasikiniai“ vampyrai (kurie savo gyvenimo būdu panėšėja į *Interviu* vampyrus, t. y. gyvena „šeimomis“ ir į žmones žvelgia kaip į žemesnės kategorijos būtybes, kuriomis jie turi teisę naudotis), vampyrai, kurie,

---

¹⁸⁹ *Miręs iki sutemų* yra pirmoji šios serijos knyga

kaip Erikas ir Pam, nesiekia asimiliuotis žmonių visuomenėje, tačiau turi verslą ir, kiek to reikalauja būtinybė, paiso žmonių tvarkos, ir vampyrai, tokie kaip Bilas, kurie pasiryžta „mainstream“inti“, t. y. asimiliuotis į žmonių bendruomenę ir gyventi atsiskyrę nuo kitų vampyrų, su jais bendrauti tik tiek, kiek tai yra būtina ir kiek to reikalauja vampyrų įstatymai. Apie pirmąją grupę iš romano sužinome tik tiek, kad jie, supykę vietinę Bon Temps bendruomenę, yra nužudomi dienos metu jų namų padegus. Šiuos vampyrus sumedžioja ir sunaikina tie, prieš kuriuos vampyrai manėsi turintys pranašumą. Taip romanas atkreipia dėmesį į faktą, jog vampyras, iš mitologinės būtybės tapęs realiai egzistuojančiu, privalo prisitaikyti prie visuomenės taisyklių ir jų paisyti siekdamas išgyventi, kaip tą daugiau ar mažiau daro likusios dvi grupės.

Analizę svarbu pradėti nuo klausimo apie vampyro santykį su morale. Kitaip nei iki šiol nagrinėti kūriniai, *Miręs iki sutemų* yra ne tik gotikinės vampyrų literatūros kūrinys, tačiau, kaip pastebi Helen T. Bailie, gotikinis romantinis kūrinys, kas lemia, jog „skirtingai nuo tradicinių vampyrų, vampyrai herojai nėra Blogio jėgų kūrinys“¹⁹⁰. Todėl romane tampa svarbi ne gėrio ir blogio kova (kaip *Drakuloje*) ar paieškos atsakymo į klausimą apie gėrio ir blogio santykį ir kilmę (*Interviu*), tačiau atvirkščiai – bandymas suprasti ir priimti „Kitą“ į savo bendruomenę. Todėl moralinis klausimas pasidaro antraeilis. Neatsižvelgiant į tai, svarbu, kad vampyro turimas moralinis kompasas ar vertybinis pamatas būtų panašus į pagrindinės kūrinio veikėjos, kad tarp jų galėtų atsirasti tarpusavio skirtumus leidžiantis įveikti bendrumas.

Bilas pažinties su Suke pradžioje bando save atskleisti kaip visiškai jai svetimą ir parodyti, kad jis nepasižymi moralinėmis vertybėmis, tapaçiomis josios, teigdamas:

Ar tu manai, kad vien todėl, jog tu atėjai man padėti, dėl to esi saugi, kad aš po šitiekos metų esu išlaikęs bent truputį sentimentalių jausmų? Vampyrai dažniausiai atsisuka prieš tuos, kurie jais pasitiki. Žinai, mes neturime žmogiškųjų vertybių¹⁹¹.

Visgi Sukė jam atkerta, kad „daugybė žmonių atsisuka prieš tuos, kurie jais pasitiki“¹⁹², taip ne tik parodydama, jog nebijo Bilo, tačiau yra atvira jį priimti ir suprasti. Kartu Sukės ištara atskleidžia žmonių moralinį dviveidiškumą, tai, ką pastebėjo Michaud

---

¹⁹⁰ Helen T. Bailie, *op. cit.*, p. 142.

¹⁹¹ Charlaine Harris, *Dead until dark*, New York: Ace Books: Berkley Pub. Group, 2001, p. 12.

¹⁹² *Ibid.*

analizuodamas *Drakulą* – žmonės kaip ir vampyrai elgiasi nemoraliai, tačiau vos tik kažkas ima žmonėms kenkti, jie linkę save vertinti kaip „gerus“, o jiems kenkiančius kaip „blogus“.

Visgi nors pačioje pradžioje Bilas stengėsi Sukę išgąsdinti minėtają fraze ir parodyti savo amoralumą, knygoje jis atsiskleidžia kaip „vampyras su labai aukštu moraliniu jausmu“¹⁹³. Net jei, kaip ir visi vampyrai, Bilas nebūtinai visą laiką elgiasi moraliai, jis turi aiškų vertybinį pamatą, kuris lemia tai, jog vampyras labai saugo Sukę nuo jai gresiančio pavojaus ne tik fiziškai, tačiau ir mentaliai – iš pradžių prisidengdamas vampyrų visuomenės slaptumo argumentu, o vėliau paaiškindamas, kad tą daro dėl Sukės saugumo, jis siekia kiek galima mažiau atskleisti vampyriško pasaulio subtilybių. Nors šis Bilo elgesys vėlesniuose serijos romanuose yra kvestionuojamas paaiškėjus, kad jis su Suke susipažino vykdydamas pavestą misiją, kurios vienas iš tikslų buvo ją prisivilioti ir išsaugoti, egzistuoja kitų pavyzdžių, leidžiančių Bilą vertinti kaip moralų vampyrą.

Bilo vertybės atsiskleidžia jam nužudžius Sukės dėdę, kuris ją vaikystėje tvirkino, – jis siekia ne tik Sukę apsaugoti, tačiau taip pat atkeršyti tiems, kurie ją kada nors nuskriaudė. Sukės saugojimo, aukojimosi dėl jos ir keršijimo už ją motyvas regimas visoje serijoje. Net jei ne visuomet moralus, Bilo elgesys tikrai turėtų būti vertinamas kaip siekiantis teisingumo. Po to, kai Sukė Bilo paklausia, ar šis manosi praradęs savo sielą, jis atsako, kad nors jam nėra galimybės iš tiesų žinoti, jis manantis, jog ne, nes „manyje yra kažkas, kas nėra žiaurus, žudikiškas, net po šitiekos metų. Nors galiu būti ir toks“¹⁹⁴. Kitoje romano vietoje, prisipažinęs, kad yra nužudęs žmonių, Bilas teigia: „Aš buvau geras žmogus, kai buvau gyvas – t. y. noriu pasakyti, prieš pasigaudamas virusą. Todėl aš stengiausi būti civilizuotas (...) [žudydamas – A. G.], pasirinkti blogus žmones kaip savo aukas, niekada nesimaitinti vaikais“¹⁹⁵. Iš pateiktų citatų matyti, kad Bilas, negalėdamas visiškai išvengti žudymo, stengėsi tą daryti selektyviai, laikydamasis tam tikrų moralinių kriterijų ir mėgindamas išlikti „geru žmogumi“. Taigi, būtų galima teigti, kad Bilas neperžengia tradicinės moralės ir vertybių. Net neprivalėdamas adaptuotis žmonių visuomenėje (t. y. kol žmonės dar nežino apie vampyrų egzistavimą), jis stengiasi elgtis moraliai pagal galimybes.

Siekdamas adaptuotis uždaroje mažoje bendruomenėje Bilas yra priverstas ne tik išlaikyti nepriekaištingą reputaciją bei išsikovoti miestelio gyventojų palankumą laikydamasis elgesio normų ir moralinių vertybių, tačiau taip pat įtikindamas juos, kad jiems

---

¹⁹³ Paola Marrati, „True Blood, Bon Temps, Louisiana 2008–2012.“ In: *MLN*, vol. 127, nr. 5, 2012, p. 984.

¹⁹⁴ Harris, *op.cit.*, p. 53.

¹⁹⁵ *Ibid.*, p. 49.

nekelia jokios grėsmės. Tą Bilas daro bent iš pradžių nevartodamas žmonių kraujo, o jį keisdamas japonų išrastu sintetiniu krauju „True Blood“, kuris patenkina „pagrindinius vampyrų mitybos poreikius, tačiau nenumalšina jų alkio“¹⁹⁶. Sintetinio kraujo vartojimas, Lauros Wright teigimu, galėtų būti prilygintas vampyrų veganizmui, kuris socialiniu požiūriu vampyrų bendruomenėje yra niekinamas, kaip ir siekis adaptuotis žmonių visuomenėje. Šie Bilo veiksmai yra niekinami, nes siekdamas adaptuotis žmonių visuomenėje, kad įrodytų, jog nekelia jiems grėsmės, bei vartodamas sintetinį kraują, kuris nepatenkina jo poreikių, Bilas neigia savo vampyrišką prigimtį ir instinktus.

Nors Bilo troškimas asimiliuotis tarp žmonių galėtų būti vertinamas kaip savotiškas maištas prieš vampyrų bendruomenę, geriau įsigilinus į Bilo personažą darosi aišku, kad jis pasiryžęs ne tik (bent jau paviršutiniškai ir viešai) paisyti žmonių visuomenės normų, tačiau taip pat laikytis ir vampyrų vidinių taisyklių. Tą iliustruoti gali Bilo elgesys, kai jis pasipiktinęs, jog Erikas bando Sukę apžavėti, jai sako „[j]is [Erikas – A. G.] laužo taisykles vien bandydamas tave apžavėti po to, kai aš jam pasakiau, kad tu mano“¹⁹⁷. Bilas tik pyksta, kad šis „pažeidinėja“ vampyrų tvarką, tačiau nebando su juo kovoti, nes Erikas yra stipresnis ir vyresnis už jį. Pažeisdamas vampyrų pasaulio taisykles Erikas, o ne Bilas, taip pat išgelbsti Sukę, kai ją užpuola vampyras Ilgasis Šešėlis, šį nudurdamas. Aptardamas šį įvykį Bilas teigia, jog vampyrai yra besilaikantys papročių, kurie leidžia jiems kartu išgyventi per amžius¹⁹⁸, tačiau priduria, jog jis tik kartą matė vieną vampyrą nudūrus kitą, todėl „Erikas žengia už mūsų [vampyrų – A. G.] pasaulio ribų“¹⁹⁹. Tai atskleidžia, kad Bilas, kitaip nei Erikas, kliaujasi vampyrų pasaulio tvarka ir papročiais, jos laikosi ir ją gerbia. Savotoškai Bilas yra konformistas.

Iš paminėtų aspektų matyti, kad Bilas nepasižymi antžmogiškomis savybėmis. Nors, kaip ir visi vampyrai, jis yra žudęs ir pasižymi vampyrams būdinga jėga, jis yra reaktyvus personažas. Šią Bilo savybę išryškina ir pati Sukė teigdama „[k]ai tu atėjai į mano namus, aš tave turėjau pakviesti. Kai tu atėjai čia [į „Fangstasia“ – A. G.] su manimi, aš turėjau tave pakviesti. Tu manęs niekur nepakvietei. [...] Taigi, tai visad buvau aš, kuri tave kvietė“²⁰⁰. Bilo aktyvumas romane daugiausia apsiriboja tik intymumo iniciacija. Bilas taip pat stengiasi prisitaikyti prie visų vertybinių sistemų ir taisyklių, kurios yra būtinos jo

---

¹⁹⁶ *Ibid.*, p. 5.

¹⁹⁷ *Ibid.*, p.109.

¹⁹⁸ *Ibid.*, p. 224.

¹⁹⁹ *Ibid.*, p. 225.

²⁰⁰ *Ibid.*, p. 108.

išgyvenimui. Jis nekuria savų vertybių ir, kitaip nei Erikas, nelaužo jau egzistuojančių. Jo pasyvumas ir konformizmas neleidžia jo laikyti antžmogiu.

Kita vertus, nors labai retai ir trumpai, romane pasirodo dar vienas dėmesio vertas vampyras – Erikas. Erikas yra buvęs vikingas, labai išvaizdus, tuo pačiu galingas ir šmaikštus. Kol Bilas šalia jo yra rimtas ir įsitempęs (būtų net galima teigti, kad jis savotiškai jo bijo), Erikas yra žaismingas. Jį Sukės drąsa ir lengvas „įžūlumas“ linksmia. „Jis yra toks senas, kad jam reikalingas tik gurkšnis [kraujo – A. G.], kad palaikytų savo jėgą. Jis beveik niekada daugiau nebežudo. Taigi, kaip vampyras, jis yra geras vaikas“²⁰¹ – teigia Bilas pavyduliaudamas. Nors Erikui nėra būtina žudyti, kad išgyventų, tai nereiškia, jog jis to nedaro. Kaip paaiškėja romane, Erikas yra gana egoistiškas ir savanaudiškas vampyras, kuriam svarbūs savi interesai. Jiems apginti jis yra pasiryžęs pažeisti nusistovėjusią tvarką. Kaip buvo minėta, nesilaikydamas vampyrų papročių jis bando apžavėti Sukę net kai Bilas pareiškia, jog ji priklausanči jam. Taip pat Erikas nuduria kitą vampyrą, kai šis bando pasmaugti Sukę. Kitaip nei Bilas, Erikas rodo iniciatyvą ir flirtuoja (pvz., atsiunčia jai gėlių į ligoninę). Jis yra vampyras, kuris siekia savo tikslų, net jei tai reiškia nustatytų normų nesilaikymą. Eriko buvimas ir dėmesys Sukei kelia tokią grėsmę Bilo interesams, kad šis net nusprendžia palikti Sukę vieną be priežiūros (kai į jos gyvybę kėsina serijinis žudikas), kad pats galėtų nuvykti į Naująjį Orleaną ir pabandytų gauti oficialų postą vampyrų struktūroje, kad Erikui „būtų daug sunkiau [...] kištis į mūsų privatų gyvenimą“²⁰². Tai tik dar labiau išryškina Bilo silpnumą prieš Eriką.

Deja, romane pateiktų detalių apie Eriko būdą ir veiksmus neužtenka iki galo įvertinti, ar jis gali būti suvoktas kaip F. Nietzsche's antžmogis. Nepaneigiamai jis yra žavingas, galingas, šmaikštus ir pagal savo interesus gyvenantis vampyras. Iš pateiktų scenų skaitytojas supranta, kad Erikas nebijo laužyti nusistovėjusios tvarkos, tačiau, kaip ir buvo atkreipta šio darbo II skyriuje, antžmogis turi ne tik griauti seną tvarką, tačiau ir kurti naują. Romanas nepateikia jokios informacijos apie Eriko kuriamas naujas vertybes.

Galiausiai svarbu tik paminėti, kad nors Sukė ir Bilas, kaip buvo minėta, diskutuoja apie tai, ar Bilas turįs sielą, metafizinio lygmens šiame romane nėra. Pagrindiniai veikėjai nesvarsto apie „anapusybę“ ir „šiapusybę“, apie gėrio ir blogio pagrindus. Iš vėlesnių šios serijos knygų, kuriose be vampyrų ir formos keitėjų pasaulyje pasirodo egzistuojančios kitos

---

²⁰¹ *Ibid.*, p. 108-109.

²⁰² *Ibid.*, p. 290.

mitologinės būtybės (vilkolakiai, fėjos, raganos, menadės ir pan.), galbūt net būtų galima teigti, jog šio romano pasaulis yra grynai „šiapusinis“ – visos mitologinės būtybės egzistuoja ne neprieinamoje „anapusybjėje“ (Olimpo kalne, Hade ar pan.), bet tarp ar visai šalia žmonių. Vienintelis skirtumas – ne visi žmonės žino apie šių būtybių egzistavimą. Akivaizdu, kad kaip ir *Drakuloje*, romane *Miręs iki sutemų* vampyrai, kaip ir visos kitos mitologinės būtybės, pasaulį suvokia pilnesnį nei žmonės. Tik įsitraukusi į vampyrų reikalus palaipsniui Sukė pradeda suvokti, kad pasaulyje yra dalykų, apie kurių egzistavimą ji nežinojo. Tačiau ši atvertis platesniam pasaulio suvokimui nieko nepasako apie romano vampyrų „antžmogiškumą“.

3.4. Apibendrinimas

Kaip galima matyti iš pateiktų analizių, vampyro kaip F. Nietzsche's antžmogio interpretacijos pagrindumas yra komplikuotas. Išskyrus grafą Drakulą, kurio portretą skaitytojui pateikia jam priešiški vampyrų medžiotojai, kitų nagrinėtų kūrinių pagrindiniai vampyrai – Luisas ir Bilas – yra pasyvūs, kai kuriais atvejais savo instinktus neigiantys, moralės normų paisantys ar dėl jų susirūpinę. Dėl šios priežasties, „[v]ampyro kuriama baimė dinga ir pats vampyras tapo parodija to, kuo kadaise buvo. To priežastis paprasta: mes daugiau nebebijome vampyrų“²⁰³. Nors vampyras išsaugojo savo kitoniškumą, jis jau nebėra kaip Drakula – visiškai svetimas. Vampyrai kartais atsiskleidžia kaip dar vieną žmonių rasę²⁰⁴, gyvenanti viešai ar paslapčia asimiliavusis į visuomenę. Nors tai savaime nieko nepasako apie vampyro galimybes įkūnyti F. Nietzsche's antžmogį, tai leidžia manyti, jog modernūs vampyrai (antiherojai ir „simpatiški“ vampyrai) supanašėdami su žmonėmis atsiskleidžia kaip išgyvenantys tą patį kultūrinį fenomeną – nihilizmą – kaip ir jų „aukos“. Tai taip pat leidžia manyti, kad jie nesugeba jo įveikti. Nors Lestato ir Eriko personažai dėl menko jų charakterių išplėtojimo nagrinėtuose kūriniuose neleidžia užtikrintai jų išbraukti iš galimų antžmonių „sąrašo“, pateiktos detalės implikuoja, kad jų galimas būdas nihilizmą įveikti gali būti apibūdintas vienu žodžiu – vartotojiškumas. Lestatas vartoja prabangą ir meną, pasižymėdamas lengvabūdiškumu, o Erikas vysto savo verslą laisvu laiku žaismingai flirtuodamas.

---

²⁰³ Mathew Beresford, *From Demons to Dracula: The Creation of the Modern Vampire Myth*, London: Reaktion Books, 2011, p. 140.

²⁰⁴ Deborah Mutch, „Coming Out of the Coffin: The Vampire and Transnationalism in the „Twilight“ and Sookie Stackhouse Series“ in: *Critical Survey*, vol. 23, nr. 2, 2011, p. 86.

Atsiribojus nuo konkrečių pavyzdžių svarbu pripažinti vampyro kaip antžmogio interpretacijos egzistavimą mokslinėje literatūroje. Nors ne visuomet besiremianti detalio F. Nietzsche's filosofijos analize, tokia interpretacija kartais pasirodo pagrįsta – atrodo, vampyro figūroje iš tiesų yra kažkas antžmogiška – ar tai būtų vampyro sugebėjimas gyventi nesilaikant visuomenės normų ir moralės, jo nepriklausomumas ir amžinumas, ar numanomas platesnis tikrovės pažinimas. Žmogaus santykis su vampyru, kaip pastebi Peacockas, remdamasis Rudolfo Otto religijos filosofija, iš tiesų pirmajam kelia *mysterium tremendum* įspūdį, suponuojantį vampyro figūros dieviškumą²⁰⁵ ar tiesiog pranašumą žmogaus atžvilgiu.

Vis dėlto nors neįmanoma visiškai nuneigti tokios interpretacijos pagrįstumo, verta atkreipti dėmesį į du svarbius dalykus. Visų pirma, pats F. Nietzsche savo filosofijoje vampyro metaforą susieja su nihilizmo lėmusiais reiškiniais – krikščionyste, morale ir neigiančia jusles filosofija. Tai leidžia numanyti, kad vampyro figūra atstovauja tam, ką F. Nietzsche's antžmogis turėtų įveikti. Šių dviejų figūrų sutapatinimas ignoruoja paties filosofo šiems žodžiams suteiktas reikšmes. Antra, viena iš svarbiausių antžmogio savybių – kūryba. Ką kuria vampyrai? Net nesilaikydami tradicinių vertybių ir moralės, panašu, jie labiau linkę gyventi tiesiog neigdami egzistuojančią tvarką, nei kurdami naują. Tiesa, vampyrų bendruomenė kartais pasižymi vidinėmis taisyklėmis, kurios nebūtinai sutampa su žmogiškosiomis, tačiau dažnai šios taisyklės yra moralinių priesakų atitikmuo (pvz., dažnas draudimas žudyti kitą vampyrą). Trečias ir, mano nuomone, svarbiausias aspektas slypi pačioje vampyro „prigimtyje“. *Vampyras jau yra miręs. Jo gyvenimas ir amžinybė tęsiasi tik tiek, kiek jis gyvenimą savinasi iš kitų. Jei antžmogis yra gyvenimas, kuris trykšta pats iš savęs nuolat save (ir tuo pačiu – nihilizmą) įveikdamas, vampyras yra mirtis, Niekis pats iš savęs, kuris egzistuoja savindamasis gyvenimą iš kitų.* Peteris Sloterdijkas, susiedamas nihilizmą su „masiniu vitalizmu“ (besaikiu vartojimu, „prasmės bizniais“ ir pan.) teigia, kad fašizmo, turinčio nihilistinės religijos bruožų, kaip „mirusiųjų vitalizmo pėdsakai Vakarų kultūroje matyti iki pat šiandien – jie įsikūnija (tiek literatūroje, tiek realybėje) vampyruose, kurie kaip gyvi numirėliai išskyla tarp dar ne visai mirusiųjų, kad čiulptų jų energiją. Iščiulpti pastarieji irgi tampa vampyrais. Kartą iš pagrindų devitalizuoti, jie trokšta kitų vitalumo“²⁰⁶. Paradoksaliai šios politinės santvarkos, siejamos su vampyrizmu ir nihilizmu, vienas iš tikslų buvo išugdyti antžmogį. Vis dėlto nors „[s]u jo [F. Nietzsche's – A. G.] vardu siejasi

---

²⁰⁵ Jess M. Peacock, *op. cit.*, p. 2–3.

²⁰⁶ Peter Sloterdijk, *op. cit.*, p. 346.

didžiausia XX a. pirmosios pusės katastrofa, kurios šėtoniški padariniai matomi visiems [...] [p]rastai bus Nietzsche supratę tie, kurie nepajuto jo absoliučiai skirtingos mąstysenos, skyrusios jo veikalus nuo „fašizmo ideologijos šlamšto“ (Thomas Mannas)²⁰⁷.

Dėl minėtųjų priežasčių, nors vadovaudamiesi F. Nietzsche's ištara turime teigti, kad faktų nėra, tik interpretacijos, pateikti argumentai leidžia manyti vampyro figūrą esant artimesnę nihilizmui nei jį įveikiančiai būtybei – antžmogiui.

---

²⁰⁷ Walter Nigg, *Friedrich Nietzsche regėtojas, pranašas, šventasis*. Vilnius: Tyto alba, 2001, p. 80–81.

IŠVADOS

Šiame darbe atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad F. Nietzsche's filosofiniuose veikaluose sukurtas herojiškasis antžmogio idealas įkūnija šias savybes: optimistišką gyvenimo teigimą, savo žmogiškojo ribotumo įveikimą, žengimą anapus moralės, senųjų vertybių įveikimą ir pervertinimą, *amor fati*, linksmumą ir galią, kančios ir kaltės nejautimą. Pabandžius šias savybes pritaikyti literatūriniais trijų skirtingų laikotarpių gotikinių romanų herojiškiesiems personažams – vampyrams, nustatyta, kad šių konkrečių personažų prilyginimas antžmogiui geriausiu atveju galėtų būti dalinis. Tai skatina teigti:

1. F. Nietzsche's filosofinių idėjų nevienareikšmiškumas kaip ir jo teigtas perspektyvizmas neleidžia daugelyje kultūros studijų egzistuojančių vampyro kaip antžmogio interpretacijų laikyti nepagrįstomis. Visgi tenka konstatuoti, kad ne visos iš aptartų interpretacijų nuosekliai atitinka F. Nietzsche's filosofijos esmę, todėl antžmogio figūrai dažnai būna priskiriamos savybės, kurių pats F. Nietzsche nevystė (pvz.: hiperseksualumas ir žmogiškųjų idealų apariškos);

2. F. Nietzsche's „vampyro“ metaforos vartoseną apibrėžiant „išsiurbiantį“ moralės ir krikščionybės santykį su gyvenimu bei antikine kultūra parodo, kad F. Nietzsche vampyriзмą supranta kaip gyvenimo priešstatą. Kadangi antžmogis yra gyvenimą kurstanti, o ne jį naikinanti būtybė, populiariojoje kultūroje iškilusi ikoniška vampyro figūra negali būti interpretuojama kaip F. Nietzsche's filosofinės reikšmės antžmogio atitikmuo;

3. Nors vampyro figūrai įmanoma priskirti kai kuriuos iš antžmogiui būdingų bruožų (pvz., žengimą anapus klasikinės moralės, tradicijų laužymą) taip teigiant, kad vampyras griauja egzistuojančias vertybes, nagrinėtuose populiariosios kultūros kūriniuose neįmanoma išvelgti vampyrų kuriamosios galios, būdingos F. Nietzsche's herojui. Kadangi jo vitališkasis antžmogis pasižymi naujų vertybių kūryba bei gyvenimo teigimo nuostata, kuri nėra būdinga gotikinio pobūdžio vampyro tipažui, pastarasis personažas panašus į antžmogį tik formaliai, bet negali būti laikomas jo transformacija ar įkūnijimu literatūroje. Šiame kontekste aptariant kraujo substancijos simbolizmą teigtume, kad antžmogis, kaip ir religinis idealas, dovanoja savo kraują pasauliui, siekdamas jo atnaujinimo ir augimo, o vampyras yra gyvas tik parazitiškai maitindamasis jam svetima pasaulio gyvybe.

BIBLIOGRAFIJA

Šaltiniai:

- 1) Anne Rice, *Interview with the Vampire*, New York: Ballantine books, 1977.
- 2) Bram Stoker, *Dracula*, San Francisco: Ignatius Press, 2012.
- 3) Bram Stoker, *Dracula*. London: Vintage Classics, 2018.
- 4) Charlaine Harris, *Dead Until dark*, New York: Ace Books : Berkley Pub. Group, 2001.

Literatūra:

- 1) *ŠVENTASIS RAŠTAS. Senasis ir Naujasis Testamentas*, iš hebrajų, aramėjų ir graikų kalbų vertė Antanas Rubšys, iš graikų k. vertė Česlovas Kavaliauskas, Vilnius: Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencija, 1998. Prieiga per internetą: <https://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Ist_12> [žiūrėta 2023 03 01].
- 2) Alexander Nehamas, *Nietzsche: Life as Literature*. Cambridge (Mass.) London: Harvard university press, 1985.
- 3) Angela S McMullen, *Lost in the savage garden: A nihilistic interpretation of Anne Rice's 'Vampire Chronicles'*, magistro darbas, vadovas Doc. dr. Thomas Walsh, Nebraskos universitetas, 1999. Prieiga per internetą: <<https://digitalcommons.unomaha.edu/studentwork/3503/>> [žiūrėta 2023 04 01].
- 4) Anne Rice, *Interviu Su Vampyru: Romanas*, iš anglų k. vertė Jovita Matukevičiūtė, Kaunas: Tyrai, 1997.
- 5) Anne Rice. *The vampire Lestat. The vampire chronicles*, New York: Ballantine Books, 1986.
- 6) Arthur C. Danto, *Nietzsche as philosopher*. New York: Columbia University Press, 2005.
- 7) Arūnas Mickevičius, *Galia Ir Interpretacija: F. Nietzsche's Filosofijos Profiliai* : Monografija. Vilnius: Vilniaus Universiteto Leidykla, 2004.
- 8) Arūnas Sverdiolas, *Steigtis ir sauga: Kultūros Filosofijos Etiudai*, Vilnius: Baltos Lankos, 1996.
- 9) Astrida Petraitytė, „Maištininkas prieš masių visuomenę: prof. Arvydas Šliogeris apie Friedrichą Nyčę“ in:., *Nuo Kierkegoro iki Kamiu: tekstai ir Astridos Petraitytės pokalbiai su Lietuvos filosofais*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 49-68.

- 10) Aubrey Sherman, „LES VAMPIRES DE ANNE RICE“, in: *Vampires: The Myths, Legends, & Lore*, Avon, Mass: Adams Media, 2014.
- 11) Babette Babich, „Nietzsche’s Zarathustra and Parodic Style: On Lucian’s Hyperanthropos and Nietzsche’s Übermensch“, In: *Diogenes* 58, no. 4, 2011, p. 58–74. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1177/0392192112467410>> [žiūrėta 2023 02 07].
- 12) Charlaïne Harris, *Miręs iki sutemų: Romanas*, iš anglų k. vertė Rūta Steponavičiūtė, Kaunas: Obuolys, 2009.
- 13) Charles S Blinderman, „Vampirella: Darwin and Count Dracula“ in: *The Massachusetts Review* 21.2, 1980, p. 411-428. Prieiga per internetą: <<https://www.jstor.org/stable/25089060>> [žiūrėta 2023 03 25].
- 14) Chris McWade, „Bram Stoker’s Dracula as Saviour: Nietzschean Reading“, in: *Journal of Literary Studies* 29, nr 4, 2013, p. 36–57. <https://doi.org/10.1080/02564718.2013.856658>.
- 15) Clive Leatherdale, *Dracula: The Novel & the Legend: A Study of Bram Stoker’s Gothic Masterpiece*. Westcliff-on-Sea, Essex: Desert Island Books, 2012.
- 16) David Punter, Byron Glennis, *The Gothic*, Malden, Mass: Blackwell, 2011
- 17) Deborah Mutch, „Coming Out of the Coffin: The Vampire and Transnationalism in the "Twilight" and Sookie Stackhouse Series“ in: *Critical Survey*, vol. 23, nr. 2, 2011, p. 75-90. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.com/stable/41556418>> [žiūrėta 2023 03 29].
- 18) Dirk R. Johnson, „Zarathustra: Nietzsche’s Rendezvous with Eternity“, in: *The New Cambridge Companion to Nietzsche*, sudarė Tom Stern, Cambridge: Cambridge University Press, 2019, p. 173-194. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1017/9781316676264>> [žiūrėta 2023 03 25].
- 19) Eleanor Bourg Nicholson, „Introduction“ in: Bram Stoker, *Dracula*, San Francisco: Ignatius Press, 2012, p.
- 20) Eva Cybulska. „Nietzsche’s Übermensch : A Glance behind the Mask of Hardness“, In: *Indo-Pacific Journal of Phenomenology* 15, no. 1, 2015, p. 1–13. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1080/20797222.2015.1049895>> [žiūrėta 2023 02 07].
- 21) Friedrich Nietzsche, *Antikristas: Prakeiksmas krikščionybei*, iš vokiečių k. vertė Linas Rybelis, Vilnius: Apostrofa, 2009.
- 22) Friedrich Nietzsche, *Ecce homo kaip tampama tu, kas esi*, iš vokiečių k. vertė Rūta Jonynaitė, Vilnius: Apostrofa, 2007.
- 23) Friedrich Wilhelm Nietzsche, „Anapus gėrio ir blogio: Ateities filosofijos preliudija“, iš vokiečių k. vertė Evaldas Nakrašas, in: *Rinktiniai raštai*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1991, p.317-494.

24) Friedrich Wilhelm Nietzsche, „Stabų saulėlydis“, iš vokiečių k. vertė Arvydas Šliogeris, in: *Rinktiniai raštai*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1991, p.497-585.

25) Friedrich Wilhelm Nietzsche, „Štai taip Zaratustra kalbėjo“, iš vokiečių k. vertė Alfonsas Tekorius, in: *Rinktiniai raštai*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1991, p.21-314.

26) Friedrich Wilhelm Nietzsche, *Ecce Homo: kaip tampama tu, kas esi*, Vilnius: Apostrofa, 2007.

27) Friedrich Wilhelm Nietzsche, *Linksmasis mokslas („La gaya scienza“)*, iš vokiečių k. vertė Alfonsas Tekorius, Vilnius: Pradai, 1995.

28) Friedrich Wilhelm Nietzsche, *The Will to Power: Selections from the Notebooks of the 1880s*. iš vokiečių k. į anglų k. vertė R. Kevin Hill ir Michael A. Scarpitti. London: Penguin, 2017.

29) Friedrich Wilhelm Nietzsche, *Apie Moralės Genealogiją: Poleminis Veikalas*, iš vokiečių k. vertė Alfonsas Tekorius, Vilnius: Pradai, 1996.

30) Helen T. Bailie, „Blood Ties: The Vampire Lover in the Popular Romance: Blood Ties: The Vampire Lover“, in: *The Journal of American Culture* 34, nr. 2, 2011, p.141–48. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1111/j.1542-734X.2011.00770.x>> [žiūrėta 2023 04 01].

31) Janina Nussbaumer, *The Vampire in Literature: A Comparison of Bram Stoker's Dracula and Anne Rice's Interview with the Vampire*, Hamburg, Germany: Anchor Academic Publishing, 2014.

32) Jeffrey Andrew Weinstock, *The Vampire Film: Undead Cinema*, New York: Wallflower, 2012.

33) Jess M. Peacock, *Such a Dark Thing: Theology of the Vampire Narrative in Popular Culture*. Eugene, Oregon: Resource Publications, 2015.

34) Joan Gordon, „Rehabilitating Revenants, or Sympathetic Vampires“ in Recent Fiction“, in: *Extrapolation*, 29, nr. 3, 1988, p. 227-234. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.3828/extr.1988.29.3.227> > [žiūrėta 2023 04 01].

35) John Altmann, „Baring Fangs, Bearing Responsibility“, in.: *Dracula and Philosophy: Dying to Know. Popular Culture and Philosophy*, t. 90, sudarė Nicolas Michaud, Janelle Pöttsch, Chicago: Open Court Publishing Company, 2015.

36) Juozas Girnius, Nietzsche F., in: *Raštai*, t.1 , p. 543-547

37) Juozas Križinauskas, *Vokiečių-lietuvių, Lietuvių-vokiečių Kalbų žodynas*. Vilnius: TEV, 2008.

38) Jūratė Baranova, *Nietzsche ir postmodernizmas monografija*. Vilnius: Vilniaus Pedagoginio Universiteto Leidykla, 2007.

39) Laura Wright, „Post-Vampire: The Politics of Drinking Humans and Animals in „Buffy the Vampire Slayer“, „Twilight“, and „True Blood“.“ in: *Journal of the Fantastic in the Arts* 25.2/3 (91), 2014, p. 347-65. Prieiga per internetą: <<https://www.jstor.org/stable/24353033>> [žiūrėta 2023 04 21].

40) Lisa Lampert-Weissig „The vampire as dark and glorious necessity in George Sylvester Viereck’s *House of the Vampire* and Hanns Heinz Ewers’s *Vampir*“, in: Sam George, Bill Hughes, *Open Graves, Open Minds: Representations of Vampires and the Undead from the Enlightenment to the Present Day*. Manchester: Manchester University Press, 2013, p. 79- 95.

41) Mary Y. Hallab, *Vampire god: the allure of the undead in Western culture*. NY: SUNY Press, 2009.

42) Martin Heidegger, „NYČĖS ŽODIS „DIEVAS MIRĖ“, in: *Rinktiniai raštai*, sudarė ir iš vokiečių k. vertė Arvydas Šliogeris, Vilnius: Mintis, 1992, p.168-216.

43) Mathew Beresford, *From Demons to Dracula: The Creation of the Modern Vampire Myth*, London: Reaktion Books, 2011.

44) Matthew Edward Harris, „The Reception of Nietzsche’s Announcement of the ‘Death of God’ in Twentieth-Century Theorising Concerning the Divine: The Death of God“. *The Heythrop Journal* 59, nr. 2, 2018, p. 148–62. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1111/heyj.12927>> [žiūrėta 2023 01 21].

45) Michael Allen Gillespie, „NIETZSCHE AND THE ANTHROPOLOGY OF NIHILISM“, in: *Nietzsche-Studien* 28, nr. 1, 1999, p. 141-155. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1515/9783110244458.141>> [žiūrėta 2023 01 21].

46) Michael E. Zimmerman, „A COMPARISON OF NIETZSCHE’S OVERMAN AND HEIDEGGER’S AUTHENTIC SELF“, in: *The Southern Journal of Philosophy* 14, nr. 2, 1976, p. 213–31. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1111/j.2041-6962.1976.tb01280.x>> [žiūrėta 2023 01 29].

47) Nicolas Michaud, „The Denial of Dracula“, in: *Dracula and Philosophy: Dying to Know*. Popular Culture and Philosophy, t. 90, sudarė Nicolas Michaud, Janelle Pöttsch, Chicago: Open Court Publishing Company, 2015.

48) Nina Auerbach, *Our Vampires, Ourselves*. 2. print. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1996.

49) Paola Marrati, „True Blood, Bon Temps, Louisiana 2008-2012“, in: *MLN*, vol. 127, nr. 5, 2012, p. 981-96. Prieiga per internetą: <<https://www.jstor.org/stable/43611277>> [žiūrėta 2023 04 01].

50) Peter Sloterdijk, *Ciniskojo proto kritika*, iš vokiečių k. vertė Teodoras Četrauskas, Vilnius: Alma Littera, 1999.

51) Philip Redpath, „All Drifting Reefwards Now“: Nietzsche, Stoker, and the Shock of the New“, in: *Philosophy and Literature* 36, nr. 2, 2012, p. 316–29. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1353/phl.2012.0032>> [žiūrėta 2023 02 18].

52) Platonas, *Valstybė*, iš senosios graikų k. vertė Jonas Dumčius, Filosofijos Klasika: Didžioji Serija. Vilnius: Margi Raštai, 2014.

53) Rita Šerpytytė, *Nihilizmas ir vakarų filosofija: mokslinė monografija*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007.

54) Roma Baltrušaityte, „Nietzsches Antžmogio Ilgėjimosi Išsipildymas Dievažmogyje“, in: *Soter : Religijos Mokslo Žurnalas*, no. 14, 2004. p. 25-39. Prieiga per internetą: <<http://gs.elaba.lt/object/elaba:6145247/6145247.pdf>> [žiūrėta 2023 02 18].

55) Sorcha Ní Fhlainn, *Postmodern Vampires: Film, Fiction, and Popular Culture*. London: Palgrave Macmillan UK, 2019. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1057/978-1-137-58377-2>> [žiūrėta 2023 02 25].

56) Stephenie Meyer, *Saulėlydis*, iš anglų k. vertė Viktorija Labuckienė. Vilnius: Alma Littera, 2010.

57) Tom Pollard, *Loving vampires: our undead obsession*. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2016.

58) Tomas Sodeika, „Apie tai, kaip Nietzsche‘i nepasisekė“, in: *LOGOS* 110, 2022, p. 6-16. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.24101/logos.2022.01>> [žiūrėta 2023 02 18].

59) Walter Arnold Kaufmann, *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*. Princeton: Princeton University Press, 2013.

60) Walter Nigg, *Friedrich Nietzsche regėtojas, pranašas, šventasis*. Vilnius: Tyto Alba, 2001.

Kiti šaltiniai:

Francis Ford Coppola, *Bram Stoker’s Dracula*, 1992, US: Columbia Pictures, 128 min.

SUMMARY

The aim of this paper is to answer whether the figure of the vampire can be interpreted as an embodiment of Nietzsche's *übermensch* and whether such an interpretation is justified, considering the interpretations existing in the scholar literature. This is done by presenting and discussing the existing interpretations, then by analysing the main ideas of Nietzsche and extracting the characteristics of the *übermensch*, and finally by examining three different novels – Bram Stoker's *Dracula*, Anne Rice's *Interview with the Vampire*, and Charlaine Harris's *Dead until Dark* – to determine whether the vampires in these novels have the attributes of a *übermensch*.

The main argument of this paper is that interpretation of the vampire figure as the embodiment of F. Nietzsche's *übermensch*, even if it is based on the German philosopher's ideas, is unjustified because of the fundamental difference between the vampire figure and the *übermensch*: the vampire figure represents a being that has already died and been resurrected, who has to take on the life of other beings in order to live, while the *übermensch*, by stimulating the life forces within himself and by constantly overcoming himself, is independent.

In the first chapter, after discussing the existing interpretations of the vampire as *übermensch*, I highlight the main *übermensch* qualities of the vampire: the representation of "Evil" (going beyond morality), immortality, hyper-humanity, the perception of reality, the lack of Christian values and the constant self-improvement.

In the second chapter, after discussing Nietzsche's insights and thoughts, I identify the following characteristics of the *übermensch*: self-transcendence, affirmation of life, going beyond morality, self-overcoming and re-evaluation of old values, *amor fati*, cheerfulness and power, and the absence of suffering and guilt. In this chapter I also draw attention to Nietzsche's use of the metaphor of the "vampire", which the philosopher uses to criticize Christianity, morality and the philosophy that denies the senses.

In the third chapter of the thesis, I attempt to apply mentioned characteristics of the *übermensch* to the vampires of the different novels. I conclude that Count Dracula, although most often presented as a possible embodiment of the *übermensch*, should not be regarded as such, because even if he is aristocratic, has control of his instincts and behaves contrary to the morals of the vampire hunters, he is not what one would expect from a *übermensch*: he seeks revenge and feels anger towards his enemies, he is characterized by a lack of self-

overcoming, which is how his escape from London is interpreted. While discussing *Interview with the Vampire*, I note that the novel's protagonist and narrator, Louis, cannot be interpreted as an example of the *übermensch*: his constant suffering, which results in his complete emptiness, his passivity and constant oscillation between denying his instincts or giving in to them, his constant concern with the questions of the 'meaning of life' and 'evil', mean that Louis does not have a *übermensch* characteristic. Another passive vampire encountered in *Dead Until Dark* is the human "lover" Bill. Bill is a passive vampire, a conformist who tries to assimilate into human society by following its norms and denying his own instincts, while at the same time strictly following the laws of the vampire world. I note that while charismatic vampires are encountered in *Interview with the Vampire* (Lestat) and *Dead until Dark* (Eric), the details given about them in the novels do not provide enough substantiated information to interpret them as *übermensch*. I note that it remains possible that their behaviour is a manifestation of active or passive nihilism.

Based on this analysis, I draw the following conclusions:

1) Some existing interpretations of vampires as embodiments of Nietzsche's *übermensch* are not based on a thorough analysis of the philosopher's thoughts, with the result that qualities are attributed to the *übermensch* that Nietzsche himself did not attribute (e.g., hypersexuality and conformity to human ideals);

2) Nietzsche's use of the metaphor of the 'vampire' to criticize the things that the *übermensch* is supposed to overcome - morality, Christianity and the denial of the senses - implies that the concept of the vampire reflects something that the *übermensch* has to oppose and with which it cannot coincide;

3) Even if some *übermensch* qualities may be inherent in the vampire, since the *übermensch* is a creative being, and it is not possible to discern from the novels analysed the creative power of the vampire, it is not possible to identify the vampire as the *übermensch*.